

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra genderových studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Barbora Vaněčková

**Role první dámy v kontextu soukromé a veřejné sféry:
analýza mediálního zobrazování Ivany Zemanové**

Vedoucí práce: **Mgr. Ľubica Kobová, M. A., Ph.D.**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury, kterou jsem řádně odcitovala. Souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě a zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Barbora Vaněčková

Poděkování

Děkuji Ľubici Kobové za svědomité vedení mé diplomové práce. V mnohém mě nasměrovala a poskytla značné množství rad a komentářů, které mně pomohly a posunuly při psaní dále.

OBSAH

OBSAH	4
ABSTRAKT	6
1. ÚVOD	7
1.1. Pozicionalita	9
2. TEORETICKÁ ČÁST	11
2.1 Vztah veřejného a soukromého	11
2.1.1 Počátky soukromé a veřejné sféry	11
2.1.2 Pozice ženy v soukromé a veřejné sféře	13
2.1.2.1 Tradice a zkušenost s veřejným a soukromým	13
2.1.2.2 Vztah žen k politice a problematika moci	16
2.2 Instituce první dámy	19
2.2.1 Nástin typologie instituce první dámy	19
2.2.2 První dáma mezi veřejným a soukromým v diskurzivní rovině	22
2.2.2.1 „Intermediárnost“ a neplacená práce	23
2.2.2.2 V zajetí historie a stereotypů	25
2.2.2.3 První dáma jako „vzor“	27
2.2.2.4 Manželský a partnerský rámec	30
2.3 Médiální zobrazování	32
2.3.1 Mediální prostor a zobrazování žen v médiích	32
2.4 O Ivaně Zemanové a jejím úřadu	34
2.4.1 Biografie Ivany Zemanové	34
2.4.2 Úřad Ivany Zemanové	35
3. EMPIRICKÁ ČÁST	36
3.1. Metodologie: kritická diskurzivní analýza	36
3.2 Výzkumný vzorek	37

3.3 ANALÝZA.....	40
3.3.1 První dáma a pracovní kontext.....	40
3.3.1.1 Sociálně-pečující výjezdy	42
3.3.1.2 Nadační a charitativní činnost	45
3.3.1.3 Militaristické aktivity.....	48
3.3.1.3.1 Podpora žen v armádě	48
3.3.1.3.2 Ivana Zemanová a zbraně	49
3.3.2 Manželská podpora	51
3.3.3 Reprezentace a vzhled.....	55
3.3.3.1 Zemanová jako doprovod.....	56
3.3.3.2 „Image“ Ivany Zemanové.....	58
3.3.4 Soukromí Ivany Zemanové	60
3.3.4.1 První dáma a šteně	62
3.3.4.2 Vánoční svátky.....	63
3.3.4.3 Další soukromé aspekty	64
3.3.5 Shrnutí: Mediální obraz Ivany Zemanové (v typologické perspektivě).....	67
4. ZÁVĚR.....	70
5. ZDROJE.....	71
6. PŘÍLOHY.....	81
6.1 Obrazová příloha.....	81
6.2 Odpověď na žádost o poskytnutí informace – kancelář první dámy	83
6.3 Ústava České republiky – moc výkonná (prezident republiky).....	84

ABSTRAKT

V diplomové práci se věnuji roli první dámy, na kterou nahlížím genderovou a feministickou optikou. Teoretická část zavádí čtenářky a čtenáře do problematiky soukromého a veřejného, které tvoří teoretické ukotvení instituce první dámy. Dále rozebírám obsahy, které s institucí první dámy souvisí a přímo jí utváří. V empirické části se zaměřuji na analýzu Ivany Zemanové v době, kdy vykonávala funkci první dámy. Prostřednictvím metody diskurzivní analýzy se zabývám mediálním zobrazováním Ivany Zemanové v internetovém prostoru. Cílem práce je popsat to, jak se v roli první dámy prezentuje a jak je role konstruována. Zároveň je mým záměrem upozornit a rozšířit problematiku instituce první dámy, která není v České republice příliš rozvinuta.

Klíčová slova: první dáma, role první dámy, Ivana Zemanová, soukromé, veřejné

ABSTRACT

In the diploma thesis I deal with the First Ladyship from a gender and a feminist point of view. The theoretical part introduces readers to the issue of private and public sphere which creates theoretical background for the First Ladyship. Furthermore I discuss the contents that are related to the First Ladyship and that shape it. In the empirical part I focus on the analysis of Ivana Zemanová when she was in the role of the first lady. Using the method of the discourse analysis, I deal with the media representation of Ivana Zemanová in the internet space. The goal of this work is to describe how Ivana Zemanová presents herself in this role and how this role is constructed. At the same time my aim is to point out and extend the issue of the First Ladyship that is not enlarged enough in the Czech republic.

Key words: first lady, the First Ladyship, Ivana Zemanová, private, public

1. ÚVOD

Proč jsem si pro svou diplomovou práci zvolila právě téma první dámy? Hledala jsem především oblast, která není příliš odborně zmapována. Má představa se orientovala sociálně politickým směrem. Narazila jsem však již na mnoho studií, které se zabývaly vztahy mezi muži a ženami v politice. Zde podle mého názoru zaostává spíše praxe; teoretické zázemí je velmi rozvinuté. Poté jsem si však vzpomněla na post manželky prezidenta, který je ve společnosti v podstatě přehlížen. První dáma se pohybuje v blízkosti politického, ale jako političku ji veřejnost nevnímá. Zároveň se vyskytuje na veřejnosti a prezentuje určité hodnoty, ale není zcela jasné, jaké to jsou. Jaká má tato role smysl a funkci? Může se politicky angažovat? A jakými způsoby se dá tato role naplňovat? Narazila jsem na mnoho otázek a nejasností, které mě přesvědčily se tématem dále zabývat. Role první dámy pro mě znamenala velký otazník a velmi vhodný cíl pro analýzu z perspektivy genderových a feministických studií.

Otázka odborné literatury, která se zabývá prvními dámami, je v České republice velmi specifická. Rozhodně se nedá hovořit o soustavném bádání, které by instituci první dámy podrobovalo detailnímu zkoumání. O prvních dámách píše nejvíce studenti a studentky ve svých absolventských pracích. Narazila jsem na dvě konkrétní, ze kterých jsem také čerpala.¹ Tím se však tematika na českém odborném poli víceméně uzavírá. Českým prvními dámám není věnována dostatečná akademická pozornost. Nenašla jsem rozsáhlejší studii, která by se samostatně zaměřovala na instituci první dámy. O životy prvních dam se hlouběji zajímá spisovatel Pavel Kosatík, který vydal několik populárně naučných knih.² Co se týká autobiografií, nejsou v podstatě žádné, výjimku tvoří soupis rozhovorů s Livií Klausovou.³ Literaturu dotváří neautorizované publikace biografického rázu.⁴ Kvůli nedostatku vědeckého materiálu jsem se musela obrátit na zahraniční zdroje, odkud se dalo mnohem lépe čerpat. Část tvoří publikované články v odborných časopisech, další jsou celé odborné knihy. Především jsem čerpala z literatury Spojených států amerických, kde se akademici a akademičky

---

¹ Kateřina Měšťanová: *Vývoj mediálního obrazu Livie Klausové na stránkách Mladé fronty DNES v letech 2003–2008*, (2010).

Petra Jelínková: *Úřad první dámy USA*, (2014).

² Pavel Kosatík:

Osm žen z Hradu, (1993).

Devět žen z Hradu, (1999).

„Člověk má dělat to, nač má sílu“: život Olgy Havlové, (2008).

Manželky prezidentů: deset žen z hradu, (2009).

³ Livia Klausová a Marcela Pecháčková: *Livia Klausová – Smutkem neobtěžuju*, (2009).

⁴ Ludmila Rakušanová: *Václav a Dagmar Havlovi*, (1997).

Anna Freimanová a Eva Lorencová: *Síla věčnosti - Olga Havlová, střizlivý korektor potrhých nápadů*, (2008).

Miroslav Graclík a Václav Nekvapil: *Dagmar Havlová*, (2013).

soustavně zabývají prvními dámami od konce osmdesátých let 20. století (Watson, 2003). První dámy mají ve Spojených státech rozhodně své stabilní místo a jsou veřejností také velmi sledovány. Snažila jsem se tak propojit zahraniční zkušenost s českým prostředím. Způsoby, jakými se dá na instituci první dámy nahlížet, popisují především v kapitole zabývající se typologií prvních dam. Přičemž dále navazuji literaturou, která propojuje problematiku manželky prezidenta s veřejným a soukromým. Tuto část rozdělují do tematických diskurzů, o které se opírám v analytické části.

Abych na své práci mohla začít intenzivně pracovat, musela jsem si také stanovit hlavní výzkumnou otázku. Ta zněla následovně: *Jak se Ivana Zemanová prezentuje v roli první dámy a jak je tato role konstruována?* Otázku jsem zasadila do širšího teoretického konceptu soukromého a veřejného diskurzu, protože ten je ve vztahu k první dámě klíčový. Nechtěla jsem se soustředit pouze na politické aspekty, které se s prvními dámami pojí. Ani na historický kontext, který tuto instituci mapuje. Prvním dámám v souvislosti s historií již bylo věnováno mnoho prostoru. Ať již v memoárech, dopisech či biografiích amerických prvních dam. Jejich životy jsou z historického pohledu poměrně zmapované. Orientovala jsem se na současnost. Zaměřila jsem se především na sociálně filosofickou rovinu, která umožňuje nahlížet na roli první dámy z více úhlů pohledu. Dává nám možnost posoudit roli první dámy v různých situacích a sférách. Také se zabývám možností dalšího rozvoje či rekonstrukce role. V práci se sice obracím do minulosti, ale reflektuji ji ve vztahu k současnosti. Narážím na střety tradic s modernitou, které tuto roli velmi charakterizují.

Snažila jsem se o komplexní náhled na roli české první dámy, který na odborné úrovni v České republice postrádám. Můj širší záměr spočíval v tom, abychom se více zamysleli nad institucí první dámy. Abychom ji přestali přehlížet a uvědomili si, že i v dnešní době přetrvává její silná stereotypizace, ačkoliv v jiných společenských sférách je již překonána.

1.1. Pozicionalita

Jelikož se tato práce hlásí k těm, co vychází z genderových studií a feministických teorií, je potřebné, abych představila vlastní osobu a pozici. Výzkumná praxe závisí na člověku, který výzkum provádí, vtiskává mu určitý ráz, tudíž práce nikdy nemůže být plně objektivní. Zastávám názor, že každý výzkum si v sobě nese určitou míru subjektivity, obzvláště pokud se pohybujeme na poli sociálních věd. Subjektivní přístup nevnímám jako něco podřadného vůči objektivnímu hledisku (které je spíše nedostižným ideálem), ale vidím v něm perspektivu, která obohacuje lidské vědění.

Proč je tedy důležité zabývat se pozicionalitou a politikou lokace? Politika lokace „odkazuje k účinkům a důsledkům této lokace při vytváření vědeckých tvrzení“ (Lorenz-Meyer, 2005: 77). Já jako Evropanka a Češka nahlížím na tematiku instituce první dámy určitou perspektivou, která je odlišná od člověka, který by pocházel z jiného geopolitického prostoru. Proto je důležité jak prostorové, tak ideové zázemí, se kterým se člověk ztotožňuje. Téma uchopuji skrze genderové a feministické smýšlení, které se u mě v průběhu času vyvíjelo. Není tomu tak dávno, co jsem na roli první dámy nahlížela optikou, která tento post neproblematizovala. Nepřipadalo mi, že by se zde nacházela nějaká nerovnost. Ovšem z feministické pozice se téma značně komplikuje. Politika lokace v sobě zahrnuje dva rozměry: psychosociální a epistemologický (Lorenz-Meyer, 2005: 81-82). Týká se osobních a niterních záležitostí, ale i způsobů, jak poznáváme.

Sama se v politice nijak neangažuji, ale zajímá mě ji sledovat zpozzdálí. Jsem ale pravidelnou voličkou, pro kterou volby znamenají občanskou povinnost. Jako volička jsem nejvíce odkázána na mediální obsahy, které nám tento typ informací zprostředkovávají. Více než o politická rozhodnutí se zajímám o vztahy mezi politiky a političkami. A o celkové prostředí a skryté mechanismy, kterých si běžně nevšímáme. Role první dámy pro mě znamená oblast, která je politikou, společenskými tlaky, mocenskými aspekty a vztahy protkána. Po epistemologické stránce vybírám takové obsahy, které mi připadají relevantní pro feministické zkoumání a snažím se používat i genderově citlivý jazyk. Na ženy a muže nenahlížím jako na dvě homogenní skupiny, ale uvědomuji si individualitu každé/ho z nás.

Abych zkompletovala svá východiska, tak představím své teoretické zázemí, a to, jak vnímám společnost a jak nahlížím na svět. Vycházím z konstruktivistického paradigmatu, které neobhájí jednu objektivní realitu, ale říká, že svět je konstruován v závislosti na osobách, skupinách, které vytváří různé konstrukce a v průběhu historie, kulturního a sociálního vlivu se

proměňují (Guba a Lincoln, 1994: 110-111). Netvrdím, že žijeme v jedné realitě. Přikláním se ke vnímání společnosti a světa jako k proměnlivé struktuře, která není apriori daná.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Vztah veřejného a soukromého

2.1.1 Počátky soukromé a veřejné sféry

Jádro této práce sleduje dva rozsáhlé sociálně-vědní koncepty – soukromé a veřejné, proto je důležité, abych objasnila jejich vznik a raný vývoj. Společenské uspořádání má dosud silný základ právě v dichotomii soukromé – veřejné. Ještě před industriální a technologicky vyspělou dobou žila většina populace na venkově, kde dělba práce nebyla striktně rozdělená, tak jako se tomu dělo později. Muž byl vždy velitelem rodiny, vedl a měl moc nejen nad jejími členy a členkami, ale i nad veškerým movitým a nemovitým majetkem, péčí o domácí zvířata i starostí o úrodu (Dülmen, 1999: 41). Vztahy v rodině sice nebyly rovnocenné, ale pracovní činnosti byly rozmanité. Životy lidí v raně novověké domácnosti se netočily okolo přísné pracovní stratifikace. „*Přes veškeré rozdělení pracovních úkolů se všichni jeho [domu – vložení B. V.] členové podílejí v zásadě na každé práci stejně*“ (ibid: 41). V mnoha případech tak gender nepředurčoval člověka k určitým činnostem, ale ženy i muži se často věnovali stejným úkonům.

Sociální historik Richard van Dülmen popisuje životy prostých lidí z mnoha perspektiv, kdy chápání rodiny nebylo záležitostí čistě soukromou, ale existoval zde značný přesah vně. Hospodář reprezentoval celý dům a zajišťoval mu ochranu, domlouval obchody či vyjednával s vrchností (ibid: 42-45). Úkoly, které se později v procesu institucionalizace zařadily do agendy státu, dříve spadaly do rodinné gesce. Důraznější hranice mezi privátní a veřejnou sférou přichází s měšťanstvem; tj. rodící se společností občanů.⁵

S rozmachem měst, nárůstem populace a silící urbanizací se utváří měšťanský model společnosti, který již staví na zcela jiných společenských (a také rodinných) mechanismech. Zásadní změna spočívá v celém přístupu k rodinným záležitostem, které se často stávají až protikladem k událostem a činnostem, odehrávajícím se mimo domov. Samotná doba osvícenství vyzdvihovala principy vztahující se k racionalitě, pokroku, právům a svobodám. Paradoxně se však role žen, spočívající v úzkém propojení s rodinou, spíše utužila a zahrnala je do uzavřené domácí sféry. Instrukce rodiny nabyly užšího významu, cílila čistě na manželský pár s dětmi, které k sobě váže citové a intimní pouto; tlak na ekonomickou produkci rodinné jednotky slábne a ústředním principem rodiny se stává reprodukce (Frevert, 2001). Rodina se

---

⁵ Ženy-občanky záměrně vynechávám, protože o svá práva musely po dlouhá léta bojovat.

stala uzavřeným prostorem, který má pevné symbolické hranice a bez komplikací je může překračovat pouze muž. Žena má především za úkol utvářet láskyplný domov.

V době osvícenství, v průběhu 18. století, se postupně polarizovaly dva „světy“, které se staly značně nepropustnými – a to především pro ženy. Jelikož se muži spojovali se živitelskou rolí, vzdělání pro ně znamenalo jediné přínos, ovšem ženy se měly vzdělávat s mírou; přílišně vzdělaná žena byla podezřelá, a to z důvodu, že by nezvládala plnit své rodinné povinnosti, které byly prioritní (Frevert, 2001). Určité vlastnosti se u žen oceňovaly, zatímco jiné se jevily jako nežádoucí. Podobně stereotypní nahlížení na chování žen a mužů se pro všechny stalo velmi omezující a ubíralo na individualitě každé osoby. Ideální povaha ženy je tak opakem té mužské, kdy poddajnost, poslušnost, věrnost apod. vyhovují právě mužům, kteří si udržují moc a kontrolu nad jejich životy (Mill, 1998: 33-34). V měšťanském modelu ženy podléhaly (ne)nápadnému diktátu, který upevňoval představy, že jejich pozice přináší k domovu. Bylo pro ně v podstatě nemožné dosáhnout plné seberealizace a individuálního uspokojení, naopak jim bylo vnucováno jakési sebeobětování se pro rodinu (ibid: 34). Muž neměl problém být otcem a pracovníkem zároveň. Žena však byla v první řadě matkou a manželkou, která pečovala o druhé. Uspokojení vlastních potřeb muselo jít stranou.

Prostředí domova se mohlo jevit jako příjemné útočiště před okolním světem, ale ženy se v něm zpravidla necítily zdaleka tak dobře jako jejich manželé a děti. Péče o děti a rodinný prostor vyžaduje značnou časovou investici a není to jednoduchá činnost. Je psychicky a fyzicky náročná. Tehdejší závislost na manželovi nemohla dávat ženě pocit svobodného vztahu založeného na lásce a upřímnosti, ale vztah připomínal spíše „*pouto pána a otroka*“ (Wollstonecraft, 1998: 26). Mocenský aspekt, který byl ve vztahu evidentní, utvořil půdu pro manipulativní tendence ze strany ženy, která s mužem nemohla jednat napřímo. Tento „otrokářský“ vztah nebyl explicitní, ale velmi nenápadný, kdy muž od ženy vyžadoval poslušnost a oddanost skrze symbolickou sílu (Mill, 1998: 33). Nezřídka se žena musela ve vztahu přetvářet, aby působila jako spořádaná manželka a matka. Toto břímě v ženách zůstává dodnes, jelikož se raději přizpůsobí stereotypní představě o „dobře“ fungující domácnosti, kterou mají na starost, než aby myslely na vlastní svobodu.

Důležité je zmínit skutečnost, že v Evropě se měšťanstvo nacházelo v menšinovém početním zastoupení. Převládaly venkovsko-selské domácnosti, vůči kterým se měšťanstvo vymezovalo, stejně jako se vymezovalo proti šlechtě, které byly vytýkány finanční rozmary a nevhodná péče o děti (Frevert, 2001). Hojný průmyslový rozmach a nové pracovní příležitosti

však měšťanstvu zajistily silnou společenskou pozici, která postupem doby dále rostla. I v současnosti se naše společnost odkazuje na tuto silnou tradici.

2.1.2 Pozice ženy v soukromé a veřejné sféře

Jak jsem již nastínila, spojení ženy s domovem se stalo v měšťanské společnosti velmi silným. Jen myšlenka, že by ženy měly mít stejnou pozici ve veřejné sféře jako muži, byla ještě do poloviny 20. století velmi troufalá. Některé ženy však vlastní nerovné postavení natolik tížilo, že se směle vydaly na cestu za emancipací. V této kapitole představuji rozvinutější myšlenky a koncepty, které tvoří teoretické pozadí pro mou analýzu instituce první dámy v České republice a toho, jak je v ní zobrazována Ivana Zemanová.

2.1.2.1 Tradice a zkušenost s veřejným a soukromým

Pro důkladné pochopení vztahu mezi soukromým a veřejným se k problematice přiblížím ze širší perspektivy. Společnost sestává z lidských bytostí. Lidé jsou kategorizováni do dvou hlavních skupin⁶: *mužů* a *žen*; toto členění je pro naše životy klíčové. Ovšem vztah těchto dvou skupin mezi sebou není rovnocenný, ale hierarchický. Mužský gender je stále ten normotvorný, ačkoliv síla jeho normotvornosti, díky emancipačním snahám v určitých ohledech slábne.

Nadřazené sociální postavení muže ve vztahu k ženě velmi trefně teoretizovala Simone de Beauvoir ve stěžejním textu *Druhé pohlaví* (první vydání 1949). Doslova píše o tzv. absolutním lidském typu, což je právě ten mužský; ženy jsou podle ní od této normy odvozované (Beauvoir, 1966: 10). Ženy tak mají dlouhou historickou zkušenost s tím, že se nacházely v podřadném postavení vůči mužům, a tak logicky tento stav nechtějí zažívat i v dnešní době. Beauvoir píše o ženách jako o příslušnicích druhého pohlaví, kdy odkazuje na zažité duální dělení, kdy „já“ tvoří středobod a „to druhé“ je to cizí, vzdálené, jiné apod. (ibid: 11). Pokud je muž vnímán právě jako středobod společnosti, je pro ženu složité, aby se v takovém světě dokázala svobodně pohybovat a rozhodovat. „*Jedna z výhod postavení utlačovatele je ta, že i nejnižší postavený mezi nimi se cítí nadřazeným [...] Stejně tak i nejprůměrnější muž se cítí mezi ženami polobohem*“ (Beauvoir, 1966: 19). Taková mužská dominance vede k celkové sociální dysbalanci, která je pro někoho výhodná, pro jiné již nikoliv. Protože jsou muži tradičně spojováni s působením na veřejnosti a jako takovým je jim připisována větší prestiž, tak již tyto aspekty ženám působení ve stejné sféře znesnadňují.

---

⁶ Zde musím velmi zjednodušovat a držet se obecně/většinově přijímaného náhledu na společnost. Lidé, kteří se pohybují mezi různými gendery, vnímají ho fluidně či se vůči celé kategorii genderu vymezují, tu jsou také zahrnuti. Píši o veškeré populaci.

Od narození jsme socializováni a vychováváni ve světě, který se k nám chová odlišně v závislosti na našem genderu. Ačkoliv dítě ještě není plně rozvinutá individualita, s velkou pravděpodobností můžeme odhadnout, jaké vzorce chování i vlastnosti v budoucnu přijme. Takovou sílu má symbolický genderový řád. Pierre Bourdieu přirovnává mužství k tzv. šlechtictví. Mužské aktivity jsou ceněné výše než ženské, ačkoliv muži mohou dělat to samé, co ženy⁷ (Bourdieu, 2000: 56). Dívky se tak mohou cítit méněcenně, zatímco chlapci nabývají většího sebevědomí a jistoty, tudíž získávají i lepší předpoklady k veřejnému uplatnění. Další fenomén, který přispívá k zatlačování žen do soukromí, je tzv. rytířský způsob ochrany, který je má držet dále od nebezpečí a nástrah reality (Bourdieu, 2000: 57). Taková „ochrana“ je velmi sporná a ve finále je výhodná pro muže. Jednoduše řečeno, ačkoliv žena či chlapec dělají stejné věci, nakonec na ně společnost totožně nenahlíží a jsou poměřováni jinými měřítky.

Společnost je stále androcentricky uspořádaná, kdy se hierarchicky femininita nachází pod maskulinitou. Doslova se jedná o „mužostřednost“, což souvisí s představou, „že muži jsou ženám nadřazení a že muži a jejich prožívání světa představují normu, vůči níž jsou ženy poměřovány“ (Renzetti a Curran, 2003: 122). Androcentrismus čerpá z hierarchizace mužů nad ženami, ale zásadní roli tu také hraje všeobecně mužský náhled na společnost, který nedává stejně prostoru náhledu ženskému.

Symbolické násilí⁸ působí na ženy v takové míře, že se neustále nachází v poddané pozici vůči mužům, jelikož utlačující struktury stále existují a těžce se transformují ve prospěch rovnosti (Bourdieu, 2000: 33-40). Ačkoliv se samy ženy zasazují o svou lepší společenskou pozici, jsou emancipované a samostatné, na veřejné a institucionální úrovni se s jejich rovnoprávností mnohdy nepočítá. Aby se postavení žen narovnilo, společenská změna musí mít komplexní charakter a nenastane ze dne na den. Konkrétní příklad, který fakticky cílí na genderově vyrovnané prostředí, můžu uvést na systému politických kvót. Kvóty mají za účel podpořit větší zastoupení žen v politice, ale samotné fungování politických institucí stále přetrvává.⁹ Mechanismy, které udržují nerovné podmínky mezi muži a ženami mohou být nenápadné, ale na lidské životy mají značný vliv. Společenské fungování má v sobě zakotvené předpojatosti vůči ženám, které se neustále opakují a tím i podřízenost přivolávají

---

⁷ Bourdieu dává za příklad kuchaře/kuchařku, švadlenu/krejčího, kdy stereotypně ženská povolání jsou v případech, kdy je vykonávají muži, povýšena a získávají na prestiži (Bourdieu, 2000: 56).

⁸ Symbolické násilí staví na ideovém podkladu, kdy se nejedná o fyzické násilí, ale tento druh násilí souvisí s nadvládou mužů, která je implicitně uznávaná jak muži, tak ženami; tento typ násilí je hluboce vepsaný do těla je těžko změnitelný pouhou silou vůle (Bourdieu, 2000: 33-40).

⁹ Pro ženy je politické prostředí často až nepřátelské, plně stereotypních přístupů a politická profese je i těžce slučitelná s rodinným životem (Vohlídalová, Maříková a kol., 2016: 29-30).

v každodenních situacích (Bourdieu, 2000: 32-33). Androcentrismus se ve společnosti neustále potvrzuje a legitimizuje.

Jaké další koncepty náleží k diskuzím o soukromém a veřejném? Jeden snad z nejčastějších argumentů, který má za cíl udržovat rozdílnost mezi ženami a muži, je odkazování na biologickou odlišnost. Ovšem ke schopnosti reprodukce se přidávají další sociálně kulturní významy, které podporují patriarchát. Kulturní antropoložka Sherry B. Ortner píše o tom, že kultura v celosvětovém měřítku považuje ženy za druhořadé. „*Univerzalita ženské podřízenosti*“ vychází ze skutečnosti, že „*faktory a rozdíly nabývají významu nadřazenosti a podřízenosti teprve v rámci kulturou definovaných hodnotových systémů*“ (Ortner, 1998: 96). Tuto myšlenku můžeme aplikovat právě na rozdíly biologické, kdy jediné lidi určují, jaký význam se těmto rozdílům připíše. Sleduji zde myšlenku Ortner, že muži jsou spojováni s kulturou a ženy náleží blíže k přírodě, jelikož biologické procesy spojené s reprodukcí (oplození, těhotenství či menstruace) probíhají právě v těle ženy (Ortner, 1998: 101). Sociální role a místo ženy je spojováno s rodinou a dětmi, zatímco muž se soustředí na vnější záležitosti, které přírodu překračují a na rozdíl od ženy tvoří uměle (Ortner, 1998: 102-103). Toto dělení však Ortner nepovažuje za čistě dichotomické, přeci jen žena je s kulturou spojena také. Ortner popisuje tuto skutečnost pomocí tzv. intermediárnosti žen. Intermediární pozice ženy souvisí s určitým kompromisním statutem, zprostředkující rolí (žena má převodovou funkci mezi rodinným a vnějším) a dvojznačností (žena je někdy blíže k přírodnímu, jindy ke kulturnímu); žena je tedy někde uprostřed, ale stále níže, než muž (Ortner, 1998: 110-112). Chci zde vyzdvihnout právě intermediární společenskou funkci žen, která se uplatňuje na poli soukromém i veřejném. Ženy jsou často určitými „spojkami“, které jsou důležité, ale nenápadné. Muž ovšem bývá ten viditelný a důležitý, jenž se nachází na vrcholku společenské hierarchie.

Simone de Beauvoir zase pracuje s pojmy imanence a transcendence, které jsou pevně spjaty se ženskými a mužskými životy. Princip imanence spočívá v jejích limitech, které nelze překročit, má základ v cykličnosti. Transcendující člověk, dle Beauvoir vždy muž, má otevřené možnosti, které se dají dále rozvíjet a mají schopnost překročit i život jedince. Každý/á chceme naplňovat svou svobodu a získávat přístup k dalším svobodám, ovšem to se daří mužům lépe, protože jsou ve svrchovaném postavení vůči ženám (Beauvoir, 1966: 23). Podle Beauvoir ženy upadají do imanence, jsou omezovány na své svobodě, která tudíž nemůže být nikdy naplněna tolik jako mužská. „*Pokaždé, když transcendence upadne do imanence, je to znehodnocení existence v jakési ‚bytí o sobě‘, znehodnocení svobody ve faktučnost*“ (Beauvoir, 1966: 23).

Vidíme tu hierarchicky nerovné vnímání, kdy transcendence má větší symbolickou hodnotu než imanence. Znamená to tedy, že jsou ženské životy ceněny méně než mužské? Můžeme to vidět na příkladu sexuality, kdy je mužský pohlavní úd vnímán ve smyslu aktivity a moci, takže transcenduje, na rozdíl od ženy, kdy ženství je imanentní a dokonce ohrožuje muže „temnotou imanence“, proto se musí mít na pozoru (Beauvoir, 1966: 93-96). Na činy mužů se tak nahlíží spíše pozitivně a oceňují se, zatímco ženy na oceňované mužské perspektivy nedosáhnou a zůstávají v zajetí méně prestižního společenského postavení.

Ženy jsou zatlačovány do soukromé sféry, která je převážně spojována s pasivními konotacemi, což je zvláště patrné ve vztahu žen k domovu. Beauvoir se staví k činnostem spojených s utvářením domova negativně, s čímž polemizuje Iris Marion Young, která hodnotu domova nevnímá tak jednostranně. Mnoho žen se skrze péči o domov realizuje a přináší jim potěšení, zároveň je domov důležitý pro celou rodinu, kdy „žena bdí nad nábytkem, dětmi a nad minulostí, kterou přechovává“ (Young, 2010: 69). Domov je součástí naší identity v materiálním i duševním slova smyslu, kdy kontinuálně spojuje naši minulost s budoucností (Young, 2010: 72). Young píše o tzv. uchovávání, které ženy ve svých domácnostech praktikují, tato činnost v sobě zahrnuje rutinu, ale i kreativitu a je bytostnou součástí našich identit (Young, 2010: 73-80). Péče a působení v soukromé sféře mají svou hodnotu, která je pro všechny důležitá. I když jsou nějaké činnosti nezáživné, další jsou velmi podstatné a jsou pevnou součástí naší osobnosti. Beauvoir se vymezuje radikálněji, co se týká vztahu žen k domácnosti. Young její kritiku mírní a shledává v soukromé sféře i pozitivní hodnoty, kdy jsou ženy také aktivními tvůrkyněmi v domácím prostředí.

2.1.2.2 Vztah žen k politice a problematika moci

Již jsem představila, jak se pojetí veřejného a soukromého utvářelo, kde se ženy v rámci těchto konceptů pohybovaly a jaká byla jejich společenská zkušenost. Nyní se soustředím na otázku moci a vztahu žen k politice, která s mocí úzce souvisí. Politickému aspektu se věnuji, abych přiblížila fenomény, se kterými se ženy musí potýkat, pokud se snaží být politicky aktivní. Také první dáma je ženou, která se v politickém prostředí pohybuje a v mnohém se nachází v obdobné situaci jako političky. Vrcholná politická úroveň má obrovský potenciál ovlivňovat společnost, ovšem pokud v tomto prostoru ženy chybí, společnost je ochuzována. Snažím se také prozkoumat prostředí, okolo kterého se první dáma pohybuje a sama se může stát jeho účastnicí například na politickém a veřejném dění.

Politika je součástí veřejné sféry života, ale zásadně ovlivňuje i naše soukromí. Dichotomické dělení na politické a soukromé záležitosti není úplně na místě, již známé heslo druhé vlny feminismu „*osobní je politické*“ poukazuje na to, že politika je provázaná i se soukromou sférou života. Pokud je žena úspěšná v profesním životě, je pro ni o to složitější dostát ideálům rodinné role, což funguje i obráceně; muži však toto dilema řešit nemusí, jelikož jsou společenské struktury stále pod jejich kontrolou (Kiczková, 2011: 16). Politika má vliv na rodinný život a nedá se jedno od druhého oddělit.

Na první pohled se může zdát, že zažíváme dobu rovnoprávnosti, pokud se ale podíváme pod povrch věcí, narazíme na rigiditu a setrvačnost, která vychází z historického držení moci muži. Zároveň působení žen ve veřejné sféře ještě není zárukou toho, že nebudou následovat zavedené mužské hodnoty a pravidla (Kiczková, 2011: 19), což platí v politice dvojnásobně. Aby se ženy uplatnily i na politické úrovni, musí mít ujasněné i soukromé otázky, kdy jsou na ně vyvíjeny tlaky, které je spojují se soukromím a odrazují je od veřejného vystupování. Jelikož jsou ženy neustále spojovány s pečovatelskou rolí, političky se musí s tímto stereotypním tlakem vyrovnat. Jejich profesní růst je závislý na dobré spolupráci a vztazích v rodině, přičemž jejich smládací strategie ohledně práce a rodiny jsou různé a velmi komplikované (Vohlídalová, Maříková a kol., 2016: 60-77).

Abychom pochopili dnešní politickou sféru ve vztahu k ženám, je potřeba uvést širší kontext. Pro získání odpovědí na to, jak se role žen v politice vyvíjela a jakou v ní zaujímají úlohu, nahlédnu zpět do historie. Není tomu ani sto let, co mají ženy na území České republiky právo volit. První žena byla zvolena do Zemského sněmu českého v roce 1912¹⁰, ale aktivní a pasivní volební právo pro ženy bylo zakotveno v Ústavě ČSR v roce 1920 (Havelková, 2002: 86-87). Ovšem v porovnání s jinými státy měly československé ženy možnost politicky participovat ještě poměrně brzy. Prezident Tomáš Garrigue Masaryk byl velkým příznivcem rovnoprávnosti, také díky vlivu své manželky Charlotty. Období první republiky tak bylo nakloněno k narovnávání vztahů mezi ženami a muži. Především je potřeba vyzdvihnout demokratické principy, které byly pilíři československého státu, také svoboda člověka byla oceňovanou hodnotou. Rovnost lidí před zákony a možnost volit své politické zástupce a zástupkyně jsou stěžejními podmínkami pro rovnoprávný přístup k ženám a mužům.

S příchodem komunistické vlády se společenské a především státní hodnoty velmi transformovaly. Rozhodně nelze hovořit o politicky spravedlivém prostředí, když samotné

---

¹⁰ Na tento politický post však nenastoupila, protože se sněm nescházel.

volby byly jen formalitou s předem známým vítězem. Ivo Možný tuto dobu a společnost výstižně charakterizoval jako „*podivný amalgám tradicionality a modernity ojedinelého rozsahu a kvality*“ (Možný, 1991: 44). Komunistický stát jako držitel autoritativní moci mohl být zpodobňován s jakousi tradiční vrchností, ale působil v rámci moderní doby produkce (Možný, 1991: 44-45). V totalitním režimu však již z principu nelze hledat všeobjímající rovnoprávnost mezi muži a ženami. Socialismus kladl velký důraz na pracovní morálku, kdy se i ženy vyskytovaly na různých postech, ale muži se opět drželi mocenských otěží. Komunismus a socialistická éra dávala ženám mnoho příležitostí v pracovní-veřejné sféře, ale stále byly spojovány s péčí o domácnost. Ženám na bedrech spočívalo tzv. dvojí břemeno, kdy se snažily zajistit plynulý chod domácnosti a zároveň podávat uspokojivé výsledky v zaměstnání. To však vedlo především k pocitům frustrace a nemožnosti se pracovní vyrovnat mužům (Šiklová, 1997: 267). Ženy se staly běžnou součástí pracovního trhu, ve kterém však narážely na mnoho bariér. Zároveň je velmi vytěžovaly i rodinné záležitosti. Možnosti pro politické působení žen na vrcholné úrovni byly komunistickým režimem značně deformovány, jelikož v samotném státním systému absentovala svoboda.

Devadesátá léta mohla pro ženy znamenat zlom. Doba se uvolnila a lidé získali více možností a příležitostí ke vzdělání, práci i trávení volného času. Politické zastoupení se proměnilo a volby začaly mít demokratický charakter. Pozice žen v politice byla v této době velmi specifická. Jelikož emancipační a feministické snahy narušil komunismus, ženy se v podstatě nedokázaly vyjadřovat k „ženské otázce“, nevěděly, jak s feminismem naložit, raději se vůči němu vymezovaly (Vodrážka, 1996: 8). Narážím tu také na myšlenku, že když je pro nás něco neznámé, evokuje to v nás určitou obavu, utváříme si k takovým záležitostem spíše odstup. Tak se dělo i v případech, kdy měly političky popsat svou situaci. S nevědomostí feministické agendy a tím, že samy političky nedokáží identifikovat problém, nevidí ani rozdíly a pnutí mezi soukromou a veřejnou sférou¹¹ (Vodrážka, 1996: 9). Taková výchozí pozice, kdy samotné ženy nepřiznávají, že by se nacházely ve znevýhodněném postavení, není pro další politické emancipační snahy vůbec jednoduchá.

Co je pro ženy v politice charakteristické? Po roce 1989 a v průběhu devadesátých let se nevedla žádná společenská debata o potřebě vyššího zastoupení žen v politice. Ačkoliv výzkumy potvrzovaly, že veřejnost si přeje více politicky aktivních žen, praxe zaostávala

---

¹¹ Otázka: „...Existuje pro vás napětí mezi sférou veřejnou a soukromou a pociťujete nějaké nebezpečí z „osamělosti“ politiky?

Odpověď **Petry Buzkové**: „...Já sama žádné napětí nepociťuji a nepociťuji ani napětí mezi svým soukromým a svým veřejným nebo pracovním životem...“ (Vodrážka, 1996: 46).

(Havelková, 2002: 89-90). Ženy tak nebyly ve veřejném prostoru příliš vidět. Častý argument, že se ženy o politiku nezajímají, není platný, jelikož ženy tvoří podstatnou část řadového členstva politických stran. Problém žen spočívá v jejich nedostatečném zastoupení na vyšších politických postech, kde rozhodují „pánské kluby“ (Havelková, 2002: 94-95). Když už jsou ženy politicky činné, naráží na tzv. skleněný strop a bariéry spojené s androcentrickým viděním světa.

Dlouhodobý problém, co se týká zastoupení žen v politice, spočívá v tom, že jich je celkový nedostatek. Ze statistických dat není zřejmé, že by se počet žen v politice systematicky zvyšoval. V roce 2010 jich bylo v parlamentu 22%, což byl dosavadní historický vrchol, a po volbách roku 2013 se toto číslo dokonce snížilo na 19,5% (Vohlídalová, Maříková a kol., 2016: 26-27). Zajímavé je, že ačkoliv jsou ženy v České republice vzdělanější než muži, neodráží se tato situace ve vyšších (nejen) politických sférách. Faktory, které brání ženám v podílení se na vedení země, jsou mnohé. A jejich vzájemné prolínání stále ženy znevýhodňuje.

2.2 Instituce první dámy

2.2.1 Nástin typologie instituce první dámy

V této části představím několik přístupů, které se zaměřují na typologizaci „prvodámovské“¹² role. Tento přehled do práce zařazuji kvůli obecnějšímu uchopení tématu, aby měli čtenářky a čtenáři ucelenou představu, z jakých možných perspektiv lze na studium prvních dam nahlížet. Protože v České republice prakticky neexistuje (soustavné) studium, které by se týkalo instituce první dámy, inspiraci nalézám v literatuře z prostředí Spojených států amerických. Ta se na odborné úrovni touto tematikou zabývá zhruba od konce 80. let dvacátého století.

Robert P. Watson (1997) teoretizoval hlavní rámce, jak se dá na studium instituce první dámy nahlížet, jsou jimi: *historický rozvoj instituce*, *politický aktivismus prvních dam* a *vliv prvních dam*. Historickou perspektivu dále rozděluje vzestupně podle šesti historických etap, kdy mapuje historický a sociální kontext, který tuto roli hluboce ovlivňoval¹³ (Watson,

---

¹² Pojem „prvodámovství“ používám ve smyslu, který má odkazovat k vlastnostem, činnostem a chování, které je spojováno s rolí první dámy. Jako se používá výraz prezidentská funkce, užívám obdobně spojení „prvodámovská“ role.

¹³ Watson (1997: 809-814) rozlišuje tyto historické etapy rozvoje instituce první dámy v USA: první manželky: formování image a role (1789-1817); nepřítomné manželky: nečinné z důvodu nemoci či smrti (1817-1869); přechodné manželky: nenaplněné možnosti (1869-1909);

1997: 809-814). Toto dělení má spíše názorný charakter, kdy odráží tu kterou dobu. Výrazná změna dle Watsona přichází s rozvojem masových médií, která zprostředkovávají život prezidenta a jeho manželky do tisíců amerických domácností. Díky mediálnímu rozmachu se veřejná role první dámy ještě více rozvinula a utvrdila.

Další studijní rámeček, jak ho načrtává Watson, se zaměřuje na *politický aktivismus* prvních dam. Watson ho opět rozvádí dále na čtyři podtémata. V prvním případě se jedná o *pečující projekty*, které jsou sociálně zaměřené a nejčastěji probíhají formou různě orientovaných kampaní (ibid: 814). Tento druh činnosti je v USA velmi populární a většina prvních dam je alespoň s jedním projektem spojena. Následují *věcné politické otázky*, se kterými souvisí aktivní působení prvních dam v politických záležitostech (ibid: 814), tím pádem se v různé míře podílí na politice, ovlivňují prezidenta, vládu apod. Třetí sférou je *politická podpora*, kdy mnohé partnerky prezidentů byly i jejich nejdůvěrnějšími rádkyněmi a konzultantkami, které byly neustále k dispozici (ibid: 815). Manželky pro manžele představují oporu, naslouchají jim a diskutují s nimi o pracovních záležitostech. Velmi silným je poslední *slavnostní a společenský* diskurz, který charakterizuje setkávání se s mocnými a známými lidmi, kdy se mnoho událostí těší masové pozornosti běžných lidí (ibid: 815). Politické působení s „prvodámovstvím“ úzce souvisí a tento aspekt v akademickém bádání rozhodně nemůžeme opomenout.

Poslední studijní okruh nás zavádí do problematiky *vlivu* manželek prezidentů, který Watson rozděluje na tři sféry. Nejprve píše o *politickém vlivu*, do kterého zahrnuje spíše formální praktiky a činnosti (psaní a editace proslovů, organizace schůzek, lobování atd.), které mají dopad na prezidenta, jeho personál či na veřejnost (ibid: 815). Dále se jedná o neformální, méně nápadný, *měkký vliv*, který vychází z důvěrně partnerského a rodinného pouta manželky k manželovi, přičemž Watson upozorňuje, že by ve studiích neměl být přehlížen (ibid: 815). Abych uzavřela celé dělení, závěrečným vlivem je *veřejný vliv*, jenž je spojován s působením ženy na bližší (domácí) i vzdálené (zahraniční) okolí, kdy první dáma podniká různé cesty a (společenské) akce, které mají potenciál ovlivnit nejen politiku (ibid: 816). Watsonův teoretický rámeček postihuje širokou oblast, která je v České republice zásadně neprobádaná. Také u nás chybí konceptuální zakotvení, proto se často odkazují na zahraniční odborné teorie a poznatky.

---

aspirující manželky: rozvíjení nových rolí (1909-1945);
podporující manželky: modelové ženy v době veřejné (1945-1974); a
moderní manželky: veřejné prezidentské partnerky (1974-1996).

Další typologie dle Hannah Holden (2006), která cílí na první dámy, odkazuje na dichotomické koncepty *aktivita/pasivita* a *veřejné/soukromé*. První dámy s označením *pasivní* se straní pozornosti a nezasahují do agendy manžela, zatímco ty *aktivní* se podílí na politických a veřejných záležitostech, také jdou proti stereotypním proudům a genderovým očekáváním (Holden, 2006: 16). Následně *veřejné* první dámy nemají větší problémy v interakci s médii, přičemž *soukromé* se veřejně nerady prezentují a jen zřídka narušují genderová očekávání (ibid: 17). Takové rozdělení je poměrně zjednodušené, sama Holden ho dále problematizuje a dělí na čtyři typy, kterými jsou: *aktivně-veřejný*, *aktivně-soukromý*, *pasivně-veřejný* a *pasivně-soukromý typ*.

Aktivně-veřejný typ první dámy využívá svou popularitu a moc nejen k podpoře manžela, ale také k naplnění vlastních společenských i politických cílů. Žena má potenciál zanechat významnou historickou stopu a být úspěšná v přetváření tradičních (nejen) genderových očekávání. *Aktivně-soukromý typ* první dámy využívá osobní vliv a moc pouze skrze svého manžela, nikoliv samostatně. Na veřejné scéně není příliš vidět a k médiím a veřejnosti chová zdrženlivý vztah. Její přínos bývá odhalen až zpětně různými lidmi, kteří se o tuto instituci více zajímají. *Pasivně-veřejný typ* první dámy užívá svůj osobní vliv na prezidenta otevřeně na veřejnosti, kdy podporuje jeho zájmy, vlastní však nemá žádné. V soukromí nemá vliv na prezidentova politická rozhodnutí, raději ho podporuje prostřednictvím médií. Nemá politické a jiné ambice, spíše čerpá z popularity vlastní osoby, je spíše „celebritou.“ *Pasivně-soukromý typ* první dámy se nechce účastnit prezidentovy politické agendy; ani žádné vlastní. Nemá na prezidentova rozhodnutí žádný veřejný či soukromý vliv. Tento typ je obecně nejuzavřenější a obecně je v kontextu prezidentských a „prvodámovských“ studií nejvíce přehlížen (Holden, 2006: 17-31). Tuto typologizaci je přínosné chápat ve smyslu škál, kdy existují různé stupně pasivity, aktivity, míry veřejného a soukromého. Každá první dáma tyto charakteristiky různě kombinuje.

Do třetice představím dělení, které se týká žen v politické sféře obecně. Anderson a Sheeler (2005) přichází se čtyřmi kategoriemi, které používají v kontextu mediálního zobrazování. Jsou jimi: *průkopnice*, *loutka*, *hostitelka-královna krásy* a *vzpurná žena*.

Charakteristika *průkopnice* se nese v kontextu nějakého zlomu, průlomu apod. Často se jedná o první ženu, která vstoupila do nějakého úřadu, prolomila tak nějaké omezení a utvořila lepší výchozí pozici pro její následovnice. Symbolika této role převažuje nad vykonávanou praxí její představitelky. Kategorie *loutky* má velmi pasivní konotace. Osoba je v symbolickém

područí jiné, což bývá zpravidla muž; manžel. Politická odevzdává svou moc do rukou muže, který za ni rozhoduje. Ona se nachází v oficiální funkci, ale ve skutečnosti se samostatně nerozhoduje. *Hostitelka-královna krásy* je v tomto případě žena spojovaná s femininními atributy, které se od žen stereotypně očekávají. Jedná se především o vlastnosti spojované s péčí o druhé, s vedením domácnosti, vzhledem či vychovatelskými praktikami. Správná hostitelka je vždy připravena v případě nečekané návštěvy a dokáže s ní vést různé debaty. Mnoho prvních dam bylo zdařilými komunikátorkami, které skrze sociální interakci dokázaly dosáhnout i veřejných a politických cílů. *Vzpurná žena* jde proti stereotypním očekáváním. Narušuje tradiční představy o ženství a dokáže své „nedostatky“ obrátit opačným směrem k obecné prospěšnosti. Narušuje patriarchální dominanci a překračuje hranice. Je to sebevědomá žena, která transcenduje a boří stereotypy (Anderson a Sheeler, 2005: 11-44).

Vyzdvihla bych především kategorii *loutky*, která tu slouží jako „*nástroj, objekt, token, kterým manipuluje někdo mocnější – nejčastěji muž*“ (Anderson a Sheeler, 2005: 18). V tomto konceptuálním rámci nalézám inspiraci a teoretické ukotvení pro studium prvních dam. Metafora *hostitelka-královna krásy* odkazuje na stereotypní vlastnosti a zájmy žen (péče a starost o druhé, zaobírání se vlastním vzhledem apod.), které směřují do soukromé sféry (Anderson a Sheeler, 2005: 54). Co už politicky překonaly, je často stále aktuální v kontextu „prvodámovství.“ Typologické metafory vlastně nejsou metaforami, ale mají blízko ke skutečnosti.

Všechny typologie se obrací k problematice soukromého a veřejného, stereotypům, tradicím i novým výzvám. Zajímavé je srovnání prvních dam a političek, kdy političky na veřejnosti vystupují samy za sebe¹⁴, zatímco první dámy definuje jejich vztah k manželovi. K těmto typologiím se v práci průběžně vracím a navazuji na ně v další části, ve které píši již o konkrétních diskurzích vztahujícím se k instituci první dámy a jejímu praktikování.

2.2.2 První dáma mezi veřejným a soukromým v diskurzivní rovině

V předchozí části jsem představila koncepty a myšlenky, které se vztahují k ženám a mužům spíše v obecnější rovině. Ačkoliv je soukromé s veřejným propojené, je stále zřejmé, že veřejná sféra je vnímaná jako doména mužská a soukromá ta ženská. Také jsem představila typologii prvních dam a v politice působících žen, která vychází zejména z kontextu Spojených států amerických. A nyní se konečně dostávám k samotné roli první dámy, na kterou nahlížím skrze

---

¹⁴ Formálně jsou političky samostatnými osobami s vlastní politickou dráhou, ale také se potýkají se společenskými mechanismy, které odkazují na patriarchát (Vohlídalová, Maříková a kol., 2016).

konkrétní okruhy. Věnuji se její roli ve společnosti, s čím je spojována, jaké jsou představy o reprezentaci takového postu a co samotná žena, která je v této pozici zažívá.

2.2.2.1 „Intermediárnost“ a neplacená práce

Tento pojem jsem si vypůjčila od Sherry B. Ortner, která píše o intermediární pozici ženy, ve které se nachází po celý svůj život, a to v různých formách. Snažím se myšlenkově navázat na stav, kdy se první dáma nalézá „někde mezi“, je určitou zprostředkovávající osobou mezi veřejným a soukromým. Prezidentská role je z principu svrhovaná. První dáma je této roli podřízena, zároveň se musí vypořádat s mediální pozorností, která je v dnešní době velmi silná. Společenské tlaky jsou tedy značné. Aby první dáma dostála očekáváním, musí být zdařilou vyjednávačkou a stratéžkou, která se pohybuje mezi mnoha mantinely.

Kde se tedy první dáma v kontextu soukromého a veřejného nachází? Role první dámy je navenek veřejná, ovšem konstruuje se skrze privátní sféru. Je zřejmé, že *„první dáma žije uvnitř duální vazby, zachycena mezi dvěma sférami, ale ani v jedné z nich se nedokáže komfortně zabydlet“* (Edwards a Chen, 2000: 380). První dáma je právě „někde mezi“, ale nikdy se nenachází čistě v jedné sféře bez vlivu druhé. Z toho důvodu píšou o intermediárnosti, se kterou má tato žena bohaté zkušenosti a nelze se z ní lehce vymanit. S tím souvisí i prolínání obou sfér, jelikož první dáma nemluví z čistě privátní pozice (jako manželka, matka apod.), ale je veřejnou osobou, která mluví k veřejnosti z jakési kombinace soukromého a veřejného (Burrell, 2001: 20-21). Tato pozice je velmi unikátní, což zapříčiňuje kromě jiného fakt, že je to funkce nevolená, ale zároveň působící v politickém prostředí. Pokud je žena manželkou/partnerkou prezidenta, znamená to, že její soukromí je značně narušeno, tudíž ani intimita domova není zpravidla taková, jakou zažívají běžné ženy. Opět se tak vracím k argumentu, že první dáma žije mezi dvěma různými světy, ale ani v jednom z nich nemůže být plně sama sebou. Její identita se pohybuje v kontextu rozpolcenosti, která je pro ni omezující, protože se v obou sférách nemůže angažovat podle svého. Pokud se první dáma zcela nestáhne z veřejného života, musí počítat s určitými omezeními a vnějšími tlaky, které tuto kulturně ustavenou funkci doprovází.

Intermediární hledisko se jeví jako platné i v diskurzu vymezujícím povahu práce první dámy. Pokud nahlédnu na roli první dámy pragmatičtější optikou, mám na mysli hlavně tu institucionální a formální, narazím na mnoho otazníků a nesrovnalostí. Tak jako je prezidentská funkce zákonně ukotvena, v případě první dámy je situace zcela odlišná. Určujícím je její vztah k prezidentovi, který je primárně založený na rodinném a intimním poutě, nikoliv na formálně

pracovním. Jelikož tato role není nikde definována, první dáma nemá určená práva ani povinnosti, a tak zde vzniká prostor pro různé výklady.

Ve Spojených státech amerických není post první dámy uzákoněnou pracovní pozicí, tudíž první dáma nedostává plat a logicky nemůže být ani propuštěna jako jiní členové a členky prezidentského poradního sboru (Burrell, 2001: 23). Zároveň má možnost využívat kancelář v prostorech Bílého domu a zaměstnávat vlastní personál, který má rozpočet srovnatelný s jinými prezidentskými institucemi (Watson, 1997: 807). Rozpočet první dámy není veřejně dostupný, její výdaje se započítávají podle sfér, kam finance putují, nikoliv podle úřadů (Jelínková, 2014: 30). Po administrativní a finanční stránce je tato instituce poměrně netransparentní, což může nahrávat různým spekulacím. Mnoho podobností nacházím i v případě českého úřadu první dámy, jehož rozboru dávám prostor později.

Z předchozích výčtů si můžeme povšimnout mnohých paradoxů a konfliktů. Většina prvních dam se musí vzdát svého civilního zaměstnání, jelikož je tato role natolik vytěžuje, že současně není reálné si z časových důvodů práci udržet. Zároveň za veřejné činnosti spojené s touto rolí nedostávají žádný plat, ačkoliv se jedná o veřejnou práci různé povahy. První dámy v podstatě slouží, nedá se hovořit o dobrovolné službě, jelikož z čistě dobrovolného rozhodnutí nevychází.¹⁵ Ačkoliv mnoho žen pracuje v domácnosti bez nároku na finanční odměnu (domácí práce, péče o děti apod.), první dáma pracuje za nulovou kompenzaci i veřejně. V USA má první dáma rozpočet na veřejné aktivity a nikoliv pro vlastní spotřebu. Žena se tak dostává do situace, kdy je finančně závislá na platu manžela. Jeho plat je sice nadprůměrný, ale neřeší její neautonomní pozici.

Jaké nalézám příčiny v neodměňování první dámy? Neodměňování navazuje na „*Bobby Kennedy law*“¹⁶, což je zákon platný v USA, který neumožňuje zaměstnávat prezidentovi příbuzné, ani manželku. Otázkou je, jak by se řešila situace, když by prezident a jeho partnerka nebyli sezdáni (Burrell, 2001: 149). Prezident na základě zmiňovaného zákona nemůže oficiálně zaměstnávat svou manželku, ačkoliv pro něj reálně pracuje. Dobrým příkladem, kdy zaměstnávání příbuzných představuje oblast s mnoha nejasnostmi, je mediálně rezonující „aféra“ bývalého předsedy francouzské vlády a kandidáta na francouzského prezidenta ve volbách na jaře 2017. Francois Fillon údajně zaměstnával manželku a děti. Problematická však je výše jejich odměn a také otázka, zda pro něj opravdu pracovali. Ačkoliv mnoho prvních dam

---

¹⁵ Je to muž, který se rozhodl kandidovat na prezidenta, žena se do této role dostává automaticky.

¹⁶ Tento název souvisí se situací, kdy byl Robert F. Kennedy ministrem spravedlnosti a jeho bratr John F. Kennedy ve stejné době zastával prezidentskou funkci (Burrell, 2001: 80).

aktivně působilo na veřejném i politickém poli, oficiálně žádný plat nedostávaly. Také chci zdůraznit, že v případě prvních dam jsou jejich aktivity viditelné a doložitelné, tudíž by ve srovnání s „aférou“ Françoise Fillon bylo mnohem jasnější, za co by eventuálně plat dostávaly.

Jeden z dalších faktorů, který by mohl bránit finančnímu odměňování, vychází z absence voličského mandátu. Tím prezidentova manželka nedisponuje. Společnost si tak působení první dámy spojuje s „nelegitimní mocí“ (Jamieson, 1995: 23). První dáma není osobou, která by oficiálně zastávala zájmy voličů a voliček. Ale je tomu skutečně tak? První dáma má možnost působit na veřejnost v mnoha ohledech, které jsou pro společnost prospěšné. Vykonává službu pro veřejnost bez nároku na odměnu, což je soustavná činnost, která má pracovní charakter a může být poměrně vyčerpávající. O dobrovolné službě žen se zmiňuje i Bourdieu, když říká, že se ženám přisuzují činnosti, které nemají obchodní hodnotu, tudíž ony samy ani na ohodnocení své práce nemyslí (Bourdieu, 2000: 89). Zamotáváme se tak do situace, která je obdobná s problematikou domácích prací. V případě první dámy je situace ještě složitější v tom ohledu, že to je práce vykonávaná mimo domov, která významně blokuje i profesní kariéru ženy.

2.2.2.2 V zajetí historie a stereotypů

Role první dámy a prostředí, ve kterém působí, je doslova „živnou půdou“ pro udržování zvyklostí a stereotypů, od kterých se již v běžném životě odkláníme, ale první dáma je s nimi neustále v kontaktu. Mnoho aktivit, spojených s touto funkcí, si dokážeme představit nezávisle na tom, jaká žena se v této pozici nachází. Jsou to především záležitosti, které odkazují k tradiční představě ženství. Jedna z hlavních náplní, která se k těmto tradicím pojí, spočívá v reprezentaci. Žena doprovází manžela na různé státní návštěvy, slavnostní akce či jiné události. Na mnoha důležitých akcích, i celosvětového měřítka, tak (spolu)reprezentuje stát. Prezidentský pár může být vnímán jako určitá vizitka státu. Velké nároky jsou také kladeny na sebeprezentaci, která vychází z představy, že na ženu je nahlíženo; má se líbit (Bourdieu, 2000: 89-90). První dáma je neustále konfrontována s tím, jak vypadá, jak se obléká, jak se ve společnosti chová, jaká má gesta apod. Stereotyp, kdy se u žen oceňuje upravený vzhled, se nevyhýbá právě prvním dámám.

S vykonáváním této funkce se pojí i další činnosti, které mají stereotypní charakter. Po celé dvacáté století se první dámy USA věnovaly dobrovolnictví, moralizujícím a zkrášlovacím činnostem, zdraví či vzdělávání (Parry-Gilles a Blair, 2002: 575). Tento trend stále přetrvává. Výstižným příkladem může být zakládání a správa nadačních fondů či poskytování záštít nad

různými charitativními projekty. Olga Havlová založila *Výbor dobré vůle*, který pokrývá široké spektrum sociální pomoci a má dodnes silnou pozici v nadační oblasti. Charitativní činnost podporovala i Dagmar Havlová (*Vize 97*) a Livie Klausová po určitém mediálním tlaku založila *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* (Měšťanová, 2010: 38). Dalšími aktivitami spojovanými s „prvodámovstvím“ jsou různé sociálně-podpůrné projekty¹⁷, které vytváří pozitivní obraz první dámy i prezidentovi (Watson, 1997: 814). Celý rámec těchto společensky prospěšných akcí a programů má vnitřní základ v péči, starání se o druhé a poskytování pomoci. Manželky prezidentů tak podporují stereotyp ženy-pečovatelky, která nemá na starosti „pouze“ svou rodinu, ale také lidi a skupiny, kterým je potřeba podat pomocnou ruku.

Určitou změnu tak můžeme zaznamenat v případě veřejného vystupování, které směřuje mimo prezidentské záležitosti, kdy si první dáma vytváří vlastní politické pole (Parry-Gilles a Blair, 2002: 576). Nemusí následovat agendu prezidenta, ale věnuje se tématům, které sama uzná za vhodná k řešení ve veřejném prostoru. Ovšem těžko půjde proti manželovu politickému zázemí a názorům. Tam naráží na limity. Nemůže veřejně vyjadřovat názory, které nejsou v souladu s postoji prezidenta, kdyby tak činila, nezůstalo by to bez následků.¹⁸ Agenda první dámy se mírou mediální pozornosti nemůže zdaleka přiblížit té prezidentské, je chápána ve smyslu „appendixu“ prezidentova programu (Oates-Indruchová, 2005: 6). S tím, že má první dáma nějaký program se počítá, ale ve srovnání s prezidentským je nepochybně druhořadý. Samostatné mezinárodní návštěvy byly u prvních dam USA spíše výjimečné, ale to narušila éra Hillary Clinton, která absolvovala přes dvacítku cest týkajících se lidských práv i politiky (Burrell, 2001: 139-141). Clinton byla v mnoha ohledech „narušovatelkou“ této tradičně pojímané role a dala jí nové perspektivy. Funkce první dámy umožňuje vlastní naplňování, ale stále je limitována zvyky a tradicemi, které média a veřejnost upřednostňují. Pokud se první dáma nějak vymyká, vystavuje se určitému riziku.

2.2.2.2.1 Dichotomizace a hierarchizace diskurzů

Instituce první dámy problematizuje stereotypní a tradiční dichotomizaci diskurzů: veřejné/soukromé, mužské/ženské, politické/rodinné. Často se v tomto kontextu odkazuje na bývalou první dámu USA Hillary Clinton, která neměla problém veřejně

---

¹⁷ Např. Nancy Reagan vedla protidrogovou kampaň „Just say no“, Barbara Bush kampaň za podporu literatury a čtení, Hillary Clinton se zasazovala za Program zdravotní péče, Michelle Obama vedla program „Let’s move“ proti obezitě a také podporovala válečné veterány a jejich rodiny v programu „Joining forces“ (Jelínková, 2014: 45).

¹⁸ Narážím na případ českého velvyslance ve Švýcarsku, Karla Borůvky, který byl odvolán kvůli odvážným komentářům manželky, jež prezentovala na sociálních sítích. [Zdroj: http://zpravy.idnes.cz/velvyslanec-ve-svycarsku-karel-boruvka-odvolani-prezident-milos-zeman-1nl-/domaci.aspx?c=A170413_160535_domaci_jkk]

vystupovat a přímo zasahovat do agendy svého muže. Nebála se jít právě proti zvyklostem, které následovaly její mnohé předchůdkyně. Její veřejné výstupy se nesetkávaly s příliš pozitivními ohlasy, naopak o ní bylo referováno jako o uzurpátorce moci, která vstupuje tam, kde není vítána (Edwards a Chen, 2000: 379). Jako žena, která by měla mít blíže k soukromé sféře, se neostýchala zasahovat do veřejného. Narušovala představy o poslušné manželce, která vzhlíží k manželovi a nechá se unášet jeho rozhodnutími. Její působení bylo až demonizováno, především jí média různě karikovala a přisuzovala kombinace maskulinních a femininních atributů, které ji vykreslovaly v negativním světle (Edwards a Chen, 2000: 382). Takové zacházení s její osobou působilo jako trest za to, že je aktivní v prostředí spojované s vysokou politikou, a tudíž i s mocí. Hillary Clinton se dařilo vymanit ze stereotypů a tradic, dokázala viditelně propojovat soukromé s veřejným, což bylo pro někoho znepokojující a jiní byli naopak plni očekávání (Burrell, 2001: 20). Její politické snahy se však nesly ve stínu neúspěchu, jelikož její pokusy o zdravotnickou reformu selhaly. To mohlo přispět k většímu tlaku, který ji měl navrátit zpět, a to především k roli manželky, tedy do soukromé sféry.

K tradičnímu „prvodámovství“ měla blíže Barbara Bush, která byla předchůdkyní Hillary Clinton. U americké populace, se podle průzkumů veřejného mínění, těšila velké oblibě (Burrell, 2001: 71). Hlásila se k myšlence, že by si první dáma měla nechávat své názory pro sebe, přičemž argumentovala absencí voličského mandátu (Burrell, 2000: 146). Byla spojována s tradičním modelem ženy, která stojí vždy pevně za svým manželem i na úkor svého úspěchu a raději se vrací k jistotám starých pořádků (Edwards a Chen, 2000: 373). Její vystupování tak nevyvolávalo rozpolcené reakce, jelikož se hlásila k tradičním hodnotám. Pro lidi znamenala jistotu, nic neměnila a nevybočovala z „prvodámovských“ řad.

Neustále se vracíme ke skutečnosti, že společnost přisuzuje ženám pole působnosti v soukromé sféře. V ní jsou přijímány lépe, než když se příliš angažují veřejně, a to v záležitostech spojovaných s muži (politika, aktivita apod.). Vykonávání funkce první dámy potvrzuje stále patriarchální uspořádání společnosti, která ženy zatlačuje do oblastí s menším vlivem na veřejné dění a brání jim tak v účasti na moci. Přeci jen v domácnosti a soukromí je žena menším „ohrožením“ než ta politicky činná. První dámy nejsou omezeny zákazy, ale implicitními mechanismy, které brzdí nějakou inovaci této role.

2.2.2.3 První dáma jako „vzor“

Instituce první dámy, jak jsem již několikrát zmínila, sleduje historicky rigidní a málo proměnlivou linii. Tato skutečnost nahrává představě, že ačkoliv se společnost proměňuje,

„prvodámovství“ se udržuje ve známé jistotě. „Slovo ‚první‘ naznačuje, že má být vzorem“ (Burrell, 2001: 14; zvýraznění v originálu). Jelikož prezidentský pár reprezentuje národ, měl by také hájit jeho zájmy. Nachází se na vrcholu společenské a mocenské hierarchie, která mu zajišťuje ústřední sociální pozici. Prezidentský pár můžeme chápat ve smyslu vzoru, ke kterému by měl lid vzhlížet. Výraz „dáma“ evokuje „určitý druh vzhledu, vybrané mravy a chování s konotacemi střední a vyšší třídní váženosti“ (Mayo a Meringolo, 1994; cit. dle Burrell, 2001: 14). S rolí první dámy se pojí až aristokratické představy (prostředí, mravy apod.), ačkoliv působí v demokratickém systému. Tuto roli vnímám ve dvou rovinách, které mají funkci určitých prototypů. První rovinou je chápání první dámy jako symbolu národní identity a druhou je její uchopení jako vzoru, který uchovává tradiční ženství.

2.2.2.3.1 Symbol národní identity

Úřad první dámy se nese v duchu protikladů různé povahy. Zaměřím se zde na „boj“ mezi tradicí a modernitou, který je pro národní kontext klíčový. Jako má každý stát svůj vývoj, tak spolu s ním i jeho vláda, prezident i první dáma. „Prvodámovská“ role je prostorem, kde se staré a nové potkává. Takovou „bouřlivou“ atmosférou se vyznačovala dvacátá léta 20. století, kdy vrcholila první vlna feminismu (Finneman a Thomas, 2014: 223). Ženy získaly právo na vzdělání, majetek a volební právo, což znamenalo jejich přesah ze soukromé sféry do veřejné. Nabyly větší svobody a na veřejné scéně byly tolerovány, mohly se tak více podílet na občanském životě, přispívat národu a utvářet jeho charakter. Úkol prvních dam je velice složitý – „musí současně reprezentovat, jaké ženy byly, jaké jsou a jaké by měly být“ (Finneman a Thomas, 2014: 232). Nesou obsahy spojené s historií národa, současností i s potencionálními proměnami.

Veřejné vystupování prvních dam má svou váhu, jejich projevy a aktivity měly v meziválečné době za cíl podpořit soudružnost občanů a občanek. Parry-Giles a Blair píší o tzv. republikánském mateřství, kdy se zásluhou prvních dam přesunuly soukromé záležitosti do veřejného prostoru (ve formě sociální či dobrovolnické pomoci). Tyto výstupy podle nich mohly posilovat tradiční ženství ve společnosti či naopak směřovat k feministickému vývoji a řešit mnoho jiných sociálních výzev. Každá z prvních dam se ujala role po svém způsobu, kdy některá směřovala k aktivismu, jiná spíše k tradicionalitě. Veřejný rámec v sobě zahrnuje vysoký potenciál, co se týká vlivu na občanstvo a každá žena má různé možnosti, jak ho využít. „Prvodámovská“ role odráží nostalgii po tradici, morálce a zvyklostech, které jsou s národní identitou spjaté (Parry-Giles a Blair, 2002: 579). Tato role v sobě má určitý normotvorný aspekt, který stojí na reciprocitě, jelikož kultura působí na první dámu, ale stejně i ona na

kulturu. Konstruuje národní identitu, přičemž zachovává kulturní praktiky skrze jejich vykonávání, ale má možnost se podílet i na jejich proměně. Snažím se tak argumentovat, že má v rukou jistou symbolickou moc, kterou více či méně využívá a pro lidi sama ztělesňuje v jistém smyslu národní symbol.

2.2.2.3.2 Ženský (patriarchální) vzor

Od širokého celonárodního kontextu se nyní přesunu k ženské populaci jako cílové skupině, ve které instituce první dámy rozhodně nachází své místo. Není možné, aby každá žena tuto funkci naplňovala stejným způsobem. Ovšem pokud je první dáma na veřejnosti vidět, může být pro ostatní ženy určitým vzorem a inspirací. V USA je instituce první dámy spojována se symbolikou amerického ženství, jehož obsah odkazuje ke kombinaci „starých časů“ s novými výzvami (Finneman a Thomas, 2014: 221). Tato role však neslouží jako vzor jen pro běžné ženy, ale i pro samotnou ženu v této funkci. Doléhá na ní určitá abstrakce a symbolika instituce, na kterou se snaží nějak „napasovat“.

V této roli se mezi sebou nachází v napětí očekávání společnosti a individuální identita ženy. Z této kombinace pak vzniká unikátní „prvodámovská“ postava. Názorným příkladem, jak je v podstatě nemožné být „sama sebou“, je osobnost Hillary Clinton a její vnější a vnitřní střety. O tomto stavu rozpolcenosti v „prvodámovské“ roli, v podání Hillary Clinton, píše Erica Jong:

„Vypadat hezky, ale být (nenápadně) chytrá. Přizpůsobovat se na veřejnosti; v soukromí plakat. Vydělávat peníze, ale nevypadat příliš bojovně. Strpět vše o co vás manžel požádá, abyste strpěla, ale nějak si zachovat svou identitu“ (Jong, 1998: 415).

Aby na ženu bylo nahlíženo nekonfliktně, musela by se zcela poddat veškerým společenským očekáváním, tradicím, zvyklostem i stereotypům, ale vnitřně by mohla strádat. Zároveň je absurdní, že tato role je současným ženám předkládána v kontextu nějakého ideálu. Tento post ženě nařizuje, aby vyznávala umírněnost a poddajnost. Tedy vlastnosti, které se zdají být nekonfliktní, ale zapadají do patriarchálního chodu věcí. První dáma se sžívá s určitými femininními předpoklady, které nějaká žena přijme bez větších problémů, pro jinou ženu mohou být velmi vzdálené. Jong píše o „zlyddizování“¹⁹ ženy, kdy se první dáma prezentuje i za svého manžela („prezident se domnívá“, „já a prezident si myslíme“ apod.).

---

¹⁹ V anglickém originále: „liddyized“, přičemž inspiraci pro tento termín Jong nalézá v prezentaci bývalé americké senátorky Elizabeth Dole přezdívané „Liddy.“

Přebírá prvky sebekontroly a očekávaných postojů (Jong, 1998: 416), které ji ubírají na individuálním postavení a svobodě.

2.2.2.4 Manželský a partnerský rámec

Partnerský aspekt vztahu prezidenta a první dámy nemohu opomenout, neboť hraje opravdu klíčovou úlohu. Žena se do role první dámy dostává díky vztahu k muži, nikoliv skrze vlastní píli a kariéru, která by vyústila v tento post. Podobně argumentují Edwards a Chen (2000), kteří píšou o odlišné výchozí pozici prvních dam a političek, což způsobuje dvojí náhled na ženy, které se v politické oblasti vyskytují. U prvních dam je „*přístupu k moci dosaženo skrze manželství*“, zatímco političky „*pracují na moci a vlivu nezávisle skrze své politické kariéry*“ (Edwards a Chen, 2000: 367). První dáma nemá veřejný mandát od voličů, ti volili jejího manžela (ačkoliv ona ho může podporovat, ovlivňovat jeho mediální obraz či být voličstvu sama sympatická); na veřejnosti vystupuje z privátní sféry. Feministky se raději přiklání k individualistické perspektivě prvních dam, která je nespojuje s podřizováním se manželovi a jejich zatlačováním do soukromé sféry (Burrell, 2001: 22). „Prvodámovská“ role by podle feministek neměla znamenat utužení závislosti na partnerovi, ale žena by na něm měla být nezávislá. Opět tu vyplouvají na povrch tenze mezi soukromým a veřejným, které na první dámy hluboce působí.

Prezidenta a první dámu k sobě váže partnerský a citový vztah; tvoří dvojici, která bývá označována jako „prezidentský pár“. Již označení „prezidentský“ opět odkazuje k patriarchátu, k určité mužské normě, od které se žena odvozuje. V anglickém jazyce se užívá termín „*first couple*“, tzn. v doslovném překladu „první pár.“ Tento výraz evokuje genderově vyváženější dojem, který vztah přibližuje ke svazku dvou rovnoprávných osob, ačkoliv je to pár hierarchicky nadřazený vůči občankám a občanům daného státu. Intimní pouto mezi dvěma lidmi v nich vzbuzuje vzájemnou důvěru a blízkost, ovšem v tomto případě se soukromý vztah stává veřejným, a to vyvolává mnoho třecích ploch. Během prezidentské kampaně Billa Clintona zněla hesla: „*dva za cenu jednoho*“ či „*zvol jednoho, druhého dostaneš zdarma*“, přičemž druhou je chápána Clintonova manželka Hillary (Jong, 1998: 410). Manželství v jejich případě představovalo „tým“, který redefinoval soukromé a veřejné v prezidentském diskurzu (ibid: 414). Hillary Clinton se netajila politickými ambicemi, spíše naopak, ovšem pro společnost to bylo něco nevídaného, když směle vystoupila ze soukromé pozice manželky do veřejné role.

První dámy se z povahy prezidentství nachází ve stínu manžela. K tomu přispívá i tradiční chápání „prvodámovství“, které vychází z mnoha genderových stereotypů a rituálů, jež

první dámy staví do podřadné role i v manželském kontextu. Mnoho prezidentských párů charakterizuje vřelý citový vztah, ve kterém žena manželovi zajišťuje příjemné domácí klima, vhodné k jeho odpočinku, také s ním diskutuje a radí se spolu o prezidentských záležitostech (Holden, 2006: 6-7). Manželské pouto má zásadní vliv na ženin život i mimo její soukromí. Konkrétně na její veřejný a pracovní život, který se odvíjí od manželova postu. Na ženu je vyvíjený nátlak, který ji přisuzuje roli manželky, matky, pečovatelky apod. – tedy role spojované se soukromou sférou.

Jednou z hlavních funkcí prezidenta je reprezentace národa, obhajoba jeho zájmů a snaha o pospolitost obyvatelstva. V případě genderového náhledu na prezidentský pár se jeho tradiční obraz příliš neproměňuje. Prezident a první dáma pro společnost implicitně představují ideální genderové role, tedy jakési vzorové modely pro ženy a muže (Edwards a Chen, 2000: 368). Tento heterosexuální, často manželský, pár může potvrzovat heteronormativní společenské tendence. U zdroje moci se nachází heterosexuální pár, který není příliš ochotný prolamovat tradice a aktivně přistupovat ke genderovým otázkám, jelikož on sám se nachází v určitém zacyklení. Lidé s dalšími typy sexuálních orientací by se do tohoto tradičního partnerského rámce těžko „napasovali.“

2.3 Mediální zobrazování

2.3.1 Mediální prostor a zobrazování žen v médiích

Protože jsem si pro svou analýzu zvolila sběr materiálu v mediálním prostředí, budu se krátce věnovat charakteristice mediálního prostoru. Také považuji za důležité poukázat na hlavní aspekty zobrazování žen (a mužů) v médiích. V analýze čerpám z mediálních obsahů spojených se zobrazováním první dámy a zaměřuji se na konstrukci její „prvodámovské“ role v mediální, tedy zprostředkované rovině.

Média jsou nositeli symbolické moci a díky obsahům, které produkují, mají sílu zasahovat do „vývoje událostí, ovlivňovat jednání ostatních, a dokonce i vytvářet události“ (Thompson, 2004: 20). Média mohou být v mnohém užitečná, ale i naopak. Mohli bychom si myslet, že jsme mediálními sděleními zcela zahlceni a nevíme kudy kam, ale vliv médií na člověka není jednostranný. Thompson argumentuje aktivním přístupem lidí k tvorbě vlastní identity, která spočívá v tom, že čerpáme zprostředkovanou zkušenost z médií, ale filtrujeme a třídíme obsahy podle vlastního uvážení (Thompson, 2004: 169). Samozřejmě není v našich silách vědomě přebírat každou informaci zvlášť, ale vytváříme si určitý okruh informací, kdy nás něco zajímá více a něčemu ani nevěnujeme pozornost. Jelikož žijeme v době nových médií, kdy se vytrácí interakce „tváří v tvář“ a mediální instituce produkují kvanta obsahů, můžeme pociťovat oprávněný zmatek.

Média a společnost jsou k sobě ve vztahu vzájemného ovlivňování se, kdy lidé tvoří mediální obsahy a témata, které mají následně vliv na jejich příjemce a příjemkyně (Jirák a Köpplová, 2003: 172). Ovšem tato interaktivita není tak jednoduchá. „*Tentýž mediální obsah se může podílet na zcela odlišných (ba protichůdných) posunech ve stavu společnosti či rozpoložení jedince*“ (Jirák a Köpplová, 2003: 173). Tak se stane, že si například každá osoba utváří své vlastní politické názory, ačkoliv se k více osobám dostává stejné sdělení, každý člověk si ho rozkládá podle svého uvážení, životní zkušenosti, vzdělání atd.

Masová média se také značnou měrou podílí na genderové socializaci, především díky hlavnímu socializačnímu prostředku, kterým je jazyk (Renzetti a Curran, 2003: 173-174). Bez znalosti jazyka by byla komunikace velmi obtížná. Masová média tendují k šíření většinových stereotypů, tedy stereotypů, jejichž původ pramení u rozhodujících vrstev a vychází z převažujících společenských hodnot (Jirák a Köpplová, 2003: 144). Pokud se v tisku, v televizi či v internetovém zpravodajství píše/hovoří o ženách, často se užívá sexistický jazyk. Tato skutečnost odkazuje ke stereotypu ženy jako sexuálního objektu, kdy se zdůrazňují fyzické

atributy ženy (namísto jejích schopností, úspěchů apod.), to se nevyhýbá ani ženám působícím v politice (Valdrová, 2001: 191). Užívání jazyka lidmi nabývá různých diskriminačních, ponižujících a stereotypních forem.

Mediální oblast úspěšně potvrzuje genderové stereotypy a neustále polarizuje svět na mužský a ženský. Autoři a autorky textů odkazují ženy do sféry soukromé (rodina, děti, domácnost) a muže spojují s profesním světem, tedy se sférou veřejnou (Pavlík, 2002). Aby se psalo o ženě v kontextu profesních úspěchů, není zcela běžnou praktikou (na rozdíl v případě mužů). Přetrvává představa muže jako řídicího principu s ústřední živitelskou rolí (Valdrová, 2001: 188-189). Tyto představy pak vytváří symbolické tlaky, kdy je na muže, který se stará o domácnost a děti nahlíženo s despektem a na ženu, která buduje kariéru stejně tak. Proto lidé často zůstávají v tradičních „škatulkách“, ačkoliv jim to nevyhovuje. Dalších stereotypních představ se o mužích a ženách objevuje v mediálním prostředí nespočet. Některým z nich se věnuji v analytické části.

2.4 O Ivaně Zemanové a jejím úřadu

Tuto kapitolu věnuji představení osoby Ivany Zemanové, aby se čtenářky a čtenáři zhruba zorientovali v jejím životě. Pro veřejnost byla do zvolení manžela víceméně neznámou ženou. Poté, co se stala první dámou, se o její osobu mediální zájem zvýšil, což v analýze reflektuji. Také popisuji úřad první dámy po formální stránce, abychom měli představu, jak je institucionálně (ne)řešen. Píši o jeho struktuře, personálu či rozpočtových otázkách.

2.4.1 Biografie Ivany Zemanové

Před samotnou analýzou představím osobu Ivany Zemanové po obecně biografické stránce. Informace jsem čerpala ze zpravodajského serveru ČTK²⁰, kde jsem našla nejkompaktnější souhrn jejích biografických údajů.

„Ivana Zemanová (původním jménem Bednarčíková) se narodila 29. dubna 1965 v Bystřici nad Pernštejnem.“

„Studovala romanistiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, kterou nakonec nedokončila.“ Ještě při studiu se seznámila s Milošem Zemanem, kterému se nabídla jako asistentka. Ten její nabídku přijal. Následně se přestěhovala do Prahy, kde pro něj začala pracovat.

V roce 1993 si vzala Miloše Zemana; je jeho druhou manželkou. Následující rok se jí narodila dcera Kateřina. Dle dostupných mediálních vyjádření se po svatbě věnovala péči o dítě a vedení domácnosti. Po Zemanově opuštění politické scény, kdy se odstěhoval na Vysočinu, zůstala s dcerou v Praze.

Poté vystřídala několik pracovních pozic. Pracovala pro firmu, která prodávala vína, poté na ředitelství pražského Výstaviště či na Ministerstvu kultury. Také byla kulturní referentkou ve Správě Pražského hradu.

Jako žena politika se na veřejnosti příliš nevyskytovala. Po vnitrostranickém boji, kdy se Miloš Zeman v roce 2003 ucházel o post prezidenta, se z veřejného života stáhla definitivně. Její opětovné působení na veřejném poli přišlo se zvolením Zemana prezidentem v lednu roku 2013.

---

²⁰ „Výběr informací o manželce a rodině Miloše Zemana“
(zdroj: <http://archive.li/PmZ1R#selection-1027.0-1027.49>)

2.4.2 Úřad Ivany Zemanové

Abych vyjasnila oficiální zázemí Ivany Zemanové, které by mělo podporovat její veřejné vystupování, zaměřím se na charakter jejího úřadu. Jak jsem již dříve naznačila, prezidentská role je zakotvena v Ústavě České republiky.²¹ O funkci první dámy zde není jediná zmínka. Tato role stojí mimo zákon, staví na zvyklostních principech, což v mnohých ohledech zapříčiňuje její nejasné výklady.

První dáma má svou kancelář na Pražském hradě, přičemž tato jednotka organizačně spadá pod Kancelář prezidenta republiky. Informace, že taková kancelář existuje, je v podstatě jediná, která je veřejnosti běžně dostupná. Sama jsem tak poslala elektronickou žádost o informace ve smyslu Zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím²² na Pražský hrad, kde jsem se chtěla dozvědět něco více o zaměstnanecké struktuře a výdajích první dámy. Odpověď byla velmi obecná a stručná. V sekretariátu manželky prezidenta pracuje jedna asistentka, kterou však váže zaměstnanecký poměr k prezidentovi republiky, ovšem bývá k dispozici i manželce prezidenta. Z této informace vyplývá, že se prezidentský pár o tuto asistentku dělí. Také předpokládám, že pro prezidenta pracuje více lidí. Pro Ivanu Zemanovou však nepracuje jediná osoba samostatně. Například Livia Klausová měla dvě zaměstnankyně – sekretářku i tajemnici (Měšťanová, 2010: 20). Můžu spíše spekulovat o tom, že Zemanová personál nepotřebuje nebo ho nevyžaduje a vystačí si sama nebo se v případě potřeby obrací na prezidentův personál. Pokud bychom měli srovnávat personál prvních dam ČR s těmi ze Spojených států, narazíme na dva zcela odlišné světy. Laura Bush zaměstnávala šestnácti členný personál a Michelle Obama dokonce dvaadvacet lidí; každé pracovní místo má také svou agendu a specifické zaměření (Jelínková, 2014:30, 46-48). Institucionální zázemí Ivany Zemanové je tedy více než skromné.

Druhý dotaz jsem směřovala k finanční stránce, kdy jsem žádala o zaslání informací o rozpočtu první dámy. Ovšem z odpovědi vyplývá, že žádný takový rozpočet neexistuje. Zajímavé je, že ani ve výdajích Kanceláře prezidenta republiky²³ nenalezneme konkrétní položky, které by směřovaly k účtům první dámy. Ačkoliv je instituce prezidenta a jeho kancelář poměrně dobře strukturovaná, to samé nelze tvrdit o úřadu první dámy, který je poměrně netransparentní a struktury nemá téměř žádné. Tato neprůhlednost pak může nahrávat mnoha spekulacím, kdy veřejnost netuší za co první dáma „utrácí“.

---

²¹ Viz Příloha 6.3 Ústava České republiky – moc výkonná (prezident republiky).

²² Viz Příloha 6.2 Odpověď na žádost o poskytnutí informace – kancelář první dámy.

²³ <https://www.hrad.cz/file/edee/2017/05/hrad-zaverecny-ucet-kapitoly-301-2016.pdf>

3. EMPIRICKÁ ČÁST

3.1. Metodologie: kritická diskurzivní analýza

Nyní věnuji prostor metodologickému aspektu práce, který je s analýzou nutně spojen. Zvolila jsem si metodu *kritické diskurzivní analýzy* (CDA), kterou jsem shledala jako nejvhodnější pro můj typ výzkumu. Je to metoda kvalitativního charakteru, která nemá pevně „nalinkované“ postupy, ale je poměrně tvárná a méně omezující v porovnání s kvantitativními metodami. Další oblíbená metoda, která zkoumá mediální obsahy, je obsahová analýza. Ta však funguje na kvantifikujících principech a statistických postupech; pro platnou výpovědní hodnotu je potřeba analyzovat větší množství materiálu (Reifová, 2004: 76). Já však pracuji s omezeným počtem textů, které analyzuji do větší hloubky.

Společnost se dá těžko měřit objektivně, není to strnulá struktura, ale neustále se proměňuje. Proto se domnívám, že jsou to především společenské vědy, které mají blízký vztah ke kvalitativním postupům. Sdílím také myšlenku, že v tomto druhu zkoumání je výzkumník/nice „*považován(a) za primární nástroj pro sběr dat a jejich analýzu*“ (Punch, 2008: 82). Zároveň je nutné, abych byla, co nejvíce transparentní a čtenářky a čtenáři měli jasno, jak jsem při analýze postupovala.

Nejprve se pokusím objasnit, jak chápu diskurz, ačkoliv jeho výklady jsou různorodé. Diskurz pojmám jako významovou strukturu, „*kdy pojem označuje odlišné způsoby zvýznamňování sociální reality*“ (Zábrodská, 2009: 81). „*Diskurz je tu formou organizace vědění a praxe s jistými produktivními a ideologickými efekty*“ (ibid: 81). Diskurzivní pojetí chápu ve smyslu společenských rámců, kterým se v analýze věnuji, přičemž tyto rámce mají svůj vnitřní řád a smysl. Instituci první dámy podrobuji diskurzivnímu náhledu, kdy se pohybuji v kontextu soukromého a veřejného. Každý diskurz má určitou strukturu a smysl, který odkazuje k širším souvislostem.

Diskurz je obecně přijímán jako sociální praxe. Norman Fairclough rozlišuje tři dimenze diskurzivní analýzy: deskriptivní, interpretační a explanační (Fairclough, 1989: 26). Deskriptivní fáze se soustředí na formální aspekty textu (lingvistiku), interpretační dimenze vnímá obsah textu v návaznosti na sociální okolí a explanační hledisko se snaží o celkové vysvětlení lidského jednání v širších souvislostech (ibid: 26-27). V analýze se více soustředím na významovou strukturu textu než na formálně lingvistickou. Obě však nutně závisí na jazyku. Sama se pohybuji nejvíce v interpretační a explanační fázi, ale v analýze tyto dimenze

nerozlišuji. Snažím se poukazovat na určitou problematiku, interpretovat ji a zasazovat do adekvátních sociálních kontextů.

Již jsem vysvětlila, že se kritická diskurzivní analýza soustředí na jazyk a významy sociální praxe. Velmi zásadním se v diskurzivní analýze jeví mocenský aspekt, který vychází z pojetí moci podle Michela Foucaulta „*jejímž objektem i nástrojem je lidské tělo*“ (Zábrodská, 2009: 56). Člověk se tak nenachází vně tvorby mocenských vztahů, ale je jejich aktivním tvořitelem. „*Pravidla diskurzu ovlivňují mocenské vztahy mezi lidmi... Zároveň platí, že diskurz je ovlivňován lidmi*“, a to různou měrou, tudíž vzniká mocenská asymetrie (Beneš, 2008: 103). Někdo se nachází k moci blíže, jiný dále a má tudíž mocenskou nevýhodu.

Diskurz tak neexistuje sám o sobě, ale v závislosti na společenských vztazích, které mají různé podoby. S diskurzem souvisí i tzv. sociální boj, který se uvnitř odehrává; určité skupiny a lidé mají prestižnější pozici než jiní, tudíž se mezi sebou střetávají různé typy zájmů, které se snaží narušit dominantní diskurz (Fairclough, 1989: 73). Diskurzivní analýza se tak velmi zajímá o to, jak funguje moc ve společnosti a co způsobuje. Mocenské hledisko se nevyhýbá ani mému tématu, což je další argument pro užití kritické diskurzivní analýzy, která zkoumá mocenské tenze a vztahy.

3.2 Výzkumný vzorek

Analýza se zabývá Ivanou Zemanovou, která se nachází ve funkci²⁴ první dámy od 8. března 2013. Do této role se dostává díky lednovému zvolení²⁵ Miloše Zemana prezidentem České republiky. Jelikož stále tuto roli vykonává²⁶, logicky nepostihnu celé její „funkční“ období, ale jeho podstatnou část.

Hlavní výzkumná otázka zní: *Jak se Ivana Zemanová prezentuje v roli první dámy a jak je tato role konstruována?* Pro získání odpovědí mi poslouží diskurzivní analýza. Jelikož jsem instituci první dámy představila v teoretických rámcích, o které se opírám, na jejich základě jsem si také zvolila čtyři diskurzy²⁷. Ty dále rozvíjím v dalších podkapitolách v závislosti na výzkumném materiálu. Dále je nutné popsat, jak jsem výzkumný vzorek vybírala.

---

²⁴ Výraz „funkce“ třeba specifikovat, jelikož se o žádnou oficiální funkci nejedná. Lze hovořit spíše o funkci společenské.

²⁵ Miloš Zeman byl zvolen přímou volbou 26. 1. 2013.

²⁶ Práci píše v období jara roku 2017, kdy zbývá prezidentovi orientačně půl roku do konce jeho funkčního období. Jelikož se chystá kandidovat i podruhé, jeho působení na veřejné scéně směřuje k nové prezidentské kampani.

²⁷ Jsou jimi: pracovní kontext, manželská podpora, reprezentace a vzhled a soukromí první dámy.

Analýza se zabývá osobu Ivany Zemanové v mediálním prostoru (nemám možnost ji „živě“ pozorovat či s ní vést rozhovory). Média jsou hlavními tvůrci obrazu první dámy, tudíž mají vliv na veřejné vnímání této role. Právě s rozmachem masových médií, především televize, se staly první dámy veřejně viditelnými (Watson, 1997: 813). Nová média tento efekt ještě podporují.

Pro sběr dat jsem využila internetovou platformu. Hlavním faktorem pro sběr dat byla právě informační nasycenost, především, co se týká webového zpravodajství. Ačkoliv jsou tištěné noviny zavedenou platformou, velká část internetového zpravodajství je poskytována zdarma a těší se značné oblibě u lidí mnoha generací. Tištěná média mají určitou strukturu, kdy každé vydání má svůj omezený rozsah. Navíc tematika prvních dam je natolik specifická, že pro ni ani není v běžných denících prostor.²⁸ Výhoda mediálního prostoru na internetu spočívá v tom, že je téměř neomezený, a proto zde nalezneme i větší množství zpráv o Ivaně Zemanové.²⁹

K textům jsem se dostávala přes internetový agregátor zpráv „Google News“, kdy jsem materiál vyhledávala pomocí klíčového spojení „Ivana Zemanová.“³⁰ Časové období jsem ohraničila od 1. ledna roku 2013, kdy vrcholila prezidentská kampaň před zvolením Miloše Zemana prezidentem až do 30. dubna roku 2017, kdy prezident Zeman oznámil svou opětovnou kandidaturu. Analyzovala jsem celkem 42 textů z celkových zhruba pěti set článků, kde se vyskytovalo klíčové spojení „Ivana Zemanová.“ Část článků pochází ze zpravodajských serverů, další část z webových serverů společenského, někdy až bulvárního, charakteru. Při filtrování textů jsem se orientovala pomocí teoretických konceptů vycházejících ze soukromého a veřejného. Dále jsem se opírala o poznatky ze zahraničních „prvodámovských“ studií a mediálního zobrazování žen. Na druhé straně jsem vycházela z metody diskurzivní analýzy, kdy jsem se soustředila na určitý sociální konflikt, exemplárnost problému a situaci i důležitost tématu.

---

²⁸ Což poukazuje na fenomén, kdy tematika spojovaná se ženami není považována za důležitou a tedy hodnou intenzivního novinářského zájmu (Pavlík, 2002: 144).

²⁹ Zároveň chci upozornit na skutečnost, že zprávy, které si přečteme na internetu, nevznikly samy od sebe, ale někdo je napsal a zveřejnil. Narážím na problematiku tzv. gatekeeperů, kteří rozhodují o tom, kterou informaci vypustí na veřejnost a která zůstane skryta (Osvaldová, 2004). Není náhodou, že tyto posty většinou obsazují muži. Narážím na patriarchální řád věcí, kdy je politika zpravodajství maskulinizovanou oblastí; vychází tedy především z mužské zkušenosti.

³⁰ Původně jsem měla v úmyslu ke sběru materiálu využít mediální databázi Anopress. Ovšem ukázalo se, že na FHS UK je k dispozici ve velmi okleštěné verzi, která sahala pouze tři roky zpět, což nepostihovalo celé vybrané časové období. Problém byl i s nevyhovujícím přístupem k ní a neklidným studijním prostředím.

Analytickou část dělím na několik širších diskurzů, které v podkapitolách dále specifikuji s ohledem na vybraný výzkumný materiál. V závěru celou analýzu shrnuji a představuji mediální obraz Ivany Zemanové v ucelené podobě, která vychází z typologizace prvních dam.

3.3 ANALÝZA

3.3.1 První dáma a pracovní kontext

V prezidentské předvolební kampani se mediální pozornost upírala spíše na dceru Kateřinu než na Ivanu Zemanovou. Ale po zvolení Miloše Zemana prezidentem se Ivana Zemanová ujímá funkce první dámy podobně jako její předchůdkyně. Idea, že by se po boku prezidenta objevovala jeho dcera, se rychle opouští.³¹ Od roku 1989 je Ivana Zemanová v pořadí čtvrtou ženou na tomto postu, který naplňuje určitým obsahem, jemuž se dále věnuji.

Vykonávat roli první dámy vyžaduje značnou časovou investici. Čím je žena v této roli aktivnější, tím si logicky odkrajuje od svého volného času. Skloubit zaměstnání a péči o děti s aktivním působením v této roli je v podstatě nemožné. Ačkoliv některé první dámy se otevřeně hlásí k tomu, že odmítají roli vykonávat³² (jsou spíše v menšině). Ivana Zemanová se k nim neřadí. V rozhovoru pro MF Dnes Zemanová popsala svou situaci takto:

„Nedokážu si představit, že by prezidentova manželka vykonávala své civilní zaměstnání. Platím si sociální i zdravotní pojištění ze svého, nemám žádný plat. U manželek velvyslanců je podivnější, že jim dokonce zákon zakazuje pracovat, takže nemají příjem a jsou finančně závislé na svém muži jako já. Všechno hradíme z platu mého muže...“³³

Zemanová naráží hned na několik problémů. Potvrzuje, že není možné pracovat v běžném zaměstnání, jelikož být v roli manželky prezidenta vyžaduje velkou časovou investici. Také upozorňuje na nelehkou finanční situaci prvních dam, které pobírají nulový plat. Stávají se ekonomicky závislými na svých mužích, i když se věnují pracovním činnostem na veřejné úrovni. Server lidovky.cz napsal: *„Manželka nového prezidenta Miloše Zemana Ivana už nepracuje. Bude se věnovat roli první dámy.“³⁴* Zemanová se vzdala svého civilního zaměstnání, ale opravdu to znamená, že od té chvíle nepracuje? Jako by činnosti spojované s funkcí první dámy nebyly pracovní, ale jiného druhu. Problematičnost zesiluje výrok Miloše Zemana ze stejného článku: *„Moje žena již nepracuje. Protože povinnosti první dámy budou vyčerpávat její čas do té míry, že na standardní pracovní poměr čas mít nebude.“³⁵* Hovoří

---

³¹ Zajímavou odbočkou do minulosti je situace, kdy po smrti Charlotty Masarykové převzala roli první dámy její dcera Alice Masaryková, byla prezidentovi oporou a věnovala se záležitostem okolo „hradu“. Detailněji se tématu věnuje Pavel Kosatík v knize *Manželky prezidentů: deset žen z hradu* (2009).

³² Prototypem první dámy, která tuto roli v podstatě ignoruje je Martina Kisková (manželka slovenského prezidenta), přičemž se především odkazuje na to, že musí pečovat o své malé děti. Článek: „Budoucí prvá dáma Martina Kisková: Hlavně sú deti,“ (2. 4. 2014).

³³ „První dáma Ivana Zemanová: Snídám až v poledne a jsem finančně závislá na Milošovi,“ (3. 10. 2013).

³⁴ „Ivana Zemanová už nepracuje, bude se věnovat roli první dámy,“ (23. 3. 2013).

³⁵ tamtéž

dokonce o povinnostech, což vyvolává dojem, že Ivana Zemanová tyto činnosti musí vykonávat, ať se jí to líbí nebo ne. Navíc tuto myšlenku zastává její manžel, který ji tak v této roli utvrzuje. Avšak teoreticky se může žena v této pozici sama rozhodnout, co (ne)bude dělat, jelikož „*povinnosti a úkoly si definuje každá první dáma sama*“ (Jelínková, 2014: 6). Žádné oficiální povinnosti neexistují. Otázkou je, jestli tato svoboda rozhodnutí funguje i v praxi. Sama jsem spíše skeptická.

Ve veřejné pracovní náplni první dámy se dotýkáme intermediárního konceptu (Ortner, 1998), který ženu staví do pozice, která není úplně vyjasněná. Zemanová má možnost pracovat veřejně pro občany a občanky, ale je to práce neplacená. První dáma v tomto ohledu spojuje soukromé neplacené záležitosti s těmi veřejnými. Co shledávám jako příznačné, je fakt, že je to práce viditelná, a přesto nedoceněná. Tuto situaci vysvětlují neustále přetrvávajícím stereotypem, kdy se muž pojí s veřejnými aktivitami, které jsou symbolicky hodnotnější, zatímco žena je spojována s péčí, která byla odjakživa poskytována zdarma (Bourdieu, 2003: 85). Pečující činnosti se pojí i k Ivaně Zemanové, jedná se jak o sociální péči, tak o péči o vlastní vzhled. Na OnaDnes.cz se dozvíme:

„Očekává se, že bude stát denně reprezentovat na nejrůznějších společenských akcích, že bude odpovídat na hory dopisů a zapojí se do charity. Přitom nepobírá žádný plat a sama si musí hradit sociální a zdravotní pojištění. Takové je postavení první dámy v Česku. Stát jí neplatí dokonce ani náklady na reprezentaci - oděvy, kadeřníky a podobně.“³⁶

Text nás upozorňuje na nelehkou situaci ženy, která si dokonce musí platit sociální a zdravotní pojištění, ačkoliv není nikde oficiálně zaměstnaná. Zajímavé je, že se zde vyzdvihují především náklady na reprezentaci první dámy, které jsou s rolí bytostně spojené (Anderson a Sheeler, 2005; Watson, 1997). Reprezentace se v souvislosti s prvními dámami často skloňuje a poukazuje se na ni ve většině odborných publikací. Fenomén, kdy se upozorňuje na vzhled žen, i těch v politickém prostředí, je v mediálních sděleních silně přítomný (Valdrová, 2001). V případě Zemanové, kdy se zmiňují náklady na „*oděvy, kadeřníky a podobně,*“ se článek stereotypně upíná k tomu, že se první dáma zaobírá především svým vzhledem. Spojení „*a podobně*“ odkazuje k dalším estetickým záležitostem. První dáma sice nepobírá plat, ale měla by vykonávat tradiční „*prvodámovské*“ aktivity a zároveň u toho dobře vypadat.

---

³⁶ „První dáma Ivana Zemanová: velká role, žádný příjem,“ (2. 10. 2013).

3.3.1.1 Sociálně-pečující výjezdy

Nyní se podíváme na to, co Ivana Zemanová na veřejné scéně vykonává. Každý člověk má své soukromí, které si střeží a těžko si dokáže představit, že by do něj zasahovala média stejně jako do jeho pracovního života. Ivana Zemanová se musí vypořádat s tím, že její veřejné aktivity v různé míře narušují její soukromí. A to v takové míře, kterou běžná žena nezažívá. Také je mediálně sledována, což na ni vytváří tlak, který ovlivňuje její chování na veřejnosti.

Z médií se často dozvídáme, že se Ivana Zemanová připojila k prezidentovi na různé cesty po českých krajích, ale někdy cesty absolvovala sama. Jedná se převážně o výjezdy, které jsou naplněny sociální tematikou. Hradecký deník.cz píše:

„Ivana Zemanová má při prezidentských návštěvách krajů jiný program než hlava státu. Velkou část vždy věnuje sociální oblasti. V Královéhradeckém kraji minulý týden zavítala do třebechovického Domova důchodců Zdislava a Hospice Anežky České v Červeném Kostelci.“³⁷

Ze zprávy není zcela zřejmé, zda cestu do Královéhradeckého kraje absolvovala bez prezidenta, ale autorka nám sděluje, že její program bývá odlišný. Zde se můžeme odkazovat do nedávné minulosti³⁸, kdy první dámy představovaly spíše „přívěšky“ prezidentů, než emancipované ženy s vlastním programem (Oates-Indruchová, 2005). Velmi příznačným jevem, který se pojí s vykonáváním role, je zájem o sociální oblast. Z pozdější návštěvy stejného kraje se dozvídáme:

„Paní Ivana Zemanová bude mít svůj vlastní separátní program, který bude zaměřen mimo jiné na sociální oblast. Navštíví tak Dětský denní rehabilitační stacionář v Hradci Králové nebo Dětský domov a Kojenecký ústav ve Dvoře Králové nad Labem.“³⁹

Zprávu uvádí titulek: *„Na návštěvu kraje přijíždí s prezidentem republiky i manželka Ivana Zemanová.“* Z konstrukce věty je zřejmé, že středobodem návštěvy je Miloš Zeman, jeho manželka má separátní program, který nemá s tím prezidentským mnoho společných průsečíků. Zatímco Zeman se věnuje politice, Zemanová se opět angažuje v sociálně-pečující oblasti. S „prvodámstvím“ se pojí angažovanost žen v této sféře. V USA mají první dámy v gesci přímo konkrétní sociálně podpůrné projekty, akce a činnosti (Watson, 1997). Zemanová tuto sféru podporuje formou návštěv mnoha zařízení, která pečují jak o děti, tak o staré lidi. Naslouchá konkrétním lidem, kteří pracují v sociálně-pečujících službách, či je přímo využívají:

³⁷ „Ivana Zemanová: „Návštěvy krajů mě velmi obohacují“, (23. 2. 2015).

³⁸ Osmdesátá a devadesátá léta 21. století.

³⁹ „Na návštěvu kraje přijíždí s prezidentem republiky i manželka Ivana Zemanová,“ (15. 2. 2017).

„Nadace Ivany Zemanové pomáhá ohroženým dětem, seniorům či lidem v nouzi. O možné pomoci první dáma v pátek mluvila i s vedením hospice v Červeném Kostelci. Zatím o tom nechtěla nic prozradit. ‚Budeme se teprve domlouvat,‘ řekla. Určitě však dodrží zásadu své nadace, která zdůrazňuje důležitost konkrétní pomoci konkrétnímu adresátovi.“⁴⁰

Zemanová tak následuje své předchůdkyně, které se angažovaly ve stejné oblasti. Navazuje na stereotyp ženy-pečovatelky, která působí na veřejné scéně a vykonává určitý typ dobrovolnické práce. Je otázkou, zda se jedná o čistě dobrovolné rozhodnutí nebo tak koná z popudu historicko-tradičního. Tím bychom se navraceli až k tradicím měšťanské společnosti, která ženy stavěla do neveřejné pečující role (Frevert, 2001). Podstata dobrovolnictví by měla vycházet z altruistických tendencí, nikoliv z nějakých společenských tlaků. Nesporným faktem je, že historicky *„muži i ženy, chápali ženskou práci jako sekundární k mužské a vnímali pracovní sílu jako méně vážnou nebo méně oddanou své práci“* (Renzetti a Curran, 2003: 308). Tím se vysvětluje mnoho diskriminačních praktik související s ženskou prací. Mezi něž se počítá i nízké finanční ohodnocení. Ženská práce se stává podřadnou vůči té mužské, kdy nemá takovou prestiž, jelikož místo ženy přináleží k domovu (Beauvoir, 1967; Young, 2010). V odlehčujícím tónu se nese úryvek z dalšího článku:

„Vstupuji do místnosti, kde sedí několik starších osob, jež trpí například Alzheimerovou chorobou. V čele stolu sedí žena, před sebou má kufřík a několik lahviček voňavek. ‚Paní má ráda ty vůně. Jí to občas vybaví nějakou vzpomínku,‘ vysvětluje Miroslava Chodurová [ředitelka domova pro seniory v Odrách – vložení B. V.] Ivaně Zemanové výjev. Ivana Zemanová zareaguje naprosto spontánně, otevře kabelku, vyndá z ní lahvičku s parfémem a seniorce ji daruje. Nejen já v tu chvíli překvapeně zírám.“⁴¹

Autor článku, který se dostal do domova pro seniory (ačkoliv si Zemanová výslovně přála, aby ji média dovnitř nedoprovázela), popisuje situaci „z první ruky.“ Darování parfému⁴² je od Zemanové milé gesto, které se neděje pro objektivy fotoaparátů a kamer. Dozvídáme se, že se Zemanová nezdráhá zapojit do činností domova a diskutovat s jejich obyvatelkami a obyvateli:

„V další místnosti je několik obyvatel domova, kteří cvičí fyzicky i mentálně. Právě mají uhodnout váhu malého plného míče. ‚Můžu se přidat?‘ ptá se Ivana Zemanová, chytá lehce

---

⁴⁰ tamtéž

⁴¹ „V Odrách Ivana Zemanová zabodovala,“ (3. 10. 2013).

⁴² Parfém zde odkazuje ke stereotypnímu obrazu ženství, které je s kosmetikou výrazně spojováno. Samotný parfém evokuje určitý znak ekonomického zajištění první dámy a exkluzivity.

hozený míč, potězkává jej a říká číslo. Netrefila se, zatímco někteří z ‚místních‘ ano. Ale jako by se nic nedělo, prezidentova žena pokračuje v obhlídce oderského zařízení, obdivuje obrázky jednoho stoletého obyvatele domova a přitom poslouchá Miroslavu Chodurovou.“⁴³

Návštěva Zemanové (viz obrázek č. 1) dle popisu probíhá v přátelském duchu, kdy se snaží aktivně zapojit a vnímat konkrétní problematiku sociálního zařízení. Zároveň se o Zemanové píše ve smyslu jakéhosi uklidňovacího elementu, který nemá zapotřebí na sebe strhávat mediální pozornost. Pelhřimovský deník.cz uvádí článek slovy: „*Tichá, nenápadná a také zvědavá a ochotná naslouchat. Tak se prezentovala první dáma Ivana Zemanová při návštěvě Léčebny dlouhodobě nemocných v Moravských Budějovicích.*“⁴⁴ Charakteristiky, které první dámu vykreslují, naplňují představu o nekonfliktním ženství, které se u žen oceňuje (Mill, 1998). Dále se článek opět věnuje průběhu návštěvy v léčebně dlouhodobě nemocných:

„Ivana Zemanová navštívila několik pacientů. Řada z nich se jí svěřila se svými životními osudy. Už nikoho nemám, zůstala jsem sama,‘ popisovala jedna z žen. Manželka prezidenta pro ni našla vřídlné slovo a těžká slova změnila na lehčí. ‚Sestřičky jsou na vás hodné?‘ ptala se Zemanová. ‚Ano, a moc. Pomohly mi z nejhorsího. A teď jsem se navíc těšila na vás,‘ dodala pacientka.“⁴⁵

Z mediálních obsahů se zdá, že Ivana Zemanová dokáže najít slova útěchy a pochopení přirozeným a lidským způsobem, než aby svůj zájem uměle předstírala a strategicky se přetvářela kvůli svému lepšímu mediálnímu obrazu. Slova typu „*tichá*“, „*nenápadná*“, „*zvědavá*“ v nás evokují představu ženy, která je nerada středem pozornosti, ale zároveň se k věcem nestaví pasivně. „*Po její návštěvě Oder si mnozí z tamního domova pro seniory říkají, že pokud tam nebyla dáma, pak šlo minimálně o příjemnou paní,*“⁴⁶ píše se v regionálním deníku. Ivana Zemanová se pohybuje při své osobní prezentaci ve sférách pasivity-aktivity a veřejného-soukromého. V tomto ohledu má nejbliže ke kategorii aktivní-soukromé první dámy, která nevyhledává mediální pozornost, ale působí na veřejnosti (Holden, 2006: 21). Často se o ní píše či se sama vyjadřuje tak, že se mediálnímu zájmu raději vyhýbá.⁴⁷ To však nevylučuje skutečnost, že se na veřejnosti vyskytuje a roli první dámy veřejně vykonává.

---

⁴³ „V Odrách Ivana Zemanová zabodovala,“ (3. 10. 2013).

⁴⁴ „První dáma navštívila léčebnu. Pacienti se jí nemohli dočkat,“ (25. 6. 2014).

⁴⁵ tamtéž

⁴⁶ „V Odrách Ivana Zemanová zabodovala,“ (3. 10. 2013).

⁴⁷ „Paní Zemanová si nepřejde, aby s ní byla uvnitř domova média. Netouží po tom, být mediální hvězdou...“
tamtéž

„Celý uplynulý rok, a jak je jejím zvykem skrytý - bez kamer a doprovodu novinářů - objížděla Ivana Zemanová zařízení, kde se starají o děti v nouzi.“

Její cesty po České republice v médiích rezonují především v kontextu pomoci sociálně ohroženým lidem (viz obrázek č. 2). V tomto ohledu naplňuje roli první dámy tradičním obsahem, který sahá hluboko do historie. Velkým (nestereotypním) kontrastem jsou aktivity spojené s armádou a zbraněmi, kterým se věnují později. Nyní tematicky naváží nadačními aktivitami.

3.3.1.2 Nadační a charitativní činnost

Další náplň, které se první dáma věnuje na veřejnosti, spočívá v nadačních aktivitách. Tento typ aktivit navazuje na její výjezdy po převážně sociálních institucích. Sama Zemanová se nejprve distancovala od založení nadace⁴⁸, ovšem zhruba po roce se přeci jen rozhodla založit Nadační fond Ivany Zemanové. V tomto ohledu navázala na tradici novodobých českých prvních dam⁴⁹, kdy každá z nich stála u zrodu konkrétní nadace. Důvody, které Zemanovou vedly k tomuto kroku, sama popisuje jako pragmatické.⁵⁰ Z jejího prohlášení usuzují, že Zemanová nikdy netoužila vést vlastní nadační fond, ale okolnosti ji k tomu v podstatě přinutily.

Ještě na začátku svého „prvodámovského“ období se Zemanová distancovala od založení vlastní nadace, ale plánovala se charitativní činnosti věnovat. Zprávy idnes.cz píše:

„První dáma Ivana Zemanová už ví, jakým způsobem se zapojí do charitativní činnosti. Její dvě předchůdkyně založily své vlastní nadace, Zemanová však v jejich stopách kráčet nehodlá. Místo toho chce pomáhat již existujícím organizacím, jako je například Fond ohrožených dětí.“⁵¹

Článek přichází se zapojením Zemanové do charitativní činnosti jako s hotovou věcí. Otázkou není, zda bude v této oblasti působit, ale spíše jakým způsobem. Již nastolením této agendy média následují stereotypní pojetí prvních dam jako těch, které by měly pomáhat sociálně ohroženým lidem. Činnosti spojené s dobrovolnictvím a podporou vzdělávání jsou brány jako politicky nekonfliktní, a proto je vhodné, aby je řešily právě první dámy (Burrell,

---

Článek: „Zemanová zakládá svoji nadaci, chce pomáhat týraným dětem,“ (15. 2. 2014).

⁴⁸ „Po nepřilíh pozitivních zkušenostech z minulosti jsem se dlouho zdráhala založit vlastní nadaci. Několikrát jsem bohužel byla svědkem, kdy peníze, určené na charitativní projekty, mizely v nežádoucích rukou...“ (zdroj: <http://www.nadaceivanyzemanove.cz/#/o-nadaci>)

⁴⁹ Od roku 1989; ovšem jak píše Kosatík (2009), již v době 1. republiky se Alice Masaryková a později Hana Benešová angažovaly na poli charity, především v Červeném kříži.

⁵⁰ „... Bohužel již při první realizaci pomoci jsme narazili na to, že to organizačně a technicky bez podobné instituce nepůjde. Proto jsem se rozhodla založit Nadační fond Ivany Zemanové. Původní myšlenka ale zůstala. Vždy se bude jednat o konkrétní pomoc konkrétním lidem. Ať už to budou děti v ohrožení, senioři či lidé v nouzi...“ (zdroj: <http://www.nadaceivanyzemanove.cz/#/o-nadaci>)

⁵¹ „Zemanová se už vrhla na charitu, shání peníze pro děti z Klokánků,“ (15. 4. 2017).

2001: 14). Zemanová vytváří skrze tyto humanistické aktivity pozitivní obraz nejen sobě, ale i prezidentovi. Pokud se pohybuje na politicky nekonfliktním poli, nehrozí případné veřejné střety, kterým se však stejně plně nevyhnula (o tom píše později). Na příkladu Spojených států amerických je evidentní, že aktivity prezidentovi manželky mají vliv na celkový obraz a oblibu prezidentského páru, kdy lidé očekávají tradiční následování role (Burrell, 2001: 72-73). Předpokládá se, že charitativní zájem Ivany Zemanové vzbudí u veřejnosti pozitivní reakce, které samotný prezident určitě potřebuje. Zemanová se k podpoře dětí zprvu staví spíše nezkušeně s nevyhraněnou představou:

„Zemanová tedy bude přispívat – finančně, radou či přímluvou – již existujícím nadacím a neziskovým organizacím. A zatím v tomto ohledu dá na doporučení spolupracovníků svého muže ze Strany práv občanů Zemanovci.“⁵²

Jelikož Zemanová postrádala předchozí zkušenosti s tím, jak funguje charita a jak se má první dáma s podobnými záležitostmi vypořádat, spoléhá na pomoc manželových kolegů, kteří jsou navíc zástupci politického uskupení.⁵³ Nastává zajímavý moment v tom ohledu, že Zemanová hledá podporu v okruhu svého manžela. Žena, která je tradičně spojována se soukromou sférou, hledá pomoc v té veřejné, a to u muže, který by měl mít tradičně více zkušeností s veřejnou sférou (Kiczková, 2011: 14). Zemanová se tak obrací na muže jako na kompetentní zástupce veřejné sféry. Než se zorientuje na veřejné scéně, směřuje svou žádost o pomoc k mužům. Avšak po roce působení v roli první dámy svůj postoj mění:

„První dáma Ivana Zemanová založila vlastní nadaci, jejímž hlavním cílem má být pomoc ohroženým dětem. Plánuje například podpořit kampaň SOS dětských vesniček, která upozorňuje na to, že lidé mají ze zákona povinnost oznámit úřadům týrání dětí.“⁵⁴

Z mediálního obsahu je zřejmé, že situace týraných dětí bude lépe řešitelná prostřednictvím nadační činnosti. První dáma si pravděpodobně uvědomila, že bez institucionální formy nebude její snaha natolik efektivní. Zároveň mohla nabrat zkušenosti, zorientovat se v dané oblasti a poté se pevně rozhodnout pro založení vlastní nadace.⁵⁵

---

⁵² tamtéž

⁵³ Teoreticky by se dalo předpokládat, že s charitativní činností nebudou mít mnoho zkušeností.

⁵⁴ „Ivana Zemanová založila nadaci, chce pomáhat dětem,“ (15. 2. 2014).

⁵⁵ Zajímavé je, že nadace Zemanové nese pouze její jméno a neodkazuje se i k prezidentovi. Dagmar Havlová i Livia Klausová prezentují své nadace jako „společné manželské dílo“ (Nadace Dagmar a Václava Havlových VIZE 91, Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových). Vysvětlením může být, že Miloš Zeman již založil vlastní nadační fond na podporu umoření státního dluhu.

Zemanová se zajímá o problematiku, která se týká ohrožených dětí. Spojení „charita a děti“ k sobě neodmyslitelně patří. Typicky ženským tématem je právě péče o děti, což je rozsáhlý diskurz sám o sobě. Starost o děti v „prvodámovském“ kontextu sahá až do vzniku této role⁵⁶ (Parry-Giles a Blair, 2002). Aktivní pomoc lidem, kteří si sami pomoci nedokáží (což bývá právě situace dětí), nabývá velké morální hodnoty. Sociální apel prvních dam často směřuje k ochraně, podpoře a zodpovědnosti za blaho dětí současných i budoucích (Parry-Giles a Blair, 2002: 578, 580). Ivana Zemanová chce podpořit ohrožené děti:

„Zemanová chce pomáhat především konkrétnímu adresátovi, tak aby bylo zřejmé, kam podpora putuje a jak danému člověku či instituci pomůže. Ale její první charitativní akcí byla finanční pomoc zařízením pro okamžitou pomoc dětem v nouzi, takzvaným Klokánkům, jimž se prý snaží pomáhat dlouhodobě.“⁵⁷

Po zkušenosti s jejím prvním charitativním počinem a po zorientování se v problematice dětských domovů, Klokánků a dalších institucí pěstounské péče, Zemanová pro MF Dnes projevuje také znepokojení nad problematikou týraných dětí:

„Připadá mi, že problematika ohrožených dětí je u nás dlouhodobě na okraji zájmu,‘ vysvětluje první dáma. Plánuje třeba podpořit kampaň, která upozorňuje na to, že když někdo ví o týraném dítěti, má ze zákona povinnost oznámit to úřadům.“⁵⁸

Její pole působnosti nabývá širších rozsahů a témat. Od pomoci starým lidem po dětskou sociální problematiku. Mediální zobrazování první dámy se v tomto charitativním rámci ubírá mnoha směry, kdy první dáma svou pomoc a podporu směřuje k více skupinám. Charitativní činnost spočívá především v organizování různých sbírek, které Zemanová zaštiťuje:

„Manželka prezidenta Ivana Zemanová v neděli v podvečer rozsvítí na Pražském hradě vánoční strom a zahájí už tradiční vánoční charitativní sbírku pro SOS dětské vesničky. Vybrané peníze jsou určeny na pomoc týraným, zneužívaným, zanedbávaným a jinak ohroženým dětem, kterým organizace pomáhá.“⁵⁹

Ivana Zemanová je hojně spojována s charitativní pomocí, a to již pár týdnů po nástupu Miloše Zemana do prezidentské funkce. Podle dostupných informací s touto oblastí neměla žádnou zkušenost, ale je evidentní, že přijetí role první dámy pro ni znamenalo impuls, aby se

---

⁵⁶ Již v průběhu 18. stol se v USA formovala agenda prvních dam, kde se řešila péče o děti, a to především starost o sirotky (Parry-Giles a Blair, 2002: 573).

⁵⁷ „Ivana Zemanová založila nadaci, chce pomáhat dětem,“ (15. 2. 2014).

⁵⁸ „Zemanová zakládá svoji nadaci, chce pomáhat týraným dětem,“ (15. 2. 2014).

⁵⁹ „Zemanová rozsvítí stromeček a zahájila sbírku pro SOS vesničky,“ (27. 11. 2016).

charitou minimálně začala zabývat. Její dobročinné snahy tak nekorespondují s životem, který vedla předtím. Role první dámy znamená pro ženu velký společenský tlak, který jí neumožňuje zcela pokračovat v předešlém způsobu života, ale musí v relativně krátké době přistoupit na mnoho kompromisů, se kterými vnitřně nemusí souhlasit (Jong, 1998). Nemůžeme tvrdit, že by se Ivana Zemanová věnovala charitě a nadační činnosti s nelibostí, ale je zřejmé, že se její zapojení do těchto aktivit očekává. Potvrzuje stereotyp, který ženy spojuje s dobrovolnou službou, ke které se právě charita řadí (Bourdieu, 2000).

3.3.1.3 Militaristické aktivity

První dáma vzbuzuje významnější mediální zájem, co se týká aktivit spojených s militarismem, armádou a zbraněmi. Tato oblast se zdá být až protipólem k té předchozí – sociálně pečovatelské. Oblast spojená s armádou a zbraněmi jsou tradičně silně mužské téma, ale postupně se konkrétně v armádě začínají uplatňovat také ženy. Hlavní diskurzivní rámce, týkající se militaristických aktivit, jsou v případě Ivany Zemanové dva. První spočívá v propagaci žen v armádě jako takové, druhý je úzce spjatý s agendou prezidenta Miloše Zemana. Nelze však tyto dva diskurzy striktně oddělovat, jelikož jsou v určitých momentech propojené.

3.3.1.3.1 Podpora žen v armádě

První vojenská událost, která více rezonovala v médiích, byla návštěva vojákyně v Afghánistánu (viz obrázek č. 3).⁶⁰ Cesta Ivany Zemanové do Afghánistánu nebyla náhodná, ačkoliv jejím cílem bylo podpořit české ženy v armádních složkách, návštěva se odehrávala na pozadí zvýšených migračních toků do Evropy v období jara 2015. Je otázkou, zda by jela podpořit české ženy i bez předchozích událostí. Záměr návštěvy se prezentoval velmi jasně:

„Na otočku do Afghánistánu se za českými vojáky vydala první dáma Ivana Zemanová [...] Zemanová tam jela podpořit zejména české vojákyně a zjistit, v jakých podmínkách tam pracují.“⁶¹

Zemanová jela navštívit a podpořit čistě ženskou část, která na místě působí, což je v podstatě průkopnický moment. Článek na tento fakt také upozorňuje,⁶² tudíž mu přiřkládá určitou důležitost. Ačkoliv ve společnosti převládá většinový názor, že ženy mají k militarismu

---

⁶⁰ Odehrála se v srpnu roku 2015.

⁶¹ „První dáma Zemanová u vojákyně v Afghánistánu: Není vám smutno bez rodin a partnerů?“ (11. 8. 2015).

⁶² [...] „Od té doby se tam českých vojáků vystřídalo přes 5 tisíc. Ivana Zemanová je první manželkou českého prezidenta, která je tam jela podpořit.“
tamtéž

značný odstup, existují historické případy, kdy ženy militarismus podporovaly a dokonce byly přímými účastnicemi boje (Renzetti a Curran, 2003: 404). Zemanová vojačkám přijela vyjádřit svůj obdiv a zájem:

„Odpoledne se prezidentova choť setkala s vojačkami 11. úkolového uskupení české armády, hovořila s nimi o stresu, odloučení od rodin i o každodenním životě. ‚Když vidím, v jakých podmínkách a v jaké zemi tu ženy žijí šest měsíců – velmi si vás za to vážím a obdivuji vás,‘ uvedla podle Ovčáčka Zemanová. Vojačkám přivezla malé dárky, například vojenské známky s osobním věnováním a kosmetiku.“⁶³

Témata hovoru jako jsou stres, odloučení od rodiny a každodenní problémy se stáčí ke stereotypně ženským záležitostem. Citové strádání a odluka od dětí, partnerů, rodičů apod. se v médiích dávají do souvislostí právě se ženami (Valdrová, 2001; Pavlík, 2002). Ačkoliv Zemanová zavítala mezi profesionálky, hovořila s nimi spíše v neformálním duchu o „ženských záležitostech“, čímž se mohla pokusit o nastolení uvolněnější atmosféry. V textech se objevuje tematika darů, jejichž princip spočívá v potěšení:

„Přinesla jim také dárky, které v suchém podnebí potěší – kosmetické přípravky a vitamíny. No a také ty symbolické – vojenské známky s rytinou Českého lva a osobním věnováním manželky prezidenta.“⁶⁴

První dáma se musí vypořádat s návštěvou v armádě po vlastním způsobu. Nemůže čerpat stejnou zkušenost od předchůdkyň, jelikož žádná neexistuje. Využívá svého ženského hlasu, který promlouvá k ženám vojákyním. Ačkoliv se obrací ke stereotypním darům a dialogům, zároveň tvoří nové obsahy „prvodámovství“, kdy se první dáma dostává do maskulinního prostředí spojené s akcí, nebezpečím a přísnou profesionalitou (viz obrázek č. 4). Nachází se v situaci, kdy narušuje staré pořádky a dává prostor pro utvoření nových; vzniká možnost a prostor pro reformu role první dámy (Finneman a Thomas, 2014: 222). V minulosti u českých prvních dam nenalezneme podobný precedent, ten teprve Ivana Zemanová utváří.

3.3.1.3.2 Ivana Zemanová a zbraně

Cesta první dámy za vojákyněmi předznamenala další sled tematických událostí. Týkaly se především držení zbraní. Opět se musím vyjádřit k politickým názorům Miloše Zemana, který se aktivně vyjadřoval k otázce bezpečnosti státu, hrozícího terorismu a potřebě, aby se

⁶³ „Prezidentova choť navštívila vojačky v Afghánistánu, vyjádřila jim obdiv,“ (11. 8. 2015).

⁶⁴ „První dáma Zemanová u vojákyní v Afghánistánu: Není vám smutno bez rodin a partnerů?“ (11. 8. 2015).

obyvatelstvo České republiky ozbrojovalo.⁶⁵ Prezidentovo politické vystupování tak mělo vliv na agendu první dámy, a to ve znamení opět značně nestereotypního charakteru. První dáma není zobrazována jako bezbranná žena, která potřebuje ochraňovat. Sama se o zbraně aktivně zajímá a stará se jak o ochranu vlastní, tak občanů a občanek České republiky.

O Zemanové se v dubnu roku 2016 psalo jako o ženě, která má blízko k vojenskému prostředí, nezdráhá si obléci vojenskou uniformu, ani vzít do ruky zbraň (viz obrázek č. 5). Tak se uvádí v textu k příležitosti ocenění první dámy armádní medailí:

„První dáma Ivana Zemanová se vůbec nezdráhá obléci si příležitostně vojenský mundúr. Má ostatně zbrojní průkaz a čas od času se vydá mezi vojáky či vojákyně, které loni navštívila i v Afghánistánu či v Přáslavicích, kde si i vystřelila z tanku. A čas od času sama zamíří i na střelnici.“⁶⁶

Média opět naráží na velmi nestereotypní chování Ivany Zemanové, které nenavazuje na tradiční ženství ani „prvodámovství.“ Zemanová se nebrání obléct vojenský oděv, který většinou vidáme na mužích. Narušuje tak femininní ideál toho, jak by se měla žena oblékat. Další zajímavý moment spočívá ve zdůrazňování toho, že na střelnici chodí sama. Což může znamenat, že střelba je pro Zemanovou zálibou, které se věnuje nezávisle na manželovi.

Blesk.cz dále navazuje expresivním vyjádřením:

„Co mají společného vojenská důstojnice G. I. Jane, ztvárněná ve stejnojmenném filmu hollywoodskou herečkou Demi Mooreovou, a manželka Miloše Zemana paní Ivana? Ani jedna z těchto žen se nezdráhá vzít do rukou zbraň.“⁶⁷

O Zemanové se píše jako by se v armádním prostředí cítila velmi komfortně a podobné záležitosti aktivně vyhledávala. Zdá se, že si se zbraněmi rozumí. Miloš Zeman dokonce prohlásil: *„Moje žena už si vyřídila zbrojní pas. A má řádný revolver. No tak doufám, že mě bude chránit před teroristy. Ale před nimi mě bude chránit především ochranka.“⁶⁸* Prezident České republiky si v nadsázce dovolil tvrdit, že on již má svou ochranu zajištěnou, spoléhá na svou ženu a poté i na ochranku. Jeho apel, aby se občané České republiky ozbrojovali, vykonává

---

⁶⁵ „Zeman v neděli v internetové televizi Blesk.cz řekl, že by se čeští občané měli ozbrojovat, aby mohli v nutné situaci zbraň použít. Prezident v minulosti proti rozšiřování počtu zbraní vystupoval, před časem ale řekl, že svůj názor kvůli hrozbě terorismu změnil.“

Článek: „Zeman vyzval občany k ozbrojování. Expertům se jeho výzva nelíbí,“ (1. 8. 2016).

⁶⁶ „„Doufám, že manžel bude hrdý.“ Ivana Zemanová dostala armádní medaili,“ (12. 4. 2016).

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ „Ivana Zemanová už má revolver. Prezident vyzval Čechy ke zbrojení proti teroru,“ (31. 7. 2016).

skrže svou manželku, která tak již učinila. Důležitý aspekt tu shledávám také v tom, že muž svou ochranu svěruje do rukou ženy. Ovšem situace není tak jednoznačná. Ivana Zemanová se při udělení medaile za zlepšování postavení žen v armádě nechala slyšet: „*Ocenění si velmi vážím, bylo to pro mě milé překvapení. Doufám, že bude na mě manžel hrdý...*“⁶⁹ Své zásluhy dává do souvislosti s identitou manžela, jehož názor je pro ni důležitý. Vztahuje se k muži jako ke kompetentní a důležité osobě, u které obhazuje své úspěchy na veřejném poli. Potřebuje uznání od muže, který je spojený s veřejnou sférou, ve které se žena jako zastupitelka soukromého hůře uplatňuje (Beauvoir, 1967; Frevert, 2001; Kiczková, 2011).

Další událost, která byla v médiích viditelná, se týkala střelecké soutěže. Ivana Zemanová uspořádala v září roku 2016 střeleckou soutěž v Milovicích. Týmy tvořily pouze ženy, a to jak armádní profesionálky, tak političky a první dáma:

„Manželka prezidenta Ivana Zemanová uspořádala v Milovicích střeleckou soutěž ,Bezpečí v rukách žen‘ [...] Cílem akce bylo podpořit ženy v armádě, proto se soutěže zúčastnily i armádní příslušnice,‘ upřesnil pro Lidovky.cz Ovčáček. Střelbu si vyzkoušely také ministryně pro místní rozvoj Karla Šlechtová (za ANO), starostka Prahy 2 Jana Černochová (ODS) a pražská zastupitelka Alexandra Udženija (ODS).“⁷⁰

Propagace žen v armádě je v podstatě novinkou, kterou první dáma zavádí do obsahu „prvodámovské“ role. Na tuto podporu se dá nahlížet jako na feministický akt. Je však potřeba zohlednit současnou politickou a společenskou situaci, která nabádá ke zbrojení a zvýšené vojenské pozornosti. Zemanová svými militaristickými zájmy podporuje manželovo politické smýšlení. Koná tak na veřejnosti před zraky médií, což zvyšuje účinnost. První dáma prostřednictvím veřejných aktivit podporuje prezidentovy cíle a priority (Holden, 2006: 25), využívá svého veřejného vlivu pro politické zájmy (Watson, 1997: 816). Militaristické aktivity Ivanu Zemanovou významně odlišují od předchozích prvních dam, které se v této oblasti neangažovaly.

3.3.2 Manželská podpora

V předchozí části jsem se soustředila na aktivity a cesty Zemanové, které více či méně souvisely s politikou Miloše Zemana. Nyní se zaměřím na manželský rámec, tedy na soukromé pouto mezi Milošem Zemanem a Ivanou Zemanovou.

---

⁶⁹ „„Doufám, že manžel bude hrdý.“ Ivana Zemanová dostala armádní medaili,“ (12. 4. 2016).

⁷⁰ „První dáma uspořádala ženskou střeleckou soutěž, zúčastnily se i Šlechtová a Černochová,“ (13. 9. 2016).

Předpokládá se, že manželka je osoba, kterou pojí intimní pouto k manželovi a má k němu vřelý vztah. Zemanová se několikrát prezentovala jako ta, co za svým manželem stojí i v těžších chvílích a podporuje ho:

„Zemanova několikadenní návštěva Pardubického kraje přinesla mnoho zajímavého [...] Ale Zeman na svém výletě nebyl sám – věrně ho doprovázela jeho manželka Ivana, která hned v pondělí demonstrantům ukázala, zač je toho loket! Vytáhla na ně zelenou kartu, která má být opakem k té jejich červené.“⁷¹

Gesto Ivany Zemanové bylo reakcí na předešlou událost, kdy se 17. září 2014 konala demonstrace proti Miloši Zemanovi.⁷² Prezidentovi odpůrci vytahovali červené karty, které představovaly „stopku“ jeho vládnutí. Zemanová se po dvou měsících objevila po prezidentově boku se zelenou kartou a své gesto také okomentovala: *„Má spontánní reakce byla prezentovat se zelenou kartou. Inspirovaly mě barvy semaforu, kdy červená znamená brzda stop, zelená naopak pohyb vpřed.“⁷³* Zemanová se rozhodla hájit svého manžela a vyjádřit mu na veřejnosti podporu (viz obrázek č. 6). První dámy se uchylují k podpoře manželů v oblastech, kde vidí jejich potenciální slabost (Holden, 2006: 28). Ačkoliv to byl Miloš Zeman, který byl cílem protestu, jeho žena se snaží pozvednout jeho pověst.

Zemanová se ze soukromé pozice manželky snaží podpořit manželovy výstupy. První dáma se zaslouhuje o lepší postavení a vnímání manžela v jeho veřejné roli, utváří mu komfortnější půdu pro jeho veřejné působení. Péče žen o syny a manžele je spojována s historickým konceptem „republikánského mateřství“, kdy se díky jejich činnostem mohli muži lépe uplatnit v politické sféře (Burrell, 2001: 10-11). Zemanová se z pozice manželky snaží vylepšit Zemanův veřejný projev a navrátit mu sebevědomí.

Další událost, která v médiích rezonovala, byla plánovaná návštěva divadelního představení Ivanou Zemanovou v listopadu roku 2016, kam nakonec nedorazila. Na Zemanovou se měla chystat provokace:

„...manželka prezidenta Ivana Zemanová chtěla ve středu v Divadle Petra Bezruče navštívit představení Spalovač mrtvol, nakonec tam však nešla kvůli ‚signálům‘, že se v divadle chystá

---

⁷¹ „Zemanová ‚překvapila‘: Neuvěříte, co ji inspirovalo k zelené kartě,“ (15. 1. 2015).

⁷² „Tisíce lidí vystavily Zemanovi na Národní třídě červenou kartu,“ (17. 11. 2014).

⁷³ „Zemanová ‚překvapila‘: Neuvěříte, co ji inspirovalo k zelené kartě,“ (15. 1. 2015).

provokace proti jejímu manželovi. Důkazem měla být tibetská vlajka pověšená na divadle nebo připravená petice.“⁷⁴

Ivana Zemanová měla v plánu shlédnout divadelní představení, ale nakonec se kvůli údajnému protestu akce nezúčastnila. Není jasné, zda se protest měl opravdu uskutečnit či nikoliv.⁷⁵ Důležité je upozornit na fakt, že se Zemanová opět postavila za manžela, když zjistila, že se chystá určitý druh protestu. Není podstatné, zda si opravdu chtěla užít kulturní zážitek, ale vše přehlušily zvěsti o chystané akci proti prezidentovi. První dáma tak obětovala své potěšení ve prospěch manželovy vizitky, kdy není důležité, co si sama přeje, ale podřizuje se prezidentovu veřejnému obrazu (Jong, 1998). Miloš Zeman ke své manželce těží ze svrchované pozice jak manžela, tak prezidenta. První dáma se musí v mnohém podvolit, ale prezidentovi prochází mnohem více, jelikož on je ta hlavní osoba, a to prezident (Jong, 1998: 416-417).

Další akt manželské podpory, který přesahuje do veřejně politické sféry, se týká prezidentské kampaně, kdy by mohl být Miloš Zeman zvolen podruhé prezidentem. V dubnu 2017 se v médiích objevují zprávy, že Ivana Zemanová povede prezidentskou kampaň svého manžela.⁷⁶ Nakonec se dozvídáme, že zatím jen podepsala petiční arch se slovy: „*Jsem tady pro to, abych se přidala k petičním týmům, aktivně se účastnila jejich práce a pomohla tak svému manželovi sebrat 50 tisíc podpisů nezbytných k jeho opětovné kandidatuře.*“⁷⁷ Vypadá to, že se Zemanová k prezidentově opětovné kandidatuře staví aktivněji než při první volbě (viz obrázek č. 7). Svůj záměr podpořit manžela v kandidatuře dokonce veřejně oznámila před médii:

„Ivana Zemanová se straní médií. Že se stane šéfkou kampaně za znovuzvolení svého muže Miloše Zemana prezidentem, bylo trochu překvapení. V téhle roli se totiž člověk médiím několik měsíců nevyhne a stěží v ní může unikat před otázkami, jak to Ivana Zemanová doposud dělala.

---

⁷⁴ „Styd'te se! Zeman plísnil ČT za údajnou provokaci vůči první dámě,“ (4. 11. 2016).

⁷⁵ „V divadle podle vyjádření hejtmána visela tibetská vlajka, organizovala se tam petice a chystala se protestní akce proti prezidentovi. ČT to však odmítá, v divadle podle vyjádření mluvčí Alžběty Plívové natáčela umělecký magazín Divadlo žije. Proti Novákovým výrokům se ohradilo i Divadlo Petra Bezruče [...] Byly připraveny směrové mikrofony a očekávalo se, jak bude paní Zemanová reagovat na tuto provokaci,“ řekl Novák. Dodal, že poté, co Zemanová divadlo nenavštívila, byly rezervace zrušeny.“

Článek: „Česká televize odmítá, že by chystala ‚past‘ na první dámu Zemanovou,“ (4. 11. 2016).

⁷⁶ „V pondělí 24. dubna začne sběr podpisů, které prezident Miloš Zeman potřebuje na podporu své druhé kandidatury. Volební tým povede jeho manželka Ivana. Zeman to dnes řekl v TV Barrandov. Další členy volebního týmu si podle prezidenta Zemanová vybere sama. Zeman kandiduje bez podpory politických stran, jako nezávislý kandidát proto musí shromáždit nejméně 50 000 podpisů.“

Článek: „Ivana Zemanová se stala šéfkou volební kampaně svého manžela,“ (20. 4. 2017).

⁷⁷ „Žena by měla následovat a podporovat svého muže, řekla Ivana Zemanová a podepsala petiční arch,“ (24. 4. 2017).

Nastrojená a upravená se tak v 11 hodin vydala z kanceláře Strany práv občanů v Loretánské ulici přes chodbu do vedlejšího sálu, do davu novinářů k připravenému pultíku.“⁷⁸

Článek vyjadřuje překvapení nad jejím rozhodnutím, že bude Miloše Zemana aktivně podporovat, když měla k médiím spíše odměřený vztah. Od první dámy vidíme jasný signál k intenzivnějšímu působení na politické dění. První dáma manželovi otevřeně vyjadřuje politickou podporu, kdy je mu k dispozici jako rádkyně a partnerka v politických záležitostech (Watson, 1997: 815). Zeman se dokonce nechal slyšet, že ho sama manželka motivovala k opětovné kandidatuře.⁷⁹ Její politické působení, které bylo doposud spíše skryté, se zde stává otevřeným.

Nemohu opomenout způsob, jakým text o jejím veřejném vystoupení zpravuje. Upozorňuje se na to, jak při projevu vypadala. Přívlasky „*nastrojená*“ a „*upravená*“ odkazují k mediálnímu zobrazování ženy jako sexuálního objektu (Valdrová, 2001: 191), což je v této situaci naprosto irelevantní. Zemanová se snaží působit profesionálně, ale její výstup je značnou měrou degradován:

„Ivana Zemanová vypadala o dost lépe než na fotografiích se samopalem a v maskáčích. Byla blond. Mluvila tiše a trochu nejistě, ale souvisle a soustředěně. Neslycháme ji často, i na společných cestách po zemi v prezidentské kampani posledních let má jiný program než manžel. O jejím programu se většinou neví dopředu, novináři dostanou zpětně fotografie z domovů důchodců a dalších institucí opatřené textem, co tam dělala. Na cestách spává v jiném hotelu než její muž.“⁸⁰

Opět se pokračuje v detailním popisu její vizáže,⁸¹ ale také způsobu jejího projevu:

„I tady se její role se s postupujícími minutami snižovala: sama o sobě už nemluvila ani jako o šéfce petičního týmu, ale říkala, že se k petičnímu týmu ‚přidala‘, protože ji o to požádali její blízcí – a že si té důvěry váží. Postupně si pak v řeči vážila: Svého muže za to, že byl minule zvolen. Pracovitosti svého muže. Odvahy svého muže říkat nepopulární věci. Toho, že se její

---

⁷⁸ „Jak šéfka Zemanovy podpisové kampaně dala první podpis na podpisový arch,“ (25. 4. 2017).

⁷⁹ „Rozhodnutí znovu kandidovat však prý podpořili všichni. ‚Všichni to podporují a moje žena mně už před časem řekla jednu pozoruhodnou větu: Přece jim to nenecháš[...].‘“

Článek: „První dáma Ivana podpořila kandidáta Zemana: ‚Přece jim to nenecháš,‘“ (12. 3. 2017).

⁸⁰ „Jak šéfka Zemanovy podpisové kampaně dala první podpis na podpisový arch,“ (25. 4. 2017).

⁸¹ Tomuto aspektu se v práci ještě věnuji.

muž od počátku chová zodpovědně. Svého muže. „Chtěla bych svého muže podpořit i jako manželka [...].“⁸²

Zemanová je popisována v kontextu tajemství a skrývání se před mediální pozorností. Je zdůrazňováno, že má svůj vlastní separátní program, který jako by byl nepodstatný. O to větším překvapením je, že se tato žena bude podílet na prezidentské kampani. Vyzdvihuje se nejistota, kterou její projev provází a obecně se text nese v kontextu zpochybňování jejího výstupu a rozhodnutí. Tomuto jevu se věnuje Valdřová, která píše o neslučitelnosti ženství s profesionalitou, kdy se určité pracovní úspěchy ženy znehodnocují právě odkazy na vzhled či rodinné záležitosti (Valdřová, 2001: 195). To potvrzuje sama Zemanová, která své rozhodnutí obhajuje z pozice manželky a obdivovatelky svého muže, nikoliv jako z role šéfky profesionálního týmu.

Ivana Zemanová je věrnou podporovatelkou svého muže. Její vystupování koresponduje s vyjádřeními a politikou Miloše Zemana. Na veřejnosti mezi sebou nemají konflikty. Podpora Zemanové vychází z jejího partnerského pouta k manželovi. Navenek působí jako manželský pár, který je stabilní a jeden v druhém má oporu, především ji však nachází manžel v manželce. Ačkoliv je výchozí pozice první dámy soukromá, může mít ve finále politický dopad a možnou perspektivu k ovlivňování veřejné sféry (Burrel, 2001: 13). V případě Zemanové se její veřejná podpora vyvíjí a postupně sílí.

3.3.3 Reprezentace a vzhled

Další okruh, kterému se věnuji, souvisí s určitým typem reprezentace. Ačkoliv ze zákona je to prezident, který „zastupuje stát navenek“ (Ústava ČR, článek 63), jeho manželka ho při různých příležitostech doprovází. Prezident stát zastupuje po oficiální stránce, manželka po té zvyklostní. Prezident zastupuje národ, který mu dává mandát k této činnosti prostřednictvím přímé volby, první dáma žádným mandátem nedisponuje. Absence voličského mandátu komplikuje především aktivní působení prvních dam v politice (Jamieson, 1995; Burrel, 2001), ovšem u Zemanové nejsou podobné ambice zřetelné. Narážím na dvě různé reprezentační formy, přičemž se věnuji právě té založené na společenských zvycích a tradicích. V první manželka doprovází prezidenta v roli společnice, nikoliv v roli aktivní partnerky s politickými aspiracemi.

---

⁸² „Jak šéfka Zemanovy podpisové kampaně dala první podpis na podpisový arch,“ (25. 4. 2017).

Druhý aspekt, který je spojený s působením první dámy na veřejnosti, se váže k jejímu vzhledu. Média se přehnaně zajímají o fyzické vzezření první dámy; co si obléká, jak se líčí, který účes jí sluší apod. Na reprezentaci nahlížím estetickou optikou, kdy hodnota ženy spočívá v péči o její tělo (kosmetika, odívání apod.) a oceňují se atributy krásy (Bourdieu, 2000: 90). Jelikož je první dáma osobou veřejnou, nároky na její vzezření jsou tím viditelnější. Stereotypní náhled na ženu jako na objekt k dívání se (Bourdieu, 2000) tu je velice silný.

3.3.3.1 Zemanová jako doprovod

V prvním roce, kdy se Zemanová ujala role první dámy, se média soustředí na její veřejné vystupování a konfrontují ji s určitou nezkušeností na veřejném poli. Princip „prvodámovství“ zahrnuje reprezentativní obsahy, které od první dámy vyžadují účast na politických událostech, ale první dáma by se měla držet stranou (Burrell, 2001: 14). Jelikož se Zemanová do prezidentova zvolení na veřejnosti v podstatě neobjevovala, média i společnost se o to více zajímaly a sledovaly její výstupy:

„Ivana Zemanová doprovodila Miloše Zemana na jeho první zahraniční cestu na Slovensko, úsměv si však na oficiální focení stále ještě nenatrénovala. Strnulost Zemanové přitom ještě více vynikla v porovnání se slovenskou první dámou Silvií Gašparovičovou.“⁸³

Text se nese ve velmi kritickém duchu, který Zemanovou srovnává se slovenskou první dámou, která očividně situaci zvládá lépe: *„Jako noc a den. Ivana Zemanová při focení prezidentů Česka a Slovenska kouká, jako kdyby jí uletěly včely. Za to Silvia Gašparovičová se vlídně směje [...].“⁸⁴* Česká první dáma je popisována v kontextu nezkušenosti s její novou rolí, kdy jí dělají reprezentační „povinnosti“ obtíže:

„Ivana má zkrátka stále co dohánět. A to jak v porovnání s Dagmar Havlovou, která úsměvy rozhodně nešetřila, tak i při srovnání s Livií Klausovou, která roli první dámy zvládla s noblesou. Proti Zemanové však zatím evidentně hraje její negativní vztah k akcím na veřejnosti – a do očí bijící tak zůstává, že v nové roli zkrátka ještě neumí příliš chodit. I když ji Miloš Zeman při volební kampani hájil, že již zvládla roli čtvrté a páté dámy, tedy manželky premiéra a šéfa Sněmovny, první dáma je přece jen jiné kafe.“⁸⁵

Ivana Zemanová tak ve veřejném vystupování zaostává i za svými předchůdkyněmi, což autor vysvětluje argumentem, že se před médii nerada prezentuje. O čemž se několikrát zmínila

---

⁸³ „Strnulá první dáma Ivana Zemanová: Na Slovensku se opět neusmála,“ (4. 4. 2013).

⁸⁴ tamtéž

⁸⁵ tamtéž

sama první dáma a můžeme to potvrdit i z jiných aktivit, kterým jsem se již věnovala. Počáteční vystupování Ivany Zemanové tak budilo určité rozpaky. Soukromá pozice je Zemanové očividně blíže než ta veřejná. Při státní návštěvě Polska, ve stejném roce, se média obracela k reprezentaci prezidentského páru jako celku:

„Prezident Miloš Zeman vyrazil na státní návštěvu Polska. Opět po boku s manželkou Ivanou, která tentokrát překvapila pestrobarevným kostýmkiem lososové barvy. Šok! Jsou jako losos a násos, komentují čtenáři outfit první dámy i s odkazem na prezidentovu nedávnou ‚virózu‘. Odvážný tah, oponují jiní.“⁸⁶

V tomto případě je Zemanová předmětem kritiky spolu s manželem. Český prezidentský pár se potýká s posměchem od veřejnosti. První dámě je vytýkán její módní vkus; prezidentovi jeho alkoholismus (viz obrázek č. 8). Pokud nahlédnu na prezidentský pár jako na dvojici osob, která by měla být společenským vzorem, je zde spíše považována za předmět humoru⁸⁷ a karikaturního zobrazování (Edwards a Chen, 2000). U veřejnosti dvojice ztrácí autoritu, kterou by prezidentský pár postrádat neměl.

Zcela jiná situace nastává při oslavách vylovení v Normandii v červnu 2014, kdy se Ivana Zemanová ocitá na fotografii jako jediná první dáma mezi ostatními významnými státníky:

„Na hromadné fotografii je už však Zemanová zřejmě jedinou klasickou prezidentskou první dámou, protože například paní Cameronová se focení nezúčastnila. Zemanová se tak může pochlubit společnou fotografií nejen s Obamou a Putinem, ale i britskou královnou Alžbětou II. či německou kancléřkou Angelou Merkelovou. Jestli něco podobného protokol dovoluje, není úplně jasné.“⁸⁸

Při politicky významné události se Zemanové nejspíše podařila ojedinelá věc. Ačkoliv sama se médií straní, najednou ji můžeme spatřit na fotografii takové hodnoty. Žena, která není aktivně politicky činná, se neostýchala postavit mezi politickou „elitu“. Toto sebevědomé gesto nezůstalo bez mediálního povšimnutí. Je zřejmé, že první dáma, kterou váže k prezidentovi soukromé pouto, budí při veřejném aktu značnou pozornost. Vzniká rozruch okolo situace, že

---

⁸⁶ „Losos a násos! Ivana Zemanová šokovala v Polsku růžovou barvou,“ (23. 5. 2013).

⁸⁷ „Někteří lidé na sociálních sítích kvitují odvahu a snahu první dámy zaujmout, objevují se však i narážky typu ‚růžový panter‘, ‚bonbonek‘, či ‚losos‘. Vedle Zemanové v lososové pak prý stojí ‚násos‘, objevilo se v narážce na prezidentovu nedávnou ‚virózu‘, kdy se Zeman motal nad korunovačními klenoty.“

tamtéž

⁸⁸ „Zemanová se fotila se státníky. Protokol neporušila, říká Forejt,“ (7. 6. 2014).

se nechala zvečnit na fotografii s tolika mocnými politiky a političkami. Její soukromé východisko je zdrojem konfliktu, který se veřejně rozebírá. Její intermediární pozice v tomto konkrétním případě dává prostor ke spekulacím. Překračování zvyklostí a zasahování první dámy do politických událostí bývá zdrojem konfliktů (Burrell, 2001). Není jasné, co si první dáma v reprezentačním kontextu může dovolit a co je již za hranou, co již společnost nepřijímá.

3.3.3.2 „Image“ Ivany Zemanové

Od společenské reprezentace Ivany Zemanové se přesouvám ke stereotypně femininnímu diskurzu, a to k otázce vizáže. Řešení vzhledu Zemanové je snad nejvíce zastoupené téma v jejím mediálním zobrazování. Žena se tu stává symbolickým předmětem, jehož funkcí je zalíbit se druhým, aby naplnila očekávání heteronormativní společnosti (Bourdieu, 2000: 61). Dozvídáme se tak mnoho detailů, které souvisí s vizáží první dámy:

„Budoucí první dáma Ivana Zemanová konzultovala svou image a případné změny ve svém šatníku s jednou z nejznámějších světových návrhárek, Blankou Matragi. V jejím pražském studiu v Obecním domě si zkoušela některé modely z jejího butiku.“⁸⁹

Ivana Zemanová se ještě nestala oficiálně první dámou, ale již se řeší, jak by se dal vylepšit její šatník. Výraz „dáma“ evokuje konotace spojované s vybraným vzhledem, který se váže k vyšší třídě (Mayo a Meringolo, 1994; cit. dle Burrell, 2001: 14). Jelikož se první dáma účastní různých reprezentativních akcí, zajímá se o to, v jakém oděvu se bude na veřejnosti prezentovat. Vybrala si dokonce světově uznávanou odbornici, která ji uděluje rady: *„Při výběru střihu a tvarosloví docenila mé rady, ale při výběru barev si prosadila ty, které jsou jí blízké [...]“*⁹⁰ Dále Matragi prohlásila: *„Nikdo se první dámou nestává okamžitě.“*⁹¹ Z těchto slov je patrné, že Zemanová se v módě hledá, ale snaží se dostat ideálům, jak by se měla první dáma oblékat.

Tématika „hledání módního stylu“ je pro začátek jejího působení v roli první dámy příznačná (viz obrázek č. 10). Kritika se na ni nese při příležitosti inaugurace manžela prezidentem:

„Budoucí první dáma by mohla zapracovat trochu na účesu. Připomíná mi to kreace z maloměstských kadeřnictví. Nicméně si myslím, že v další reprezentaci by jí určitě nějaké osvěžení omlazení určitě svědčilo‘ [...] Nejen účes, ale i styl oblečení Ivany Zemanové bude

---

⁸⁹ „Co bude nosit první dáma? Zemanová se radila s Blankou Matragi,“ (15. 2. 2013).

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ tamtéž

potřeba ještě trochu doladit. „Jde o to, aby jí někdo vytvořil osobitý jednotný styl, aby jí někdo sjednotil dress code, který je pro první dámu důležitý,“ vysvětlil stylistka. “⁹²

Text se opět opírá o slovo módního experta, který hodnotí celkovou vizáž první dámy. Potvrzuje slova návrhářky Matragi o nezkušenosti Ivany Zemanové v oblasti módy. Vyzdvihuje se „dress code“, který by měl být pro první dámu důležitý. Zemanové není ponechán prostor pro vlastní tvorbu „image“, ale je okolím tlačena do určitého stylu, který by první dáma měla reprezentovat.

Zemanová se nevyhne opětovnému srovnání s Livií Klausovou, která byla na inauguraci přítomna: *„Pro dnešní den byla budoucí první dáma ještě stále dvojka. „Paní Klausové to slušelo dnes prostě víc“, zhodnotil outfit Pokorný. “⁹³* O Livií Klausové se v době, kdy vykonávala roli první dámy, nepsalo příliš v kontextu módního stylu a vizáže, a pokud, tak spíše v pozitivním či neutrálním tónu (Jelínková, 2014: 43-44). Jelínková také upozorňuje na omezené finanční prostředky první dámy, kdy se předpokládá, že výdaje na garderobu jsou vysoké, musí je hradit manžel, protože první dáma takové možnosti nemá (Jelínková, 2014: 44). Ivana Zemanová se sice pohybuje na veřejnosti, ale má nulové výdělků, které ji příliš možností pro uspokojuvounou reprezentaci nenabízí. Musí se spoléhat na manžela a jeho ochotu tento typ reprezentačních nákladů podpořit.

Podle mediálních ohlasů to vypadá, že se první dáma snaží intenzivně najít svůj styl. To dokládají mnohé debaty o jejím účesu:

„Zemanovou veřejnost léta znala s červeným přelivem, v březnu se pak ukázala s takzvaným ombré stylem – tmavě hnědými vlasy s červenými konečky [...] Vizážista a stylistka Petr Lukeš míní, že už by se Zemanová neměla dál hledat. Podle něj blond fáze dlouho nevydrží. „Tahle barva první dámu úplně nevystihuje. Nehodí se k její pleti, očím a doslova se pere s temným obočím. V každém případě změny k lepšímu lze zaznamenat ve střihu. Tmavá barva však byla mnohem slušivější, “⁹⁴

V dalším případě se o vlasech Ivany Zemanové vyjadřuje vizážistka: *„Změna barvy jí velice prospěla a zkrácení vlasů k uším ji omladilo“, uvedla Gibodová. První dámě také doporučuje výraznější líčení očí a používání tvářenky, která jí „sluší a prospívá“, dodává. “⁹⁵*

---

⁹² „Ivana Zemanová v módě tápe. Jak je na tom Zeman? Víme, co bude mít při inauguraci na sobě,“ (7. 3. 2013).

⁹³ tamtéž

⁹⁴ „Ivana Zemanová se vybarvila: Další proměna první dámy,“ (13. 5. 2013).

⁹⁵ „Ivana Zemanová má 100 dnů hájení za sebou. Čtěte názor odborníků,“ (12. 6. 2013).

Texty se hojně obrací na autority, které se pohybují v módní sféře. Zemanové jsou udílány rady ohledně barvy, střihu, délky vlasů atd. v nebývalé míře. Média Zemanové přisuzují záležitosti spojené s typicky ženskou doménou, a to péči o vlastní zevnějšek (Valdrová, 2001). První dáme není ponecháno mnoho prostoru pro vlastní invenci, ale měla by následovat instrukce jiných. Na ženu je vyvíjen autoritativní nátlak, kdy je porovnávána s představami a ideály krásného těla, které jsou konfrontovány s jejím skutečným zevnějškem (Bourdieu, 2000: 31-62). První dáma se sama zmiňuje o svých „problémech“ s váhou: „*S Milošem nás rozdělují jen výškové a váhové rozdíly. Ale obávám se, že tu váhu momentálně doháním... I když třeba ještě před rokem jsem oblékla Kaččiny kraťasy.*“⁹⁶ Zemanová tak sama podporuje stereotyp, kdy se žena orientuje především na svůj tělesný vzhled.

Nejvíce se však mediální obsahy, týkající se zevnějšku Ivany Zemanové, objevovaly v prvním roce jejího působení v roli první dámy. Poté se jejich výskyt utlumil a média se více soustředila na vykonávání „prvodámovské“ role. Což naznačuje, že si Zemanová svůj styl přeci jen našla.⁹⁷

3.3.4 Soukromí Ivany Zemanové

Média se o Ivanu Zemanovou zajímají nejen v kontextu veřejných aktivit, jejího vystupování a (re)prezentace. Ale svůj zájem směřují do jejího soukromí. Ať už přímými otázkami na její osobní život či následuje stereotypní spojování ženy se soukromou sférou. Na Zemanovou je nahlíženo jako na představitelku soukromého, s čímž souvisí tematika zpráv a dotazů, které jsou na ni směřovány.

Ještě během prezidentské kampaně se média o Zemanové příliš nezmiňovala. Nebyla také aktivní účastnicí manželovy prezidentské kampaně. V podstatě se vedle něj na veřejnosti téměř neobjevovala. Střežila si své soukromí do nezbytně nutné doby. Větší zájem o potenciální první dámu přichází s vrcholící kampaní a druhým kolem voleb.⁹⁸ Média zajímá její názor na kandidaturu manžela a náhled na roli první dámy:

„Prolomila hradbu mlčení, jak ostatně avizoval její manžel Miloš Zeman, ucházející se o prezidentský post, ve včerejší debatě. Ivana Zemanová poskytla deníku Právo rozhovor, ve

---

⁹⁶ tamtéž

⁹⁷ „*Od roku 2014 je jako vyměněná. Organizuje vlastní akce, sama se účastní slavnostních zahájení různých společenských událostí, navštěvuje nemocnice, školy i vojenské základny. I když si ani teď nelibuje ve strhávání pozornosti, po boku prezidenta Zemana stojí pevně. Proměna z ‚šedé myši‘ na sebevědomou první dámu byla zdárně dokončena.*“

Článek: „Z ‚šedé myši‘ sebevědomou první dámou. Podívejte se, jak se Ivana Zemanová změnila za 23 let po boku svého manžela,“ (20. 12. 2016).

⁹⁸ Termín 2. kola voleb: 25. – 26. leden 2013.

kterém objasňuje svůj pohled na roli první dámy [...] Toto období vnímám spíše jako manželka pracovně velmi disponovaného muže a vzhledem k tomu, že zastávám názor, že pracovní povinnosti se mají plnit důsledně a odpovědně, bylo mi jasné, že nemohu očekávat standardní rodinný život [...]. “⁹⁹

Média dlouho očekávala první zásadnější prohlášení, zde právě formou rozhovoru, které objasní její náhled na roli první dámy. Sama se staví do pozice manželky, která musí očekávat komplikace, když žije s mužem, který je pracovně velmi vytížený. Tyto komplikace odkazují na rodinný život, tudíž na soukromou sféru, která bude nějakým způsobem narušena. Sama zvolila slovní spojení, že nemůže očekávat „standardní rodinný život.“ Tím pravděpodobně myslí život soukromý, kdy by jejich manželství nebylo předmětem veřejného zájmu. Ovšem co se považuje za standard, je velmi sporné, každý/á ho vnímá jinak. Profesní realizaci manžela bere Zemanová jako danou, se kterou se musí smířit a veřejně neprotestuje. Problém však má přímo s označením „první dáma“:

„Nyní se však Zemanova manželka nechala slyšet, jak vlastně vidí roli první dámy. „Především se mi nelíbí toto do našeho prostředí implementované označení pro manželku prezidenta. Vždycky jsem na člověku oceňovala jeho charakter a chování, ne jeho společenskou nebo pracovní pozici“, napsala v odpovědi na první otázku rázně.“¹⁰⁰

Zemanová se distancuje od oslovení „první dáma“, poukazuje na jeho původ, který není spojený s českou historií.¹⁰¹ S titulem první dámy se Zemanová nedokáže ztotožnit také z důvodu, který souvisí s hierarchií ve veřejném prostoru. Sama prý lidi posuzuje individuálně a nezávisle na jeho/její pracovně společenské pozici.

V pozdějším rozhovoru se nechala slyšet: [...] *musím zdůraznit, že nemám ráda oslovení první dáma. Raději o sobě říkám, že jsem manželka svého muže.“¹⁰²* Preferuje soukromou roli „manželky“, tedy pozici, která vychází z rodinného pouta. Hlásí se k rodinným hodnotám, ze kterých na veřejnosti vystupuje. Cítí se být spokojená v roli manželky svého manžela, což ji staví do podřadné pozice. Překračuje dichotomii veřejného a soukromého, ale své místo nachází spíše v soukromém, skrze které dále vystupuje. Nehlásí se k ambicím, které by se nevztahovaly k manželovi a jeho veřejné roli. Zemanová následuje tradici, kdy se ženy

---

⁹⁹ „Ivana Zemanová promluvila: Livia Klausová je mi bližší, než Dáša,“ (24. 1. 2013).

¹⁰⁰ tamtéž

¹⁰¹ Vznik oslovení se pojí s prezidenstvím ve Spojených státech amerických. Ačkoliv okolnosti vzniku jsou nejasné, datuje se až do 1. poloviny 19. století, kdy se mělo poprvé objevit při pohřbu Dolley Madison; manželky prezidenta Jamese Madisona (Jelínková, 2014: 6).

¹⁰² „Ivana Zemanová: Nemám ráda, když mě lidé oslovují první dámou,“ (4. 2. 2015).

držely mimo aktivní veřejné působení, které bylo historicky prostorem mužské dominance (Burrell, 2001: 9). Jelikož se Zemanová prezentuje ve stereotypu tradiční a věrné manželky, média ji soukromý kontext nezřídka přisuzují.

3.3.4.1 První dáma a štěně

Skutečnosti, že první dáma dostala k narozeninám štěně, se dostalo poměrně mnoho mediální pozornosti. Dokonce se na toto téma objevil celý článek:

„První dáma Ivana Zemanová (48) se dočkala! S měsíčním zpožděním dostala svůj narozeninový dárek. Štěně zlatého retrívra. A Blesk má jejich první společné fotografie: Takže to je první štěně Česka – Darcy! [...] Ivana Zemanová ve středu v podvečer svěřila svého chlupatého miláčka – štěně Darcy – ochrance a otevřela na Hradě výstavu o herečce Marilyn Monroe [...] Jméno pro nového člena rodiny vybírala Ivana Zemanová sama. Podle všeho se nechala inspirovat romantickým bouřlivákem Fitzwilliamem Darcym ze známého britského románu Pýcha a předsudek.“¹⁰³

Zpráva o novém zvířecím přírůstku v rodině Zemanových je poměrně vyčerpávající. Ačkoliv Zemanová své soukromé záležitosti nerada prezentuje, zde se štěnětem zapožívala v zahradách Pražského hradu (viz obrázek č. 11). Dozvídáme se podrobnosti o jeho jméně i o tom, jaké jsou starosti s jeho hlídáním. První dáma se představuje jako zdatná pečovatelka. Dokonce i témata v rozhovorech se stáčí směrem k Zemanové a psovi.¹⁰⁴ Zemanová je prezentována v pečující roli, nikoliv o dítě či manžela, ale o zvířecího tvora, který její péči také potřebuje. Jako i v jiných případech je opět porovnávána se svými předchůdkyněmi, které se také staraly o psy:

„Bezesporu nejznámějším českým prezidentským psem byla kníračka Ďula, která patřila Václavu Havlovi. Fena, která podle Havlových slov neměla úctu ani před ústavními činiteli a byla miláčkem zejména jeho první ženy Olgy [...] S novou první dámou totiž přišly dvě boxerky, Sugar a Madla, které se s Ďulou nesnesly. Prezidentská kníračka zemřela v jedenácti letech v

---

¹⁰³ „Konečně se dočkala! První dáma Zemanová má doma štěně,“ (30. 5. 2013).

¹⁰⁴ otázka: „Kdo se stará o vašeho retrívra Darcyho, když jste na cestách?“

odpověď: „Hlídá ho babička nebo sousedi, kteří s námi bydlí v zahradách. Zrovna dnes ráno mi přišla fotografie, jak si Darcy hraje se svým kamarádem jezevčíkem Karlem.“

Článek: „Ivana Zemanová: Nemám ráda, když mě lidé oslovují první dámou,“ (4. 2. 2015).

otázka: „Jakého máte pejska?“

odpověď: „Máme zlatého retrívra, stejného, jako mají tady v penzionu, jestli jste si všimla. Tak s tím se tady vloni koupali v řece, okamžitě se skamarádili.“

Článek: „Ivana Zemanová žehlí. Ale na seriály při tom nekouká,“ (8. 6. 2015).

lednu 2002. Nežijí již ani boxerky. Dagmar Havlová loni v říjnu dostala další štěně boxerky [...].“¹⁰⁵

Je zřejmé, že tematika psích společníků k Pražskému hradu a prvním dámám patří. Propojuje se zde sféra tradic a stereotypu ženského pečovatelsví. První dámy nepečují o děti, ale o zvířecí tvory, ke kterým je pojí blízký vztah. Mediální zobrazování prvních dam a psů se nese ve formě jakési zajímavosti, která by neměla být ponechána stranou. Fotografie prvních dam a psů jsou určeny spíše k pobavení a odreagování čtenářů a čtenářek. Toto téma má vyloženě oddechový charakter, kdy média nahlíží do soukromí prvních dam bez politického a veřejného podtextu.

3.3.4.2 Vánoční svátky

Jako se na Pražském hradě po boku prvních dam objevovali psi, což je možné považovat za určitý typ tradice, tak se Ivana Zemanová prezentuje jako zdatná udržovatelka vánočních zvyklostí. Se ženami se nespojuje jen péče o živé tvory, ale také o domácí prostor (Beauvoir, 1967; Young, 2010). Zejména v období svátků se domácnost stává místem, kde by měl být zajištěn klid a mír, dobré jídlo a také sváteční výzdoba. Ivaně Zemanové a její vánoční přípravě se mediální pozornost nevyhnula:

*„Vánoce už jsou téměř za dveřmi. Jak se proto na ně připravují na Hradě? Blesk získal exkluzivní fotografie z kuchyně Lumbeho vily, kde se do pečení pustila první dáma Ivana Zemanová (48). Blesku prozradila, jak u nich budou nejkrásnější svátky v roce vypadat.“*¹⁰⁶

Veřejnost se dozvídá, jak se slaví Vánoce u prezidenta a jeho manželky. Text se zajímá o druhy cukroví, které Zemanová peče, průběh štědrovečerní večeře či oslavu Silvestra. Zemanová je zobrazována jako ta, co má na starosti dodržování tradic (viz obrázek č. 9). Stává se reprezentantkou sváteční cykličnosti, která se děje v rodinném kruhu mimo veřejný prostor. První dáma se stává symbolem národního udržování tradic, což mají v gesci především ženy a první dáma reprodukuje a udržuje tyto historické hodnoty (Finneman a Thomas: 2014).

Jednou z dalších tradičních činností, která o vánočních svátcích probíhá, je rozsvěcování vánočního stromu na Pražském hradě. Tento symbolický akt probíhá za aktivní účasti první dámy:

---

¹⁰⁵ „První dáma Ivana Zemanová má nového miláčka, jméno dostal podle románu,“ (30. 5. 2013).

¹⁰⁶ „Ivana Zemanová se chystá na Vánoce: Miloš má nejraději pusinky,“ (13. 12. 2013).

„Na Pražském hradě už svítí vánoční strom. Jeho slavnostním rozsvícením krátce před půl pátou odpoledne zahájila první dáma Ivana Zemanová charitativní sbírku pro SOS dětské vesničky. Strom stojí už tradičně na Jiřském náměstí ze zadní strany katedrály svatého Víta.“¹⁰⁷

Propojení vánoční tematiky s Pražským hradem je mediálně atraktivní záležitostí. První dáma tak symbolicky zahajuje adventní období. Zároveň má prostřednictvím dobročinnosti v lidech vyvolat potřebu, aby pomáhali druhým. Tento akt se navíc každoročně opakuje, tudíž jeho základ je opět v cykličnosti. První dáma je symbolem, který má na starosti udržování určité státní pospolitosti, která je založena na tradicích a „prvodámovských“ stereotypních obsazích (Finneman a Thomas, 2014; Parry-Giles a Blair, 2002).

3.3.4.3 Další soukromé aspekty

Společnou linku, která se v mediálním zobrazování Zemanové objevuje, tvoří soukromá témata a dotazy na její osobní život. Tento fenomén vychází z dichotomického dělení na soukromé a veřejné, které první dáma kombinuje, ačkoliv se jí přisuzuje místo právě blíže k soukromému (Edwards a Chen, 2000: 380). Neoficiální náhled a neúplná akceptace její veřejné role vychází z absence voličského mandátu; první dáma nemá zákonné zmocnění hovořit za občany a občanky (Jamieson, 1995). Tato skutečnost média svádí k jejímu neformálnímu zobrazování.

Často je dotazována přímo na svou funkci první dámy, což je určitě relevantní.¹⁰⁸ Ovšem po formálních otázkách následují velmi osobní dotazy:

„Ve čtvrtek plánujete oslavu narozenin, jak jste strávila narozeninový den?“

„Narozeniny jsem nikdy extra neslavila, neměla jsem žádnou oslavu. Proto jsem prohlásila, že oslavu nechci, ale potom mně to přece jenom bylo líto, takže jsem pozvala nejbližší přátele. Nakonec se to trochu rozrostlo, ale těším se, že se uvidím se spoustou lidí. A uvidím ty, které chci vidět pohromadě.“¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ „Rozsvícením stromu zahájila první dáma vánoční charitu,“ (30. 11. 2014).

¹⁰⁸ ***„Už jste se sžila s rolí první dámy, nebo existuje stále něco, co vás dokáže zaskočit?“***

„Zaprvé musím zdůraznit, že nemám ráda oslovení první dáma. Raději o sobě říkám, že jsem manželka svého muže. Jinak se pořád setkávám s mnoha překvapeními.“

Článek: „Ivana Zemanová: Nemám ráda, když mě lidé oslovují první dámou,“ (4. 2. 2015).

„Do jaké míry vás vytěžuje funkce první dámy?“

„Dělám ji naplno. Měla jsem před tím svoje soukromé zaměstnání, k tomu se vrátit bohužel nemůžu, ale zase jsou tu jiné možnosti. Tím, jak navštěvujeme sociální zařízení, můžeme pomoci třeba radou a to ráda udělám.“

Článek: „Ivana Zemanová: Funkci první dámy dělám naplno, je to služba všem,“ (30. 4. 2015).

„Jak těžké je postavení první dámy?“

„Každý den je jiný. I když si něco naplánujete, zjistíte, že třeba musíte trošičku improvizovat. Není to pravidelný život. Není to od pondělí do pátku, jsou to soboty a neděle. Nevím, jestli tyto zkušenosti jsou přenosné, nebo ne.“

tamtéž

¹⁰⁹ „Ivana Zemanová: Funkci první dámy dělám naplno, je to služba všem,“ (30. 4. 2015).

Zájem o narozeninový den Ivany Zemanové směřuje do soukromé sféry. Předpokládá se, že tento den oslaví v rodinném kruhu, což sama také potvrzuje. Veřejnost má možnost se dozvědět něco více z rodinného života první dámy. Naráží se tu na socializační aspekt, kdy jsou ženy spojovány s vytvářením a uchováváním rodinných a dalších společenských vazeb (Young, 2010: 79, Kiczková, 2011: 19). Zemanová si původně žádnou oslavu nepřála, ale nakonec v ní spatřila dobrou příležitost pro setkání se svými blízkými.

Otázky, které směřovaly k členům a členkám její rodiny se vyskytovaly opakovaně. Řeší se nejen vztah manželky k manželovi, ale také pouto mezi matkou a dcerou:

„Řeknete nám něco o dceři? Pan prezident nedávno v médiích prozradil, že se Kateřina vrátila ze Španělska, kde pracovala jako barmanka. Co má teď v plánu?“

„Ona má v plánu dál studovat. Ale jsou to samozřejmě její soukromé plány, tak se o nich nechci dál šířit.“¹¹⁰

Novinářka se snaží od Zemanové vyzvědět nějaké detaily o životě její dcery Kateřiny. Pracuje se stereotypem ženy, která je matkou (Valdrová, 2001: 194), tudíž její dotaz směřuje na Zemanovou jako na matku, tedy směrem k soukromé roli ženy. Z odpovědi je patrné, že Zemanová chce zachovat soukromí svého dítěte a téma uzavírá stručnou odpovědí. Během předvolební kampaně byla dcera Zemanových vděčným mediálním objektem. Je zřejmé, že první dáma chce tento trend uzavřít. Spojování žen s rodinnými tématy je v médiích běžnou praktikou, která se neustále reprodukuje (Valdrová, 2001). Mediální zájem se neomezuje pouze na jednu členku rodiny. Zemanová je neustále konfrontována s manželovým rozhodnutím stát se prezidentem a tím, jaký to má vliv na její soukromý život:

„Jak volba vašeho manžela změnila váš rodinný život?“

„Docela hodně. Z role důchodce přešel na roli, která ho docela vytěžuje. Já jako manželka jsem vytížená též. Nemůžu říct, že bychom se nyní viděli častěji. Čas na rodinný výlet asi nemáme, každý má svoje aktivity, ale od času se sejdeme a musím říct, že je to příjemné.“¹¹¹

Manželovo veřejné rozhodnutí změnilo manželce její soukromý život. Ivana Zemanová se musela této situaci přizpůsobit, ale podle odpovědi v tom nevidí nějaké zásadní komplikace. Odpovídá ve stylu určitého kompromisu, který musel vzejít především z její strany. Úspěch

---

¹¹⁰ „Ivana Zemanová žehlí. Ale na seriály při tom nekouká,” (8. 6. 2015).

¹¹¹ „Ivana Zemanová: Funkci první dámy dělám naplno, je to služba všem,” (30. 4. 2015).

manžela pro Zemanovou znamenal obrat v trávení jak soukromého, tak veřejného času. První dáma se v mnohém podvoluje manželovi, ale navenek působí, že ji to nečiní potíže (Jong, 1998).

Co se však jeví na první pohled stereotypně, jsou dotazy týkající se domácí práce a péče o vzhled. Otázky ji zatlačují do soukromého prostoru stereotypního ženství:

„Jste první dáma, ale máte určitě také nějaké běžné povinnosti. Žehlíte například panu prezidentovi košile?“

„Košile ne, ty dávám prát, ale jinak žehlím a vůbec mi tato činnost nevadí. Vždycky, když žehlím, tak si vzpomenu na tu známou scénku z filmu Vratné láhve, kdy se pán vrací domů a vidí, jak jeho žena při žehlení kouká na televizi. On nechápe, jak se může při svém vzdělání koukat na ty seriály a ona se ho ptá: A žehlil jsi někdy? Na seriály já se nekoukám, protože mi nejsou příjemné. Ale žehlím naprosto běžně.“¹¹²

[...]

„Lícíte se sama, nebo se svěřujete do rukou vizážistů?“

„Běžně se líčím sama, ale na takové ty slavnostnější akce samozřejmě i využiji služeb profesionálů.“¹¹³

Podobné typy dotazů nedávají první dámě mnoho prostoru, aby se na veřejnosti prezentovala jako profesionálka. Neustálému zatlačování do soukromé sféry, která je vykreslována velmi stereotypně, se Zemanová příliš nebrání. V rozhovorech stojí pevně za svým mužem, brání soukromí své dcery, a pokud, tak je ochotná odhalit určité informace i ze svého soukromí. Nutné je však dodat, že novináři a novinářky se nesnaží svými dotazy překročit stereotypní rámec „ženství“ a tradiční vnímání role první dámy.

---

¹¹² „Ivana Zemanová žehlí. Ale na seriály při tom nekouká,” (8. 6. 2015).

¹¹³ tamtéž

3.3.5 Shrnutí: Mediální obraz Ivany Zemanové (v typologické perspektivě)

Jakou první dámou je Ivana Zemanová? Pomocí diskurzivní analýzy jsem rozebrala konkrétní obsahy, které konstruují „prvodámovství“ Ivany Zemanové. Nyní shrnu a zhodnotím výsledný mediální obraz první dámy v podání Zemanové. Především se opírám o typologický náhled na instituci první dámy, který nám poslouží k výsledné charakteristice role.

První dáma je značnou měrou zobrazována v kontextu tradičního vnímání „prvodámovství.“ Média ji přisuzují především pečující roli, která je nekonfliktní a vychází z historické zkušenosti, kdy péče byla soukromou záležitostí žen. Se soukromou sférou se pojí starost o děti a manžela, která se v jejím mediálním zobrazování konzistentně objevuje. Média se zajímají o její vztah k dceři, manželovi, ale dokonce i k domácím zvířeti. Zemanová se často stereotypním otázkám nebrání a sama tak svou pasivně soukromou roli potvrzuje. Nutné je však zmínit, že novináři a novinářky se jí na politická a veřejná témata příliš neptají. Zemanová se tak v politickém ohledu příliš neprojevuje. Otevřeně nevyjadřuje vlastní politické ambice. Na veřejnosti je nejvíce spojována s charitativní a nadační činností. Její politický aktivismus se konstruuje skrze pečující činnost (Watson, 1997). Na Ivanu Zemanovou je nahlíženo soukromou optikou jako na manželku a matku. Její veřejné vystupování je vázáno na agendu manžela, kterému zajišťuje politickou podporu. Sama však vlastní politickou agendu nevytváří.

Určitý obrat nastává u militaristických aktivit, které vyznívají poměrně kontrastně k sociálně pečujícím činnostem. Média Zemanovou zobrazují jako ženu, která se nebojí pohybovat ve veřejné maskulinní oblasti. V tomto případě se Zemanová v roli první dámy prezentuje aktivně a nestereotypně. Střelecká soutěž je mimořádnou akcí, která nemá u bývalých prvních dam obdoby. Manželka prezidenta je často zobrazována se zbraní v ruce, v blízkosti vojáků a vojaček i armádní techniky. Tento militaristický diskurz, ve kterém se Zemanová aktivně pohybuje, má silný politický vliv a dopad na veřejnost. Podle Watsonovy typologie se jedná o veřejný vliv, kdy první dáma svými aktivitami hojně ovlivňuje veřejné mínění (Watson, 1997: 816). Zemanová se obrací k aktivnímu působení na veřejnosti. Vystupuje ze stereotypní role pečující manželky. Nutno dodat, že se za její veřejně aktivní stránkou paradoxně skrývá i pasivní moment.

Nový obsah, který Zemanová přinesla do role první dámy tak zastupuje militaristická témata. Podpora armády a nabádání k ozbrojování obyvatelstva korespondují s politikou prezidenta. Zemanová na první pohled působí aktivním dojmem, kdy tvoří nový

„prvodámovský“ rozměr, který směřuje do oblasti podpory žen v armádě. Inovuje roli první dámy, kdy se prezentuje v oblasti, která je ovládaná muži. První dáma však nejedná z vlastního zájmu, ale impulsem je manželova politická agenda. První dáma naplňuje charakteristiku tzv. loutky, kdy je veřejně vidět, ale ovládá ji muž – manžel a prezident, který za ni rozhoduje (Anderson a Sheeler, 2005: 18). Zemanová přináší do role nový rozměr, zároveň však zůstává v zajetí manželova politického smýšlení. Její veřejné vystupování je často spojováno s podporováním manžela a zlepšováním jeho veřejné vizitky. Sama není tvůrkyní veřejného programu, který by se dal považovat za její vlastní a originální.

Ivana Zemanová konstruuje roli první dámy skrze tři hlavní fenomény. První spočívá v následování tradic a obsahů, které vykonávaly a se kterými byly spojovány i její předchůdkyně. Nejvíce se jedná o dobročinnou náplň, která se vyznačuje nadační činností a zájmem o sociálně znevýhodněné lidi. Ačkoliv se první dáma nejprve staví k těmto aktivitám zdrženlivě, po čase je zcela přijímá. Podobnou stereotypní tradicí je i mediální zájem o vzhled prvních dam. Ivana Zemanová je zobrazovaná jako žena, která je v oblasti módy a kosmetiky nezkušená. Mediální nátlak mohl přispět k tomu, že svůj vzhled různě upravovala a často měnila. Zemanová se podvolovala veřejnému očekávání, kdy péče o vlastní vzhled představuje důležitou součást „prvodámovství“. Enormní zájem o tělesné vzezření první dámy je nepřehlédnutelný a v jejím mediálním zobrazování se jedná o neustále přítomný aspekt. Zemanová podléhá okolním tlakům, které ji zatlačují do tradičního a stereotypního pojetí instituce první dámy.

Druhá charakteristika její „prvodámovské“ role vychází z manželského pouta k prezidentovi. Plně ho podporuje jako manželka, přičemž vlastní politické názory otevřeně nevyjadřuje. V tomto směru má blíže k soukromé oblasti a neaspiruje k aktivnímu veřejnému působení, které by vycházelo z jejích zájmů. Na veřejnosti se vyskytuje, ale k médiím chová určitý odstup. Činí jakýsi kompromis mezi aktivním a pasivním vykonáváním role. Své výstupy orientuje směrem k podpoře manžela a jeho dobrému veřejnému obrazu. Ivana Zemanová má nejbliže k aktivně soukromému typu první dámy, kdy je veřejně aktivní, ale v rámci manželova vlivu, od kterého se nevzdaluje (Holden, 2006). Podle Holden se tento typ první dámy cítí komfortně v soukromé roli manželky prezidenta, kdy pro ni mediální pozornost znamená nevyhnutelnou součást „prvodámovství“. Sama však netouží být „celebritou“ či tento mediální zájem využít pro své aktivní veřejné působení (Holden: 2006: 21-25). Aktivní první dámy mají tendence nabourávat genderová očekávání (Holden, 2006: 16), což se Zemanové podařilo, když

se směle pohybovala v armádním prostředí. Avšak tento jev tlumila média stereotypním zobrazováním jak první dámy, tak armádních profesionálek.

Třetí jev, který jsem v analýze vysledovala, souvisí s ideovým bojem mezi tradicí a inovací. Ovšem v tom smyslu, že tradiční chápání „prvodámovství“ zůstává velmi silné. Na příkladu militaristického diskurzu je zřejmé, že se média nedokáží vypořádat s působením první dámy v tradičně maskulinní oblasti. Snahy podpořit ženy v armádě omezuje patriarchálně společenský rámec, který ženy neustále odsouvá do soukromé sféry. Vyzdvihuje stereotypně ženská témata, která většinou převažují nad profesionalitou vojákyň. I v případě, kdy se Zemanová stává hlavní iniciátorkou prezidentské podpisové kampaně, je konfrontována se stereotypními vlivy. Média Zemanovou vykreslují jako ženu, která se pohybuje v oblasti, jež jí nepřísluší. První dáma se stává snadným terčem, kdy je komentován její vzhled a způsob vystupování, než aby se média soustředila na obsah jejího proslovu. Nejasné výklady „prvodámovské“ role v kombinaci s patriarchálním rámcem komplikují případnou inovaci role. Instrukce první dámy má i v podání Ivany Zemanové velice rigidní charakter. Ačkoliv je to pozice, která má mnohé možnosti a perspektivy, zůstávají většinou nenaplněné.

4. ZÁVĚR

Instituce první dámy se v českém prostředí ukázala jako velmi vhodný cíl pro feministické bádání. Žena v roli první dámy v mnohých ohledech ztrácí své individuální a emancipované postavení. Tento post má značnou měrou sociálně zpátečnický charakter. Ačkoliv žijeme v demokratickém státním zřízení, role první dámy jde proti demokratickým principům a individualistickým tendencím. Ivana Zemanová balancuje mezi soukromým a veřejným. Někdy se sféry velmi propojují, jindy jsou jejich hranice zřetelnější, ale přílišné přesahy první dámy do veřejné sféry stále nejsou ve společnosti přijímány bez problémů.

Radikálnější hlasy dokonce hovoří o zrušení instituce, aby ženy mohly vést soukromý život podle svého uvážení stejně jako se věnovat vlastním profesním drahám (Burrell, 2001: 146-147). Podle zákonů však role vlastně neexistuje. Jednoduchým řešením by mohlo být se od „prvodámovské“ role zcela distancovat, manželkou prezidenta však zůstává žena stále, tudíž se nemůže absolutně odpoutat od manželova postavení.

Jelikož v České republice neexistuje zkušenost s prezidentkou země, nevíme, jak by tato role vypadala v podání muže. Post „prvního gentlemana“ je pro nás stále velmi vzdálený, ale bylo by zajímavé takový post sledovat právě z perspektivy soukromého a veřejného, což by mohlo vést k rekonceptualizaci či smíšení sfér. Neustále je to žena, která je podřízena prezidentovi a manželovi. Tím se následuje patriarchální společenský řád, který tak není nijak narušován. První dáma je muži podřízena ze soukromého vztahu manželky, ale i veřejného vztahu prezidenta a občanky.

Aby byla platforma „prvodámovství“ reálnou pro politické ambice ženy, je potřeba mnohé obsahy redefinovat a oprostit se od stereotypního zatlačování žen do soukromí, kdy na veřejnosti žena „ztrácí hlas“. První dáma se pohybuje ve velmi rigidním rámci, který je v mnohém již zastaralý a zaostává za proměnami společnosti a společenským tempem.

Pokusila jsem se rozvinout problematiku „prvodámovských“ studií z komplexnějšího pohledu a objevila poměrně dost oblastí, které by zasloužily další a podrobnější zkoumání. Přínosem by mohlo být samotné zapojení současné i bývalých prvních dam do zkoumání, kdy by svou pozici mohly zpětně reflektovat a popsat svou ženskou zkušenost, která se k nám jinak dostává ve zprostředkované podobě.

5. ZDROJE

Literatura:

ANDERSON, K. V. a SHEELER, K. H. (2005). *Governing codes: Gender, metaphor, and political identity*. Oxford: Lexington Books.

BEAUVOIR, S. (1967). *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis.

BENEŠ, V. (2008). Diskurzivní analýza. In: DRULÁK, P. (Ed.). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, s. 92-124.

BOURDIEU, P. (2000). *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.

BURRELL, B. (2001). *Public opinion, the first ladyship, and Hillary Rodham Clinton*. New York & London: Routledge.

DÜLMEN, van R. (1999). *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.-18.století). I., Dům a jeho lidé*. Praha: Argo.

EDWARDS, J. L. a CHEN, H. R. (2000). „The First Lady/first wife in editorial cartoons: Rhetorical visions through gendered lenses.“ *Women's Studies in Communication*, 23(3), 367-391.

FAIRCLOUGH, N. (1989). *Language and power : language in social life*. Harlow: Addison Wesley Longman Limited.

FINNEMAN, T. a THOMAS, R. J. (2014). „First Ladies in Permanent Conjunction: Grace Coolidge and ‚Great‘ American Womanhood in the New York Times.“ *Women's Studies in Communication*, 37(2), 220 – 236.

FREVERT, U. (2001). *Dějiny žen. Mezi měšťanským zlepšením postavení žen a novým ženstvím. – Kapitola 1: Lidská práva a povinnosti žen na konci 18. století*. Překlad ke zkoušce z jazykové kompetence na IZV FHS UK Alice Potočková. Redakce překladu: Hana Havelková. (Orig.: *Frauen-Geschichte - Zwischen bürgerlicher Verbesserung und neuer Weiblichkeit*. Frankfurt am Main: Suhrkamp 1986.)

GUBA, E. G. a LINCOLN, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. In: DENZIN, N. K. a LINCOLN Y. S. *Handbook of qualitative research*. London: SAGE Publications, s. 105–116.

HAVELKOVÁ, H. (2002). *Politická reprezentace žen v České republice*. In: CVIKOVÁ, J. a JURÁŇOVÁ, J. *Hlasy žien : aspekty ženskej politiky*. Bratislava: Aspekt, s. 82-100.

HOLDEN, H. G. (2006). „The Ring of Power: Reconceptualizing the Role of the First Lady.“ *Conference Papers. American Political Science Association; Annuale meeting*, s. 1-36.

JAMIESON, K. H. (1995). *Beyond the Double Bind: Women and Leadership*. New York: Oxford University Press.

JELÍNKOVÁ, P. (2014). *Úřad první dámy USA*. Bakalářská práce. Praha: FSV UK.

JIRÁK, J. a KÖPPLOVÁ, B. (2003). *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál.

JONG, E. (1998). *Hillary's Husband Re-elected! : The Clinton Marriage of Politics and Power*. In: LANDES, J. B. (Eds). *Feminism, the public, and the private*. Oxford & New York: Oxford University Press, s. 409-417.

KICZKOVÁ, Z. (2011). „Kategorie veřejného a soukromného při analýze mocenské asymetrie rodov. Retrospektivy a perspektivy.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, roč. 12. č. 1: 13-24.

KOSATÍK, P. (2009). *Manželky prezidentů: deset žen z Hradu*. Praha: Mladá fronta.

LORENZ-MEYER, D. (2005). *O politice lokace: strategie používané ve feministické epistemologii a jejich význam pro výzkum prováděný z feministické perspektivy*. In: LINKOVÁ, M. a ČERVINKOVÁ, A. (Eds.). *Myšlení hranic : genderové pohledy na racionalitu, objektivitu a vědoucí subjekt*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 75-94.

MĚŠŤANOVÁ, K. (2010). *Vývoj mediálního obrazu Livie Klausové na stránkách Mladé fronty DNES v letech 2003–2008*. Bakalářská práce. Praha: FSV UK.

MILL, J. S. (1998). *Poddanství žen*. In: OATES-INDRUCHOVÁ, L. *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 27-37.

MOŽNÝ, I. (1991). *Proč tak snadno*. Praha: Sociologické nakladatelství.

OATES-INDRUCHOVÁ, L. (2005). „From Raisa to Hillary: gender discourse in political speeches and selected news coverage of the ‚Perestroika‘ and early transition years.“ In LEEUWEN-TURNOVCOVA, J. a RICHTER, N. (Eds.). *Medial Welten in Tschechien nach 1989: Genderprojektion und Codes des Plebejismus*. Mnichov.

ORTNER, S. B. (1998). *Má se žena k muži jako příroda ke kultuře?* In: OATES-INDRUCHOVÁ, L. *Dívčí válka s ideologií: klasické texty angloamerického feministického myšlení*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 89-114.

OSVALDOVÁ, B. (2004). *Česká média a feminismus*. Praha: Libri.

PARRY-GILES, S. J. a BLAIR, D. M. (2002). „The Rise of the Rhetorical First Lady: Politics, Gender Ideology, and Women's Voice, 1789-2002.“ *Rhetoric and Public Affairs*, 5(4), 565-600.

PAVLÍK, P. (2002). *Gender a média: stručný úvod do problematiky*. In: TESAŘOVÁ, J. a LIŠKOVÁ, K. *Ženská práva jsou lidská práva*. Brno: Nesehnutí, s. 138-152.

PUNCH, K. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.

REIFOVÁ, I. a kol. (2004). *Praktický projekt Český rozhlas o České televizi*. In: SCHULZ, W. a kol. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, s. 71-149.

RENZETTI, C. M. a CURRAN D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.

ŠIKLOVÁ, J. (1997). „Feminism and the roots of apathy in the Czech republic.“ *Social Research*, Vol. 64, No. 2: 258–280.

THOMPSON, J. B. (2004). *Média a modernita*. Praha: Karolinum.

VALDROVÁ, J. (2001). „Stereotypy a klišé v mediální projekci genderu.“ *Sociologický časopis*, roč. 37. č. 2.: 183-205.

VODRÁŽKA, M. (1996). *Feministické rozhovory o „tajných službách“*. Praha: Nadace Gender studies.

VOHLÍDALOVÁ, M., MAŘÍKOVÁ, H. a kol. (2016): *Sólo pro soprán: O ženách v české politice*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

WATSON, R. P. (1997). „The First Lady Reconsidered: Presidential Partner and Political Institution.“ *Presidential Studies Quarterly*, 27(4), 805-818.

WATSON, R. P. (2003). „Toward the study of the First Lady: The state of scholarship.“ *Presidential Studies Quarterly*, 33(2), 423-441.

WOLLSTONECRAFT, M. (1998). *Obhajoba ženských práv*. In: OATES-INDRUCHOVÁ, L. *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Sociologické nakladatelství, s. 19-26.

YOUNG, I. M. (2010). *Proti útlaku a nadvládě. Transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. Praha: Filosofia.

ZÁBRODSKÁ, K. (2009). *Variace na gender: poststrukturalismus, diskursivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia.

Webové zdroje:

iDNES.cz. 2017. „Zeman posvětil odvolání Borůvky. Kauza uzavřena, oddychl si Zaorálek“ [online]. [cit. 17. dubna]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/velvyslanec-ve-svycarsku-karel-boruvka-odvolani-prezident-milos-zeman-1nl-/domaci.aspx?c=A170413_160535_domaci_jkk

Nadace Ivany Zemanové [online]. 2017. [cit. 20. května 2017]. Dostupné z: <http://www.nadaceivanyzemanove.cz/#/o-nadaci>

Návrh závěrečného účtu kapitoly 301 – Kancelář prezidenta republiky za rok 2016 [online]. 2017. [cit. 30. května 2017]. Dostupné z: <<https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/kancelar-prezidenta-republiky/udaje-o-rozpoctu>>

Ústava České republiky [online]. 1992. [cit. 23. května 2017]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Výběr informací o manželce a rodině Miloše Zemana [online]. ČTK. 2013. [cit. 20. května 2017]. Dostupné z: <<http://archive.li/PmZ1R#selection-1027.0-1027.49>>

Seznam analyzovaných článků:

(seřazeno podle data: od nejstarších po nejnovější)

1. **Ivana Zemanová promluvila: Livia Klausová je mi bližší, než Dáša.** [simao, INT]. (24. 1. 2013).

[cit. 28. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-volba-prezidenta/189565/ivana-zemanova-promluvila-livia-klausova-je-mi-blizsi-nez-dasa.html>>

2. **Co bude nosit první dáma? Zemanová se radila s Blankou Matragi.** [ČTK]. (15. 2. 2013).

[cit. 25. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/budouci-prvni-dama-konzultovala-svuj-satnik-s-blankou-matragi-pbb-/lide.aspx?c=A130215_103448_lide_ape>

3. **Ivana Zemanová v módě tápe. Jak je na tom Zeman? Víme, co bude mít při inauguraci na sobě.** [mfx]. (7. 3. 2013).

[cit. 25. května 2017], dostupné z: <<http://domaci.eurozpravy.cz/politika/66635-ivana-zemanova-v-mode-tape-jak-je-na-tom-zeman-vime-co-bude-mit-pri-inauguraci-na-sobe/>>

4. **Ivana Zemanová už nepracuje, bude se věnovat roli první dámy.** [ČTK]. (23. 3. 2013).

[cit. 11. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/ivana-zemanova-uz-nepracuje-bude-se-venovat-rolu-prvni-damy-p4h-/lide.aspx?c=A130325_182503_lide_vs>

5. **Strnulá první dáma Ivana Zemanová: Na Slovensku se opět neusmála.** [simao]. (4. 4. 2013).

[cit. 24. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/194116/strnula-prvni-dama-ivana-zemanova-na-slovensku-se-opet-neusmala.html>>

6. **Ivana Zemanová se vybarvila: Další proměna první dámy.** Renovica Vera. (13. 5. 2013).

[cit. 25. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/196949/ivana-zemanova-se-vybarvila-dalsi-promena-prvni-damy.html>>

7. **Losos a násos! Ivana Zemanová šokovala v Polsku růžovou barvou.** [simao, ČTK]. (23. 5. 2013).

[cit. 24. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/197887/losos-a-nasos-ivana-zemanova-sokovala-v-polsku-ruzovou-barvou.html>>

8. **Konečně se dočkala! První dáma Zemanová má doma štěně.** Pospíšilová Eva. (30. 5. 2013).

[cit. 28. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/198393/konecne-se-dockala-prvni-dama-zemanova-ma-doma-stene.html>>

9. **První dáma Ivana Zemanová má nového miláčka, jméno dostal podle románu.** Zárodňanský Rastislav a [ČTK]. (30. 5. 2013).

[cit. 28. května 2017], dostupné z: <http://revue.idnes.cz/prvni-dama-ivana-zemanova-dostala-psa-dwl-/lidicky.aspx?c=A130530_130833_lidicky_zar>

10. **Ivana Zemanová má 100 dnů hájení za sebou. Čtete názor odborníků.** [ČTK]. (12. 6. 2013).
[cit. 25. května 2017], dostupné z: <<http://domaci.eurozpravy.cz/spolecnost/71895-ivana-zemanova-ma-100-dnu-hajeni-za-sebou-ctete-nazor-odborniku/>>
11. **První dáma Ivana Zemanová: velká role, žádný příjem.** Blažková Jana. (2. 10. 2013).
[cit. 16. května 2017], dostupné z: <http://ona.idnes.cz/rozhovor-s-ivanou-zemanovou-dik-spolecnost.aspx?c=A131002_104522_spolecnost_pet>
12. **První dáma Ivana Zemanová: Snídám až v poledne a jsem finančně závislá na Milošovi.** [simao]. (3. 10. 2013).
[cit. 11. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/211476/prvni-dama-ivana-zemanova-snidam-az-v-poledne-a-jsem-financne-zavisla-na-milosovi.html>>
13. **V Odrách Ivana Zemanová zabodovala.** Pavelek Ivan. (3. 10. 2013).
[cit. 17. května 2017], dostupné z: <http://novojicinsky.denik.cz/zpravy_region/v-odrach-ivana-zemanova-zabodovala-20131002.html>
14. **Ivana Zemanová se chystá na Vánoce: Miloš má nejraději pusinky.** Pospíšilová Eva. (13. 12. 2013).
[cit. 28. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/223849/ivana-zemanova-se-chysta-na-vanoce-milos-ma-nejradeji-pusinky.html>>
15. **Ivana Zemanová založila nadaci, chce pomáhat dětem.** [ČTK]. (15. 2. 2014).
[cit. 20. května 2017], dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/ivana-zemanova-zalozila-nadaci-chce-pomahat-detem_298337.html>
16. **Zemanová zakládá svoji nadaci, chce pomáhat týraným dětem.** Blažková Jana. (15. 2. 2014).
[cit. 20. května 2017], dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/ivana-zemanova-nadace-tyrane-deti-dqb-domaci.aspx?c=A140214_194709_domaci_vez>
17. **Budúca prvá dáma Martina Kisková: Hlavné sú deti.** Tódová Monika. (2. 4. 2014).
[cit. 11. května 2017], dostupné z: <<https://domov.sme.sk/c/7157730/buduca-prva-dama-martina-kiskova-hlavne-su-deti.html#axzz4gfE1Ln2H>>
18. **Zemanová se fotila se státníky. Protokol neporušila, říká Forejt.** Pokorný Jakub. (7. 6. 2014).
[cit. 24. května 2017], dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/zemanova-se-objevila-na-fotce-s-prezidenty-jine-prvni-damy-ne-p5a-/domaci.aspx?c=A140607_091724_domaci_jp>
19. **První dáma navštívila léčebnu. Pacienti se jí nemohli dočkat.** Černý Kamil. (25. 6. 2014).
[cit. 17. května 2017], dostupné z: <<http://pelhrimovsky.denik.cz/z-regionu/prvni-dama-navstivila-lecebnu-pacienti-se-ji-nemohli-dockat-20140625-ej30.html>>

20. **Tisíce lidí vystavily Zemanovi na Národní třídě červenou kartu.** Třeček Čeněk a ČTK. (17. 11. 2014).
[cit. 23. května 2017], dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/cervena-karta-pro-milose-zemana-d35-/domaci.aspx?c=A141117_115629_domaci_cen>
21. **Rozsvícením stromu zahájila první dáma vánoční charitu.** [mba]. (30. 11. 2014).
[cit. 29. května 2017], dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/1006993-rozsvicenim-stromu-zahajila-prvni-dama-vanocni-charitu>>
22. **Zemanová "překvapila": Neuvěříte, co ji inspirovalo k zelené kartě!** [dce]. (15. 1. 2015).
[cit. 22. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/296561/zemanova-prekvapila-neuverite-co-ji-inspirovalo-k-zelene-karte.html>>
23. **Ivana Zemanová: Nemám ráda, když mě lidé oslovují první dámou.** Piknová Iveta. (4. 2. 2015).
[cit. 28. května 2017], dostupné z: <http://decinsky.denik.cz/zpravy_region/ivana-zemanova-nemam-rada-kdyz-me-lide-oslovuji-prvni-damou-20150204.html>
24. **Ivana Zemanová: 'Návštěvy krajů mě velmi obohacují'.** Vitovská Ivana. (23. 2. 2015).
[cit. 17. května 2017], dostupné z: <<http://hradecky.denik.cz/z-regionu/ivana-zemanova-navstevy-kraju-me-velmi-obohacuji-20150223.html>>
25. **Ivana Zemanová: Funkci první dámy dělám naplno, je to služba všem.** Janoušková Pavla. (30. 4. 2015).
[cit. 29. května 2017], dostupné z: <http://www.denik.cz/z_domova/prvni-dama-clovek-kdyz-je-starsi-rozumi-moudrum-20150430-9kzm.html>
26. **Ivana Zemanová žehlí. Ale na seriály při tom nekouká.** Pohanková Veronika. (8. 6. 2015).
[cit. 28. května 2017], <<http://strakonicky.denik.cz/z-regionu/ivana-zemanova-zehli-ale-na-serialy-pri-tom-nekouka-20150607-4qmq.html>>
27. **Prezidentova choť navštívila vojačky v Afghánistánu, vyjádřila jim obdiv.** [ČTK]. (11. 8. 2015).
[cit. 21. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/manzelka-prezidenta-zemanova-navstivila-vojacky-v-afghanistanu-pxz-/zpravy-domov.aspx?c=A150811_172446_ln_domov_ELE>
28. **První dáma Zemanová u vojáků v Afghánistánu: Není vám smutno bez rodin a partnerů?**
Renovica Vera. (11. 8. 2015).
[cit. 21. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/336301/prvni-dama-zemanova-u-vojakyn-v-afghanistanu-neni-vam-smutno-bez-rodin-a-partneru.html>>

29. **„Doufám, že manžel bude hrdý.“ Ivana Zemanová dostala armádní medaili.** [simaio, vr]. (12. 4. 2016).
[cit. 21. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/386639/doufam-ze-manzel-bude-hrdy-ivana-zemanova-dostala-armadni-medaili.html>>
30. **Ivana Zemanová už má revolver. Prezident vyzval Čechy ke zbrojení proti teroru.** [simaio]. (31. 7. 2016).
[cit. 21. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/410026/ivana-zemanova-uz-ma-revolver-prezident-vyzval-cechy-ke-zbrojeni-proti-teroru.html>>
31. **Zeman vyzval občany k ozbrojování. Expertům se jeho výzva nelíbí.** [ČTK]. (1. 8. 2016).
[cit. 21. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/zeman-vyzval-obcany-k-ozbrojovani-expertum-se-jeho-vyzva-nelibi-px3-/zpravy-domov.aspx?c=A160801_175248_ln_domov_ele>
32. **První dáma uspořádala ženskou střeleckou soutěž, zúčastnily se i Šlechtová a Černochová.** [autorství neznámé]. (13. 9. 2016).
[cit. 31. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/prvni-dama-usporadala-zenskou-streleckou-soutez-zucastnily-se-i-slechtova-a-cernochova-g62-/zpravy-domov.aspx?c=A160913_091353_ln_domov_bri>
33. **Česká televize odmítá, že by chystala ‚past‘ na první dámu Zemanovou.** [ČTK]. (4. 11. 2016).
[cit. 23. května 2017], dostupné z: <http://www.lidovky.cz/ct-se-ohradila-proti-narцени-z-podilu-na-provokaci-vuci-zemanove-p81-/zpravy-domov.aspx?c=A161104_193309_ln_domov_ELE>
34. **Styďte se! Zeman plísnil ČT za údajnou provokaci vůči první dámě.** [jas]. (4. 11. 2016).
[cit. 23. května 2017], dostupné z: <<https://www.novinky.cz/domaci/419715-styďte-se-zeman-plisnil-ct-za-udajnou-provokaci-vuci-prvni-dame.html>>
35. **Zemanová rozsvítí stromeček a zahájila sbírku pro SOS vesničky.** [ČTK]. (27. 11. 2016).
[cit. 20. května 2017], dostupné z: <http://www.denik.cz/z_domova/zemanova-rozsviti-stromecek-a-zahajila-sbirku-pro-sos-vesnicky-20161127.html>
36. **Z „šedé myši“ sebevědomou první dámou. Podívejte se, jak se Ivana Zemanová změnila za 23 let po boku svého manžela.** Bartkovský Martin. (20. 12. 2016).
[cit. 25. května 2017], dostupné z: <<http://www.reflex.cz/clanek/fotogalerie/76597/z-sede-mysi-sebevedomou-prvni-damou-podivejte-se-jak-se-ivana-zemanova-zmenila-za-23-let-po-boku-sveho-manzela.html>>

37. **Na návštěvu kraje přijíždí s prezidentem republiky i manželka Ivana Zemanová.** [tisková zpráva]. (15. 2. 2017).

[cit. 17. května 2017], dostupné z: < <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/tiskovezpravy/Na-navstevu-kraje-prijizdi-s-prezidentem-republiky-i-manzelka-Ivana-Zemanova-475638> >

38. **První dáma Ivana podpořila kandidáta Zemana: „Přece jim to nenecháš.“** [simao]. (12. 3. 2017).

[cit. 23. května 2017], dostupné z: <<http://www.blesk.cz/clanek/volby-prezidentske-volby-2018/455531/prvni-dama-ivana-podporila-kandidata-zemana-prece-jim-to-nenechas.html>>

39. **Zemanová se už vrhla na charitu, shání peníze pro děti z Klokánků.** Blažková Jana a Mánert Oldřich. (15. 4. 2017).

[cit. 20. května 2017], dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/zemanova-a-charitativni-cinnost-dab-domaci.aspx?c=A130414_212648_domaci_ert>

40. **Ivana Zemanová se stala šéfkou volební kampaně svého manžela.** [ČTK]. (20. 4. 2017).

[cit. 23. května 2017], dostupné z: <<http://echo24.cz/a/wUuef/ivana-zemanova-se-stala-sefkou-volebni-kampane-sveho-manzela>>

41. **Žena by měla následovat a podporovat svého muže, řekla Ivana Zemanová a podepsala petiční arch.** Panenka Radim. (24. 4. 2017).

[cit. 23. května 2017], dostupné z: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Zena-by-mela-nasledovat-a-podporovat-sveho-muze-rekla-Ivana-Zemanova-a-podepsala-peticni-arch-484953> >

42. **Jak šéfka Zemanovy podpisové kampaně dala první podpis na podpisový arch.** Jaroš Milan a Svobodová Ivana. (25. 4. 2017).

[cit. 23. května 2017], dostupné z: <<https://www.respekt.cz/politika/sefka-zemanovy-podpisove-kampane-dala-jako-prvni-svuj-podpis-na-podpisovy-arch>>

6. PŘÍLOHY

6.1 Obrazová příloha

Obrázek 1: Ivana Zemanová na návštěvě domova pro seniory v Odrách. (http://novojicinsky.denik.cz/zpravy_region/v-odrach-ivana-zemanova-zabodovala-20131002.html)

Obrázek 2: První dáma při návštěvě LDN v Moravských Budějovicích. (<http://pelhrimovsky.denik.cz/z-regionu/prvni-dama-navstivila-lecebnu-pacienti-se-ji-nemohli-dockat-20140625-ej30.html>)

Obrázek 3: Ivana Zemanová s vojákyněmi v Afghánistánu. (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/336301/prvni-dama-zemanova-u-vojakyn-v-afghanistanu-neni-vam-smutno-bez-rodin-a-partneru.html>)

Obrázek 4: První dáma na vojenské základně v Afghánistánu. (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/336301/prvni-dama-zemanova-u-vojakyn-v-afghanistanu-neni-vam-smutno-bez-rodin-a-partneru.html>)

Obrázek 5: Zemanová při návštěvě vojenského praporu v Přáslavicích. (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/410026/ivana-zemanova-uz-ma-revolver-prezident-vyzval-cechy-ke-zbrojeni-proti-teroru.html>)

Obrázek 6: Zemanová a zelená karta.
 (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/296561/zemanova-prekvapila-neuverite-co-ji-inspirovalo-k-zelene-karte.html>)

Obrázek 7: Ivana Zemanová podepsala jako první petiční arch.
 (<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Zena-by-mela-nasledovat-a-podporovat-sveho-muze-rekla-Ivana-Zemanova-a-podepsala-peticni-arch-484953>)

Obrázek 8: Prezidentský pár při státní návštěvě Polska. (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/197887/losos-a-nasos-ivana-zemanova-sokovala-v-polsku-ruzovou-barvou.html>)

Obrázek 9: První dáma peče cukroví.
 (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-politika/223849/ivana-zemanova-se-chysta-na-vanoce-milos-ma-nejraději-pusinky.html#>)

Obrázek 10: Proměny Ivany Zemanové.
 (<http://www.blesk.cz/clanek/zpravy-udalosti/196949/ivana-zemanova-se-vybarvila-dalsi-promena-prvni-damy.html>)

Obrázek 11: První dáma a její štěně.
 (http://decinsky.denik.cz/zpravy_region/ivana-zemanova-nemam-rada-kdyz-me-lide-oslovuji-prvni-damou-20150204.html)

6.2 Odpověď na žádost o poskytnutí informace – kancelář první dámy

---

Kancelář prezidenta republiky

V Praze dne 20. dubna 2017

Č. j.: KPR 2202/2017

Věc: Poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Kancelář prezidenta republiky (dále „KPR“) obdržela dne 7. dubna 2017 prostřednictvím elektronické pošty žádost o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, v níž požaduje paní Barbora Vaněčková, poskytnutí následujících informací:

- údaj o rozpočtu a počtu zaměstnanců/zaměstnankyň kanceláře první dámy, pokud taková kancelář existuje.

K uvedenému dotazu KPR sděluje, že úkoly související s protokolárními povinnostmi a akcemi manželky prezidenta republiky zajišťuje Kabinet vedoucího KPR - Oddělení sekretariátu manželky prezidenta republiky. V pracovním poměru s KPR v Oddělení sekretariátu manželky prezidenta republiky je 1 asistentka. Zmíněná asistentka nepracuje podle pravidel pro manželku prezidenta republiky, ale pro prezidenta republiky a KPR v souvislosti s jejich úkoly, kdy plní koordinační a organizační úkoly vůči manželce prezidenta republiky.

Dále KPR uvádí, že Oddělení sekretariátu manželky prezidenta republiky nemá vlastní rozpočet.

JUDr. Václav Pelikán

ředitel Odboru legislativy a práva

Barbora Vaněčková
e-mail: bara.vaneckova@seznam.cz

Hrad I. nádvoří č. p. 1, Hradčany, 119 08 Praha 1, Česká republika
Tel.: +420 224 371 111, Datová schránka: 9hjaih

6.3 Ústava České republiky – moc výkonná (prezident republiky)

Hlava třetí

Moc výkonná

Prezident republiky

Článek 54

- (1) Prezident republiky je hlavou státu.
- (2) Prezident republiky je volen v přímých volbách.
- (3) Prezident republiky není z výkonu své funkce odpovědný.

Článek 55

Prezident republiky se ujímá úřadu složením slibu. Volební období prezidenta republiky trvá pět let a začíná dnem složení slibu.

Článek 56

- (1) Volba prezidenta republiky se koná tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.
- (2) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů. Není-li takový kandidát, koná se za čtrnáct dnů po začátku prvního kola volby druhé kolo volby, do kterého postupují dva nejméně úspěšnější kandidáti z prvního kola volby. Při rovnosti hlasů postupují do druhého kola volby všichni kandidáti, kteří v prvním kole volby získali nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů, a nejsou-li takoví kandidáti alespoň dva, postupují i kandidáti, kteří obdrželi druhý nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů.
- (3) Prezidentem republiky je zvolen kandidát, který obdržel ve druhém kole volby nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Je-li takových kandidátů více, prezident republiky není zvolen a do deseti dnů se vyhlásí nová volba prezidenta republiky.
- (4) Pokud kandidát, který postoupil do druhého kola volby, přestane být volitelný za prezidenta republiky před druhým kolem volby anebo se práva kandidovat vzdá, postupuje do druhého kola volby kandidát, který v prvním kole volby získal další nejvyšší počet platných hlasů oprávněných voličů. Druhé kolo volby se koná i tehdy, účastní-li se ho pouze jeden kandidát.
- (5) Navrhovat kandidáta je oprávněn každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let, podpoří-li jeho návrh petice podepsaná nejméně 50 000 občany České republiky oprávněnými volit prezidenta republiky. Navrhovat kandidáta je oprávněno nejméně dvacet poslanců nebo nejméně deset senátorů.
- (6) Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.
- (7) Volba prezidenta republiky se koná v posledních šedesáti dnech volebního období úřadujícího prezidenta republiky, nejpozději však třicet dnů před uplynutím volebního období úřadujícího prezidenta republiky. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, koná se volba prezidenta republiky do devadesáti dnů.
- (8) Volbu prezidenta republiky vyhlašuje předseda Senátu nejpozději devadesát dnů před jejím konáním. Uvolní-li se úřad prezidenta republiky, vyhlásí předseda Senátu volbu prezidenta republiky nejpozději do deseti dnů poté a zároveň nejpozději

osmdesát dnů před jejím konáním.

(9) Není-li funkce předsedy Senátu obsazena, vyhlašuje volbu prezidenta republiky předseda Poslanecké sněmovny.

Článek 57

(1) Prezidentem republiky může být zvolen občan, který je volitelný do Senátu.

(2) Nikdo nemůže být zvolen více než dvakrát za sebou.

Článek 58

Další podmínky výkonu volebního práva při volbě prezidenta republiky, jakož i podrobnosti navrhování kandidátů na funkci prezidenta republiky, vyhlašování a provádění volby prezidenta republiky a vyhlašování jejího výsledku a soudní přezkum stanoví zákon.

Článek 59

(1) Prezident republiky složí slib do rukou předsedy Senátu na společné schůzi obou komor.

(2) Slib prezidenta republiky zní: "Slibuji věrnost České republice. Slibuji, že budu zachovávat její Ústavu a zákony. Slibuji na svou čest, že svůj úřad budu zastávat v zájmu všeho lidu a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí."

Článek 60

Odmítne-li prezident republiky složit slib nebo složí-li slib s výhradou, hledí se na něho, jako by nebyl zvolen.

Článek 61

Prezident republiky se může vzdát svého úřadu do rukou předsedy Senátu.

Článek 62

Prezident republiky

- a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,
- b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,
- c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,
- d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,
- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,
- g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahlazuje odsouzení,
- h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,
- i) podepisuje zákony,
- j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,
- k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Článek 63

(1) Prezident republiky dále

- a) zastupuje stát navenek,
- b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,
- c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,
- d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,
- e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,
- f) vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,
- g) jmenuje a povyšuje generály,
- h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,
- i) jmenuje soudce,
- j) nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,
- k) má právo udělovat amnestii.

(2) Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.

(3) Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavce 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.

(4) Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda.

Článek 64

(1) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů a komisí. Udělí se mu slovo, kdykoliv o to požádá.

(2) Prezident republiky má právo účastnit se schůzí vlády, vyžádat si od vlády a jejích členů zprávy a projednávat s vládou nebo s jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti.

Článek 65

(1) Prezidenta republiky nelze po dobu výkonu jeho funkce zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přestupek nebo jiný správní delikt.

(2) Senát může se souhlasem Poslanecké sněmovny podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu nebo pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku; velezradou se rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Ústavní soud může na základě ústavní žaloby Senátu rozhodnout o tom, že prezident republiky ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt.

(3) K přijetí návrhu ústavní žaloby Senátem je třeba souhlasu třípětinové většiny přítomných senátorů. K přijetí souhlasu Poslanecké sněmovny s podáním ústavní žaloby je třeba souhlasu třípětinové většiny všech poslanců; nevysloví-li Poslanecká sněmovna souhlas do tří měsíců ode dne, kdy o něj Senát požádal, platí, že souhlas nebyl dán.

Článek 66

Uvolní-li se úřad prezidenta republiky a nový prezident republiky ještě není zvolen nebo nesložil slib, rovněž nemůže-li prezident republiky svůj úřad ze závažných důvodů vykonávat a usnese-li se na tom Poslanecká sněmovna a Senát, přísluší výkon funkcí podle čl. 63 odst. 1 písm. a) až e) a h) až k) a čl. 63 odst. 2 předsedovi vlády. Předsedovi Poslanecké sněmovny přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky výkon funkcí prezidenta republiky podle čl. 62 písm. a) až e) a k) a dále čl. 63 odst. 1 písm. f), jde-li o vyhlášení voleb do Senátu; uvolní-li se úřad prezidenta republiky v době, kdy je Poslanecká sněmovna rozpuštěna, přísluší výkon těchto funkcí předsedovi Senátu, kterému též přísluší v době, kdy předseda vlády vykonává vymezené funkce prezidenta republiky, výkon funkce prezidenta republiky podle čl. 63 odst. 1 písm. f), jde-li o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny.